

Juridiska institutionen

Examensarbete på juristprogrammet, höstterminen 2016, 30 hp

Rättssäkerhet – en asylprocessuell illusion?

Om rättssäkerhet i förhållande till subjektiv påverkan vid trovärdighetsbedömningar

Erika Örtengren

Handledare: David Jivegård

Examinator: Sara Stendahl

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Innehållsförteckning

ABSTRACT	4
SAMMANFATTNING	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 BAKGRUND	7
1.2 TES	8
1.3 ÖVERGRIPANDE SYFTE	9
1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR	9
1.5 AVGRÄNSNING	9
1.6 METOD OCH TEORI	10
1.7 MATERIAL OCH URVAL	15
2 VARFÖR TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA ÄR EN ASYLPROCESSUELL NÖDVÄNDIGHET	18
2.1 HUR TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA BLEV DEL AV SVENSK RÄTT	18
2.2 VAD TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA SKA BEVISA OCH HUR	21
3 HUR TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA SKA GÖRAS I TEORIN	26
3.1 TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA ENLIGT MIÖD	27
3.2 TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA ENLIGT UNHCR	34
4 RÄTTSSÄKERHET – EN DEFINITIONSFRÅGA	38
4.1 RÄTTSSÄKERHETSBEGREPPET I MOTIVEN	38
4.2 RÄTTSSÄKERHETSBEGREPPET I DOKTRINEN	40
4.3 RÄTTSSÄKERHETSBEGREPPET – EN DEFINITION	42
5 PSYKOLOGISKA FELKÄLLOR OCH DESS INVERKAN PÅ TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA	44
5.1 KONFIRMERINGSBIAS – BESLUTFATTARENS FÖRMÅGA ATT UPPFATTA EN TROVÄRDIG BERÄTTELSE	44
5.1.1 FÖRMÅGAN ATT UPPFATTA EN TROVÄRDIG BERÄTTELSE I FÖRHÅLLANDE TILL INTERNA PÅVERKANSFAKTORER	46
5.1.2 FÖRMÅGAN ATT UPPFATTA EN TROVÄRDIG BERÄTTELSE I FÖRHÅLLANDE TILL EXTERNA PÅVERKANSFAKTORER	48
5.2 SUGGESTIBILITET – SÖKANDES FÖRMÅGA ATT GE EN TROVÄRDIG BERÄTTELSE	50
5.2.1 FÖRMÅGAN ATT GE EN TROVÄRDIG BERÄTTELSE I FÖRHÅLLANDE TILL INTERNA PÅVERKANSFAKTORER	51
5.2.2 FÖRMÅGAN ATT GE EN TROVÄRDIG BERÄTTELSE I FÖRHÅLLANDE TILL EXTERNA PÅVERKANSFAKTORER	53
5.3 KOGNITIONSPSYKOLOGI I FÖRHÅLLANDE TILL TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA	55
6 HUR TROVÄRDIGHETSBEDÖMNINGARNA GÖRS I PRAKTIKEN	58
6.1 BAKGRUND	58
6.2 ARGUMENTATION HÄNFÖRLIG TILL FÖRVALTNINGSRÄTTSLIGA BEVISPRÖVNINGSPRINCIPER	61

6.3 ARGUMENTATION HÄNFÖRLIG TILL KRAVET PÅ EN TVÅDELAD PRÖVNING	63
6.4 ARGUMENTATION HÄNFÖRLIG TILL DISTINKTIONEN MELLAN TILLFÖRLITLIGHET OCH TROVÄRDIGHET	65
6.5 ARGUMENTATION HÄNFÖRLIG TILL KRAVET PÅ EN SAMMANHÄNGANDE BERÄTTELSE	67
6.6 ARGUMENTATION HÄNFÖRLIG TILL KRAVET PÅ EN DETALJERAD BERÄTTELSE	74
6.7 ARGUMENTATION HÄNFÖRLIG TILL KRAVET PÅ AVSAKNADEN AV MOTSTRIDIGA ELLER ORIKTIGA UPPGIFTER	78
6.8 ARGUMENTATION HÄNFÖRLIG TILL KRAVET PÅ BERÄTTELSEN RIMLIGHET	82
6.9 ARGUMENTATION HÄNFÖRLIG TILL PRINCIPEN OM TVIVELSMÅLETS FÖRDEL	84
6.10 SAMMANFATTANDE KOMMENTAR ANGÅENDE RÄTTSTILLÄMPNINGEN	86
7 RÄTTSSÄKERHETSANALYS	89
7.1 HURUVIDA RÄTTSTILLÄMPNINGEN UPPFYLLER KRAVEN AVSEENDE LEGALITETEN OCH OBJEKTIVITETEN	91
7.1.1 KONFIRMERINGSBIASEN I FÖRHÅLLANDE TILL RÄTTSSÄKERHETEN	91
7.1.2 SUGGESTIBILITETEN I FÖRHÅLLANDE TILL RÄTTSSÄKERHETEN	94
7.2 SAMMANFATTANDE KOMMENTAR	98
8 SLUTSATS - BEKRÄFTANDE ELLER DEMENTERANDE AV TESEN	101
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	109

Abstract

The purpose of this thesis was to examine whether the process of evaluation of evidence within the asylum process by way of credibility assessments is an instrument of legal certainty. The premise of the thesis was the theory of the credibility assessments missing judicial regulation in sufficient extension, why error sources by forensic psychiatry shows to affect the decision makers to the extent of a non-legal certain process.

The method of this study has been an empiric, qualitative study based on a text analysis of a small number of cases from the Swedish Migration Board and the Swedish migration court to generate a theory on the error sources by forensic psychiatry affecting the adjudication process and the legal certainty when it comes to the credibility assessments and to what extent the credibility assessments are done with support from the judicial regulation. The purpose of the analysis has not been to create a generalizable truth, but a theory that will be fit for further examination on other cases.

The judicial regulation has within this thesis been defined to cover the Swedish traditional sources of law that are in focus within the asylum process. The theory of cognitive psychology has been used to identify which forensic psychiatry error sources that affect the evaluation of evidence.

The legal certainty has within the thesis been defined on the basis of different legal certainty theories, and the definition of the thesis has been divided into legitimacy and objectivity. The analysing part of the thesis has been done on the premise to what extent the adjudication process is done with due regard to the judicial regulation covering the credibility assessments, in particular case-law and doctrine existing in the area, but also general principles of administrative law which according to the motives of the Swedish Aliens Act are to generate a safer process as to legal certainty when it comes to evaluation of evidence. The legitimacy has thereafter been analysed in the light of whether this criteria is sufficient when it comes to secure the objectivity as predictability, non-arbitrary and non-discretionary of the process.

The result of the analysed cases has shown that the judicial regulation as to where it is practiced generates a discussion of whether it is carried out in an objective way, and that some parts of the credibility assessment completely lacks judicial support and therefore faults in both legitimacy and objectivity.

Sammanfattning

Syftet med det här examensarbetet har varit att undersöka huruvida bevisvärderingen i asylprocessen i form av trovärdighetsbedömningar är ett rättssäkert bevisvärderingsinstrument. Utgångspunkten var den tes om att trovärdighetsbedömningarna saknar teoretiska instrument för styrning i tillräcklig utsträckning och att rättspsykologiska felkällor därför inverkar på besluten i så stor omfattning att de i slutändan är bristfälliga mot bakgrund av rättssäkerheten.

Metoden för studien har varit empirisk i form av en kvalitativ textanalys av ett litet antal rättsfall från Migrationsverket och migrationsdomstolen för att bilda en teori kring de rättspsykologiska felkällornas inverkan på rättstillämpningen och rättssäkerheten i bedömningarna, utifrån i vilken mån trovärdighetsbedömningarna görs utifrån de teoretiska instrumenten i form av reglering. Undersökningen har inte varit tänkt att generera en generaliserbar sanning, utan en generaliserbar teori för vidare prövning.

De teoretiska instrumenten har fastställts med hjälp av de rättskällor som aktualiseras på asylrättens område. Vidare har kognitionspsykologisk teori använts för att fastställa vilka rättspsykologiska felkällor som inverkar vid bevisvärderingen.

Rättssäkerhet har definierats med utgångspunkt i olika teorier rörande begreppet, och uppsatsens definition delar in rättssäkerhet i begreppen *legalitet* och *objektivitet*. Uppsatsens undersökande del har gjorts mot bakgrund av i vilken utsträckning rättstillämpningen efterlever bestämmelserna vad gäller trovärdighetsbedömningar, alltså legaliteten, särskilt vad gäller den praxis och doktrin som finns på området men också förvaltningsrättsliga principer som enligt motiven till UtIL ska ge en rättssäkrare process och därmed en rättssäkrare bevisvärdering. Principen om legaliteten har därefter analyserats mot bakgrund av huruvida denna är tillräcklig i förhållande till objektiviteten, i form av förutsebarhet, icke-godtycklighet och icke-skönsmässighet. Detta krav har definierats av den kognitionspsykologiska teori som presenteras i uppsatsen. Denna undersökning har sedermera analyserats med hjälp av rättssäkerhetsbegreppet.

Resultatet från de undersökta fallen har visat att de teoretiska instrumenten i de delar de ens tillämpas, ger upphov till diskussion kring huruvida de är objektivt tillämpade, och att vissa delar av trovärdighetsbedömningen helt saknar rättsligt stöd och därför brister både avseende legaliteten såväl som objektiviteten.

Förkortningar

EKMR	Europeiska konventionen om skydd för mänskliga rättigheter
EU	Europeiska Unionen
FL	Förvaltningslag (1986:223)
FN	Förenta Nationerna
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971:291)
MID	Migrationsdomstolen
MIG	Migrationsöverdomstolens prejudikatsamling
MIV	Migrationsverket
MiÖD	Migrationsöverdomstolen
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsform (1974:152)
UNHCR	United Nation's High Commissioner for Refugees
UtlL	Utlänningslag (2005:716)
Prop.	Proposition
Q.D.	Qualification Directive (Sv. Skyddsgrundsdirektivet)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under 2015 tog Sverige emot 163 000 asylsökande, och oktober månad samma år har gått till historien som den månad då Sverige tog emot flest asylsökande någonsin, 39 196 asylsökande.¹ Som en reaktion på det ökade trycket fattade riksdagen beslut om flera tillfälliga lagändringar på asylrättens område, och från och med 21 juni i år begränsades bland annat möjligheterna att få uppehållstillstånd och möjligheterna för asylsökandes familjer att få komma till Sverige.² I korthet innebar den nya lagen att de permanenta uppehållstillstånden ersattes av tillfälliga och att den så kallade anhörginvandringen begränsades. Dessutom försvann möjligheten att förklaras skyddsstatus som övrig skyddsbehövande i förhållande till asylsökande över 18 år. Den nya lagen har sedermera kritiserats för att strida mot såväl Europakonventionen som Barnkonventionen.³

Motiven till begränsningen av asylrätten har inte behandlat några bevisvärderingsfrågor och någon praxis sedan ändringarna infördes vad gäller bevisning finns inte heller. Rättsläget tyder i skrivande stund på att bevisföringen inom asylprocessen ska gå till på samma sätt som den gjort tidigare. I och med att möjligheterna till statusförklaring av de sökandes skyddsbehov har begränsats kan en tänkbar konsekvens bli att fler asylsökande yrkar på att få sina skyddsbehov bedömda inom ramarna för flyktingstatus eller skyddsstatus som alternativt skyddsbehövande. Att de sökande yrkar på skyddsstatus som flykting innebär att de måste göra sannolikt att de hyser en välgrundad fruktan för förföljelse av olika anledningar i det land de flytt ifrån, och de alternativt skyddsbehövande måste göra sannolikt att det finns hot om att de kommer att dödas eller utsättas för annat våld.

En sådan begränsning innebär att verktygen för att avgöra om den sökandes skyddsskäl är trovärdiga har blivit om än viktigare för att kunna avgöra vilka som faktiskt är i behov av skydd i enlighet med respektive statusförklaring. Om verktygen inte kan anses vara tillräckliga riskerar detta att få ödesdigra konsekvenser för de som riskerar att förföljas eller

---

¹ Migrationsverket, *Nästan 163 000 människor sökte asyl i Sverige 2015*, Om Migrationsverket, 2016-01-01,

URL:<http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-01-01-Nastan-163-000-manniskor-sokte-asyl-i-Sverige-2015.html>, hämtad 2016-09-21

² Migrationsverket, *Nya lagar 2016*, Om Migrationsverket, 2016-08-22,

URL:<http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nya-lagar-2016.html>, hämtad 2016-09-21

³ Meyersson, A, Swedrup, O, Stendahl, S, Svensson, E-M, Bladini, M, Otter Johanssen, T, *Nya ayllagar gröper ur vår demokrati*, *Svenska Dagbladet*, 2016-06-12, URL:<http://www.svd.se/forskare-nya-asyllagar-groper-ur-var-demokrati>, hämtad 2016-09-22

dödas eller utsätts för annat våld, något som blir om än mer fundamentalt mot bakgrund av de många asylsökande som det senaste året har tagit sig till Sverige.

Samtidigt har den prövning som görs av de asylsökandes skyddsbehov inom ramen för uppehållstillståndet ifrågasatts. Bevisvärderingen på asylrättens område är ofta en fråga om den sökandes kapacitet att göra sig betrodd genom att muntligen redogöra för och övertyga om sina asylskäl eftersom annan bevisning ofta saknas. Bevisvärderingen, när det kommer till de muntliga trovärdighetsbedömningarna, kritiseras alltjämt för att sakna teoretiska styrningsinstrument, beslutsmyndigheter tillåts att göra fria lämplighetsprövningar och personliga åsikter, subjektiva intryck och även fördomar speglas i prövningarna, vilket riskerar att leda till att lika fall inte behandlas lika och att processens förutsebarhet försummas.⁴ Frågan är också om människor som ofta flytt från förföljelse och krig har alla förutsättningar för att kunna framstå som trovärdiga och om dessa förutsättningar är lika stora hos alla.

Sverige har skärpt sina asyllagar, men möjligheterna för de sökande att bevisa sitt behov av skydd har inte blivit fler och frågan är om det går att reglera vår uppfattning av trovärdighet eller inte. Tanken med den här uppsatsen har varit att belysa den problematik som uppstår kring bevisvärderingen, huruvida den lagstiftning som finns på området är tillräcklig eller om verkligheten visar på att andra faktorer spelar in och om bevisvärderingen som en del av prövningen i sådana fall kan anses rättssäker. En åtstramad lagstiftning ställer närmast krav på en rättssäker och transparent prövning för att inte framstå som ouppnåelig och alltför sträng.

1.2 Tes

Uppsatsen har byggt på en tes om att bevisvärderingen och trovärdighetsbedömningarna inom asylprocessen, på grund av bristen på processuella och teoretiska instrument, påverkas av yttre, subjektiva, faktorer till den grad att de inte kan sägas vara rättssäkert tillfredsställande. En uppfattning om vilka dessa subjektiva faktorer är, har grundats på bland annat en rapport av FN:s flyktingkommissariat, UNHCR, vilken visar på trovärdighetsbedömningarnas risk att påverkas subjektivt, främst vad gäller psykologiska faktorer hos både beslutsfattare i form av åhörare som asylsökande i form av berättare.⁵ Uppsatsen har således vidare byggt på en tes om att trovärdighetsbedömningarna påverkas av *rättspsykologiska felkällor*, som en del av dessa subjektiva faktorer.

---

⁴ Diesen, C, Lagerqvist Veloz Roca, A, Lindholm Billing, K, Seidlitz, M, Wilton Wahren, A, *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2015, s. 273

⁵ UNHCR, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report*, May 2013

1.3 Övergripande syfte

Syftet med föreliggande uppsats har främst varit att undersöka om det finns tendenser till och utrymme för subjektiva värderingar och yttre faktorer, rättspsykologiska felkällor, att påverka bevisvärderingen och i synnerhet trovärdighetsbedömningarna inom asylrätten, i förhållande till den reglering som finns på samma område, och om detta kan misstänkas utgöra ett hot mot en rättssäker bevisvärdering. Syftet bottnar vidare i de uttalanden som redogjorts för ovan, av vilka slutsatsen kan dras att någon sådan hänsyn tas i allt för lite utsträckning vad gäller trovärdighetsbedömningarna i dagsläget, och att trovärdighetsbedömningarna kan anses rättssäkra först när sådan hänsyn tas. Det huvudsakliga syftet har således varit att undersöka om trovärdighetsbedömningarna är ett rättssäkert verktyg.

1.4 Frågeställningar

Som ett led i att undersöka och uppfylla ovan nämnda syfte har uppsatsen främst byggt på en huvudsaklig frågeställning vilken uppsatsen ska besvara;

- (i) Finns det anledning att misstänka att trovärdighetsbedömningarna brister i rättssäkerhet?

För att underlätta för uppsatsens möjlighet att ge svar på frågan har denna delats in i fyra delfrågor.

- (ii) Vad är rättssäkerhet?
- (iii) Hur regleras trovärdighetsbedömningarna teoretiskt?
- (iv) Vilka rättspsykologiska felkällor inverkar på trovärdighetsbedömningarna?
- (v) I vilken utsträckning återfinns hänvisning till reglering respektive tecken på rättspsykologiska felkällor i den praktiska tillämpningen?

1.5 Avgränsning

Den lagstiftning och de beslut och avgöranden som i det följande har valts att undersökas angående trovärdighetsbedömningarna, har begränsats dels till att endast omfatta flyktingar och inte övriga skyddsbehövande, dels till utsagor om förföljelsegrunder och hemland. Detta innebär att trovärdighetsbedömningar när det kommer till exempelvis ålder inte har behandlats. Detta beror främst på att ålderbedömningarna utgör en helt egen diskussion, om än mycket aktuell, vilken hade tillåtit att helt andra vetenskaper (så som den medicinska) diskuterats.

Syftet var att undersöka de fall där trovärdighetsbedömningar utgjort det främsta bevisunderlaget och där annan bevisning i det närmaste har saknas. Det är således bevisvärderingen av den muntliga utsagan som har varit relevant för den här undersökningen. Detta då det är i synnerhet den muntliga utsagan som riskerar att påverkas av de

rättspsykologiska felkällorna, och trovärdighetsbedömningarna tenderar då att bli den enda bevisvärderingen som görs, varför det är om än viktigare att den görs utan påverkan av subjektiva faktorer.

De felkällor som kan komma att påverka bevisvärderingen har begränsats till att omfatta de psykologiska, och då i synnerhet de kognitions⁶- och suggestionspsykologiska⁷ eftersom dessa särskilt inverkar vid tolkning och avgivande av information och beslutsfattande. Vidare har dessa felkällor begränsats till att omfatta den kognitionspsykologiska påverkan hos följande aktörer; åhörare (handläggare och beslutsfattare) och berättare (asylsökande). Andra aktörer inom processen, som offentliga biträden och tolkar har således inte omfattats av undersökningen.

För att få fram en mer övergripande bild av rättstillämpningen har jag varit tvungen att söka ledning i underrättspraxis. Det är beslut och domar från MIV och MID som har kommit att omfattas av undersökningen eftersom dessa närmast representerar verkligheten, med tanke på att MiÖD kräver prövningstillstånd och i likhet med HD har för avsikt att skapa prejudikat. Vidare är underrätterna och MIV de organ som främst känt av den hårda anstormningen av flyktingar under hösten 2015, varför en undersökning av deras tillämpning blir intressant mot bakgrund av det faktum att rättsäkerheten blir föremål för analys i förhållande till fler människor. Denna underrättspraxis är från april i år, vilket innebär att denna inte varit föremål för prövning efter att den nya lagstiftningen trädde i kraft. Det finns ingen praxis på bevisvärderingens område sedan den nya lagstiftningen trädde i kraft varför undersökningen av denna underrättspraxis ändå kan anses aktuell i förhållande också till tiden efter 21 juni i år. De teoretiska instrumenten för bevisvärderingen har konstaterats vara desamma, och kan de inte konstateras vara rättssäkra innan den nya lagstiftningen är risken stor att de inte heller är rättssäkra vid en prövning mot bakgrund av en strängare lagstiftning.

1.6 Metod och teori

Eftersom uppsatsens främsta syfte har varit att undersöka hur trovärdighetsbedömningarna görs i verkligheten och om detta sker på ett rättssäkert sätt, har beslut och domar från MIV

---

⁶ Kognitionspsykologin är den del av rättspsykologin som undersöker hur människan lär känna, förstå och uppfatta sin omvärld. Litteraturen behandlar ofta kognitionspsykologin i förhållande till vilka uttryck *konfirmeringsbiasen* tar mot bakgrund av utredningsarbetet, beslutsfattandet och bevisvärderingen, Ask och Granhag, *Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 165 ff

⁷ Suggestionspsykologin är det uttryck inom rättspsykologin vilket redogör för i vilken utsträckning våra minnen påverkas av såväl interna som externa faktorer. Detta påverkar också i vilken utsträckning vi har möjlighet att återberätta, Leander och Christiansson, *Barns vittnesmål*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 294

och MID granskats, för att se om de kan sägas leva upp till dels de krav lagen ställer på bevisvärderingen, eller om rättspsykologiska faktorer får spelrum vid bedömningen och om detta i slutändan mynnar ut i rättssäkra avgöranden. För detta syfte har den empiriska metoden lämpat sig väl eftersom denna metods främsta syfte är att dra slutsatser om verkligheten.⁸

Den empiriska metoden, för att kunna undersöka en rättslig frågeställning, kräver ett rättsligt material vilket sedan används för att kunna dra slutsatser om den praktiska tillämpningen.⁹ Det rättsliga materialet har således kommit att utgöras av de traditionella rättskällorna och i det inledande kapitlet kommer det därför ges en beskrivning av de regler och målsättningar som styr trovärdighetsbedömningarna. För att fastställa den gällande rätt som reglerar trovärdighetsbedömningarna har denna del byggt på en rättsdogmatisk metod. Uppsatsen har syfte har inte varit att vara rättsdogmatisk i sin helhet, men denna del har alltså varit viktig för efterkommande undersökning. Att uppsatsen har antagit en rättsdogmatisk metod till att börja med innebär att gällande rätt kommer att fastställas och beskrivas, vilket är metodens främsta kännetecken.¹⁰ Den rätt som har fastställts är den som reglerar bevisvärderingen på asylrättens område, och i synnerhet den som reglerar trovärdighetsbedömningarna. Till hjälp har endast ett begränsat antal källor användas, vilket vidare karaktäriserar den rättsdogmatiska metoden.¹¹ Vilka dessa källor har varit kommer att redogöras för i uppsatsens materialkapitel.

Mot bakgrund av uppsatsens främsta syfte har jag valt att använda mig av en teori om rättssäkerhet. Rättssäkerhet är ett begrepp utan någon omisskännlig definition. Därför har ett eget kapitel i uppsatsen ägnats åt att definiera rättssäkerhetsbegreppet genom att presentera ett flertal teorier på området, för att därefter fastställa begreppets innebörd genom att utröna återkommande principer med utgångspunkt i de teorier som presenteras. Den teori som bygger på dessa återkommande principer har i stort kommit att likna de legalitets- och objektivitetsprinciper som återfinns i den svenska grundlagen. I analysen har trovärdighetsbedömningarna ställts mot denna definition.

Nästa del av uppsatsen har antagit en tvärvetenskaplig och rättspsykologisk metod, och har tagit avstamp i empiri vad gäller kognitionspsykologisk teori. Tvärvetenskaplig metod vidgar,

---

⁸ Sandgren, C, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2015, s. 49

⁹ Ibid

¹⁰ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, s. 43

¹¹ Ibid, s. 43

enligt Sandgren, möjligheten att studera rätten ur nya perspektiv.¹² Denna metod tar således vid där rättsdogmatiken inte längre är behjälplig, och öppnar upp för möjligheten att analysera och peka på faktorer som påverkar rättstillämpningen och som inte beror på hur lagen på området har utformats utan snarare på de personer lagen appliceras på.

Slutligen har, som nämnts ovan, beslut och domar från MIV och MID undersökts mot bakgrund av uppsatsens andra, deskriptiva, delar genom en empirisk undersökning. En sådan undersökning har skett för att se i vilken utsträckning besluten och avgörandena varit hänförliga till det rättsliga respektive rättspsykologiska materialet och huruvida dessa utgör ett fullgott rättssäkert verktyg. Detta har gjorts genom att undersöka i vilken utsträckning beslutsfattarna förhåller sig till gällande rätt vad gäller trovärdighetsbedömningarna, vilken har fastställts genom den rättsdogmatiska metoden, i vilken omfattning de tvärvetenskapliga och rättspsykologiska fenomenen kan misstänkas ha givits utrymme att inverka på rättstillämpningen och slutligen vilket mått av rättssäkerhet denna har levt upp till. Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängneruds ”*Metodpraktikan*” har legat till grund för den empiriska undersökningen, eftersom den ger ett samlat perspektiv på denna typ av forskningsprocess.

Uppsatsen har antagit en kvalitativ ansats vilket enligt *Metodpraktikan*, innebär att det empiriska materialet som samlats in har genomgått genom noggrann läsning av textens delar, helhet och den kontext vari den ingår,¹³ till skillnad från den kvantitativa undersökningen vilken istället vilar på likvärdiga och jämförbara uppgifter av ett stort antal enheter vilka slutligen kan uttryckas och analyseras genom siffror och statistik.¹⁴ En fördel med den kvalitativa ansatsen framför den kvantitativa är att den tidigare ger utrymme för en *textanalys* snarare än en innehållsanalys, vilken innebär att meningar som ligger dolt under ytan kan lyftas fram.¹⁵ Denna ansats har således tätt sig lämplig mot bakgrund av att de rättspsykologiska felkällorna antagits ligga dolda under en tänkbar yta av rättslig reglering och teoretiska instrument.

Textanalys som metod härstammar från den hermeneutiska traditionen, och gör det möjligt att tolka och analysera innebörden av den insamlade empirin, istället för att eftersträva definitiv sanning. Tolkningar presenteras istället som nya sätt att förstå känsloreaktioner, motiv för handlingar, tankemönster och andra meningsskapande mänskliga aktiviteter. Man brukar tala

---

¹² Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, s. 52

¹³ Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H, Wängnerud, L, *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2009, s. 237

¹⁴ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, s. 223

¹⁵ *Ibid*, s. 237

om den ”hermeneutiska cirkeln”, vilken gestaltar tolkningen som en cirkel mellan den förförståelse undersökningen ger upphov till och det insamlade materialet. Det i sin tur leder till ny förståelse som blir förförståelse i kommande tolkningsansatser.¹⁶

Förförståelsen för tolkning av det empiriska materialet har i den här undersökningen utgjorts av de teoretiska instrument som reglerar bevisvärderingen inom asylprocessen och den kognitionspsykologiska teori, vilka sedan har använts för att försöka tolka beslutsfattarens motiv och tankar när det kommer till rättstillämpningen. Genom att genomföra undersökningen av det empiriska materialet medelst en kvalitativ textanalys möjliggörs en *tolkning* av hur lagtext och praxis efterföljs i förhållande till undermedvetna felkällor och rättssäkerhet som en samhällelig struktur.

Angående datainsamlingen av det empiriska material som har legat till grund för den analyserande delen ska först något sägas om validitet och generaliserbarhet enligt den definition som ges i *Metodpraktikan*. Validitet innebär god överensstämmelse mellan teoretiska definitioner och operationella indikatorer och att det som påstås mätas också faktiskt mäts.¹⁷ Validiteten kan delas in i extern och intern sådan, där den interna ger uttryck för välgrundade slutsatser av ett begränsat antal analyserade texter, medan den externa validiteten ska generera möjligheter att generalisera slutsatser som dragits av ett ofta större antal analyserade texter.¹⁸ Extern validitet genererar resultat som ska kunna tillämpas på andra undersökningar och allmängiltiga uttalanden, men är enligt Esaiasson med flera, problematisk eftersom risken att välja fall på ett icke-objektivt sätt och utifrån andra hänsynstagande ofta blir ett allvarligt metodproblem i förhållande till den statistiska generaliserbarheten.¹⁹ För sådana fall kan man istället prata om analytisk eller teoretisk generalisering, vilken bygger på ett fåtal strategiskt valda fallstudier, i form av intern validitet.²⁰

Även om en teoretisk generalisering inte är representativ för populationen som helhet, vilken i den här undersökningen då skulle ha utgjorts av alla beslut och avgöranden från MIV och MID, ger den istället upphov till en generalisering i form av teoribildning vilken kan

---

¹⁶ Statens beredning för medicinsk utvärdering, Allmänt om forskningsansatser med kvalitativ metod, bilaga 11, s. 8 f. URL: http://www.sbu.se/globalassets/ebm/metodbok/sbushandbok_bilaga11.pdf, hämtad 2016-11-09

¹⁷ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, s. 61

¹⁸ *Ibid*, s. 64

¹⁹ *Ibid*, s. 177

²⁰ *Ibid*, s. 182

förväntas säga något om alla liknande fall, och som kan bidra till allmängiltiga aspekter. En sådan teori är således ett steg på vägen till en statistisk generalisering, varefter denna kan prövas på andra fall.²¹ Begreppet teori är, inom ramarna för uppsatsens metod, ett uttryck för ett antagande, eller en antydning, vilket, genom undersökningen, ger argument för vidare prövning av andra fall. Uppsatsens ämnen således inte skapa en vetenskaplig åsikt eller filosofi i vidare mening.

Urvalet har således varit tänkt att generera en *teoretisk generalisering* snarare än en statistisk generalisering i förhållande till undersökningens population, och har därför begränsats till att omfatta två utvalda *kritiska* fallstudier under för teorin gynnsamma omständigheter. Metodböcker har argumenterat kring de kritiska fallen och kommit att konstatera att dessa kan delas in i kategorier om gynnsamma eller ogynnsamma omständigheter för den teori som ska prövas genom den empiriska undersökningen. Att teorin prövas mot omständigheter som är gynnsamma innebär i slutändan att teorin undermineras, om den inte klarade ens de gynnsamma omständigheterna finns det utrymme för att generalisera teorin i förhållande till andra omständigheter – stämmer den inte överens på de gynnsamma förhållandena kommer den således inte överleva under ogynnsamma omständigheter heller. Om teorin däremot klarar sig under de gynnsamma förhållandena innebär detta att det finns anledning att anta att den klarar sig under andra gynnsamma förhållanden och att det finns anledning att pröva den igen.²² Att pröva teorin under ogynnsamma förhållanden innebär istället att teorin utsätts för den potentiellt hårdaste prövningen.²³

Den här uppsatsens undersökande del har gjorts genom en prövning av teorin mot gynnsamma förhållanden, eftersom att detta i slutändan ger upphov till ett bekräftande av teorin i förhållande till andra, liknande förhållanden, och potentiellt även ogynnsamma förhållanden, eller ett dementerande av tesen i förhållande till alla potentiella förhållanden, och därmed också ger legitimitet åt teorins teoretiska generaliserbarhet.

Sammanfattningsvis kan undersökningens metod kortfattat beskrivas som en kvalitativ hermeneutisk textanalys, med syfte att tolka underliggande påverkningar i förhållande till MIV:s och MID:s beslut respektive avgöranden, för att slutligen generera en teoretisk generalisering eller teori, under gynnsamma förhållanden, vilken därefter kan prövas på andra fall, såväl under gynnsamma som ogynnsamma förhållanden.

---

²¹ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, s. 182

²² Ibid, s. 183 ff.

²³ Ibid, s. 183 ff.

1.7 Material och urval

Rättsdogmatiken beskriver gällande rätt genom ett begränsat antal rättskällor så som lag, förarbeten, prejudikat och doktrin.²⁴ Sven Strömholm menar att rättskällorna kan ses på två sätt, dels deskriptivt men också normativt. Han menar att ett deskriptivt synsätt innebär att rättskällor är *alla* de faktorer som vägleder domstolarna eller andra myndigheter vid valet av de normer som tillämpas i det konkreta fallet, men också normerna själva.²⁵ Den normativa rättskälleläran däremot har en mer traditionell syn på rättskällehierarkin, där lag är en högre rättskälla än exempelvis praxis.²⁶

Det material som har använts i den här uppsatsens första del är deskriptiva rättskällor. När det kommer till asylrättens område kan dessa sägas vara lagar, förarbeten, praxis i form av MiÖD:s domar, doktrin men också MIV:s egen vägledning, vilken närmast kan sägas vara en sammanställning av rättskällorna och som har stor betydelse vid den praktiska tillämpningen. MIV:s vägledning omnämns i propositionen och ses som rättsliga och godtagna ställningstaganden i förhållande till tolkning av de övriga rättskällorna, eftersom de refereras till vid beslutsfattandet. De ger också uttryck för myndighetens uppfattning i en viss fråga, och de ligger till grund för hur MIV generellt ser på den lag och praxis som finns och kommer därför här att behandlas som rättskällor.²⁷

Asylrätten är även mycket internationellt präglad i form av folkrättsliga konventioner och EU-rätt, varför också internationell rätt och dess tolkningsinstrument har beaktats som rättskällor på det här området. Däribland kan nämnas Genèvekonventionen och UNHCR:s rapporter och handbok för tolkning härav. MiÖD har genom att tillämpa och hänvisa till internationell rätt gett dem betydelse som rättskälla.²⁸

Den doktrin som uppsatsen har undersökt har främst bestått av Christian Diesen med fleras bok ”*Prövning av migrationsärenden: Bevis 8*”, av den anledning att Diesen har en framträdande roll på området, både vad gäller bevisfrågor på straffrättens område såväl som på det förvaltningsrättsliga området. Även det faktum att Diesen är en auktoritet inom området som flera forskare kontinuerligt refererar till, är ytterligare en anledning till att han har fått vara en betydlig källa vad gäller den deskriptiva delen. Boken ”*Asylrätt – En praktisk introduktion*” av Madelaine Seidlitz har också varit en viktig källa i den här uppsatsen. Att

---

²⁴ Sandgren, Rättsvetenskap för uppsatsförfattare, s. 43

²⁵ Strömholm, S, Rätt, rättskällor och rättstillämpning, Norstedts Juridik, Stockholm, 1996 s. 319

²⁶ Ibid

²⁷ Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden, Regeringens proposition 2004/05:170, s. 140 ff.

²⁸ Se bland annat MIG 2006:1 och MIG 2007:12

hon har skrivit flera böcker tillsammans med Christian Diesen anser jag tala för att även hon är auktoritär på området. Doktrinen har mestadels använts för hjälp att tolka övriga rättskällor och som inslag av alternativa synsätt.

Vidare har såväl UNHCR:s handbok, *”Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning - enligt 1951 års konvention och 1967 år protokoll angående flyktingars rättsliga ställning”*, såväl som UNHCR:s rapport, *”Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report”*, avseende trovärdighetsbedömningarna utgjort doktrin för att tolka hur den rättsliga regleringen ska tillämpas. Eftersom MiÖD har hänvisat till UNHCR och eftersom att Sverige ingått flertalet internationella överenskommelser på asylrättens område har även dessa ansetts vara deskriptiva rättskällor inom ramarna för den här uppsatsen.

Uppsatsens andra del har tagit rättspsykologiskt material i beaktande. Detta material har redogjort för de andra, subjektiva, faktorer som spelar in på trovärdighetsbedömningar och som sedermera har behandlats i den här uppsatsen. Det material som använts i denna del är främst Pär Anders Granhag och Sven Å Christianssons bok *”Handbok i rättspsykologi”*, och Granhags *”Vittnespsykologi”*. *Handbok i rättspsykologi* är en antologi över en mängd psykologers artiklar på det rättspsykologiska området. I dessa böcker redogörs för en mängd olika rättspsykologiska påverkningar främst med utgångspunkt i den straffrättsliga processen och dess bevisvärdering. Vissa av dessa är aktuella även vad gäller asylprocessen då de behandlar psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete, beslutsfattande och bedömning av tillförlitlighet. Granhags forskning har legat till grund för ett flertal studier på bevisvärderingens område och även om boken återger mer av allmän psykologisk forskning är Granhag och Christiansson som professorer i psykologi auktoriteter inom den psykologiska disciplinen, och böckerna har kommit att betraktas som doktrin på det rättspsykologiska området. Den forskning de presenterar har dessutom visats vara aktuell även på asylrättens område genom uppsatsens övriga rättspsykologiska material, UNHCR:s rapport *”Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report”*, Hillary Evans Camerons, professor i asylrätt vid University of Toronto, artikel *”Refugee Status Determinations and the Limits of Memory”* och Audrey Macklins, professor vid juridiska institutionen vid University of Toronto *”Truth and Consequences: Credibility Determination in the Refugee Context”*. Detta material har således bekräftat att den forskning vilken bland annat Granhag framfört angående bevisvärderingen också är högst aktuell vid trovärdighetsbedömningar såväl

nationellt som internationellt, varför dessa tillsammans ligger till grund för den rättspsykologiska delen av den här uppsatsen.

Vad gäller fastställandet av rättssäkerhetsbegreppet har delvis UtL:s motiv, ”*Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden*”, Regeringens proposition 2004/05:170, legat till grund för att inom uppsatsens ramar ge en närmare definition av begreppet. Detta för att motiven uttalat har varit ett försök att göra asylprocessen rättssäkrare,²⁹ varför det har varit av intresse att se hur rättssäkerhet har definierats särskilt inom asylrätten. Vidare har ett antal framstående teorier inom varierande rättsområden utgjort underlag för att definiera begreppet. De teorier som redogjorts för är Aleksander Peczeniks, Åke Frändbergs, Claes Beyers, Annika Staafs och Håkan Gustafssons.

Det material som legat till grund för den empiriska undersökningen har valts ut genom en sökning i rättsdatabasen *Zeteo*. Sökordet som angavs var *trovärdighet*. Efter att ha granskat avgöranden från MID, med beslut från MIV, som fattats under 2016 föll valet på två särskilda fall, dom 2016-04-27, mål nr UM 213-16 och dom 2016-04-27, mål nr UM 9057-15, av den anledning, att undersökningen på förhand emotsågs kunna kritiseras under gynnsamma omständigheter mot bakgrund av att det är två beslut och avgöranden som grundas på i princip samma berättelse, och dessutom av samma beslutsfattare, i form av handläggare på MIV och ordförande och nämndemän i MID, och skillnader i bedömningen kan eventuellt visa på att andra faktorer än de normativa spelar in, eftersom man i större utsträckning kan anta att inställningen till lagen är densamma i de båda fallen. Eftersom två personer har berättat samma berättelse har också fler omständigheter och detaljer kunnat bedömas av såväl MIV som MID, och de kriterier som spelat in vid bedömningen av trovärdigheten har på så vis lättare kunnat identifieras. Om teorin undermineras i förhållande till dessa fall, där eventuella avvikanden i rättstillämpningen emotses vara lättare att identifiera, är det också svårt att fortsättningsvis tala om en teori om subjektivt underbyggda trovärdighetsbedömningar och orättssäkra bevisprövningar inom asylprocessen.

Slutligen ska nämnas att det, såvitt jag vet, finns två studentuppsatser på området, Jakobs Erik Danielssons, ”*Rättssäkerhet vid asylrättsliga trovärdighetsbedömningar*”,³⁰ (2014), och Maria Mirlas ”*Bevisvärdering av muntliga utsagor i asylmål*”,³¹ (2014), varav den första

---

²⁹ Prop. 2004/05:170, s. 106

³⁰ Danielsson, J E, *Rättssäkerhet vid asylrättsliga trovärdighetsbedömningar – Vem i hela världen kan man lita på?*, Juridiska institutionen, Uppsala Universitet, 2014

³¹ Mirlas, M, *Bevisvärdering av muntliga utsagor i asylmål*, Juridiska institutionen, Stockholms Universitet, 2014

behandlar trovärdighetsbedömningar ur ett rättspsykologiskt perspektiv. För att undersökningen i den här uppsatsen skulle ha möjlighet att tillföra något nytt och ännu inte redan undersökt, kom metoden istället att begränsas till en kvalitativ analys, och den rättspsykologiska aspekten kom att avgränsas till kognitionspsykologisk teori. Den här uppsatsen har således riktat in sig på en analys av utrymmet för den subjektiva inverkan (både från åhörare och berättare) och vikt har kommit att läggas vid den praktiska tillämpningen genom en granskning av myndighetsbeslut och underinstansavgöranden, för att slutligen mynna ut i en rättssäkerhetsanalys. Till skillnad från de undersökningar som gjorts i tidigare uppsatser har den här uppsatsen således lagt tyngden på den kvalitativa empiriska undersökningen i form av en textanalys för att se om det funnits möjlighet att urskönja tendenser till att lagstiftningen vad gäller trovärdighetsbedömningar är bristfällig, om rättspsykologiska felkällor därmed har påverkat bedömningen och om den därmed kan anses vara rättssäker. De tidigare uppsatserna behandlar närmast möjligheten att urskilja en lögn vid trovärdighetsbedömningar utifrån ett fiktivt fall, snarare än kognitionspsykologi i förhållande till verkliga fall, respektive en kvantitativ undersökning av i vilken mån migrationsdomstolarna hänvisar till de bevisprövningsprinciper som MiÖD har fastställt. De likheter som sedermera föreligger i förhållande till den rättsdogmatiska delen har följaktligen varit oundvikliga för att uppnå den här undersökningens syfte.

Idén till att använda en kognitionspsykologisk teori i undersökningen kom bland annat från Sofie Stråhléns studentuppsats, *Objektivitetsprincipen – en rättspsykologisk omöjlighet?*³² vilken använder teorin för att undersöka subjektiv inverkan vid utredningsarbetet inom straffprocessen. Det föreföll intressant att undersöka om teorin också kunde tillämpas på det asylrättsliga beslutsfattandet.

2 Varför trovärdighetsbedömningarna är en asylprocessuell nödvändighet

2.1 Hur trovärdighetsbedömningarna blev del av svensk rätt

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (hädanefter Genèvekonventionen) var en motreaktion till andra världskriget och det första internationella åtagandet för ett universellt flyktingsskydd. Genèvekonventionen är idag fortfarande den främsta internationella överenskommelsen på området.³³ 1967³⁴ utsträcktes konventionen till

---

³² Stråhlén, S, *Objektivitetsprincipen – en rättspsykologisk omöjlighet*, Juridiska fakulteten, Lunds Universitet, 2012

³³ Diesen m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 21

att inte omfatta bara flyktingar i andra världskrigets efterdyningar, utan alla flyktingar oavsett vilket land de kom ifrån.³⁵ Konventionen kom sedermera att ratificeras av Sverige och var Sveriges första egentliga steg mot en lagstiftning på det asylrättsliga området.

Denna internationella överenskommelse innehåller inga föreskrifter om hur prövningen av flyktingskapet ska gå till, utan tillåter konventionsstaternas nationella lagstiftning att styra det.³⁶ Vad konventionen däremot definierar är vem som anses vara en flykting och därmed också är i behov av internationellt skydd och vilka deras rättigheter är i förhållande till de konventionsländer som genom avtalet åtagit sig att erbjuda dem hjälp.³⁷

FN:s flyktingkommissariat, UNHCR, har, för hjälp med tolkning av Genèvekonventionen, tagit fram ”*Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning - enligt 1951 års konvention och 1967 år protokoll angående flyktingars rättsliga ställning*” (hädanefter UNHCR:s handbok eller handboken). Handboken är av betydelse eftersom den redogör för hur en flyktingskapsbedömning ska göras. Den är också behjälplig vad gäller trovärdighetsbedömningen eftersom den behandlar hur olika delar av den sökandes berättelse ska värderas. Eftersom den svenska asylprocessen kom att grunda sig på den internationella flyktingrätten i och med Genèvekonventionen är handboken ett viktigt verktyg också vid tolkning av den svenska rätten.³⁸ Den har i svensk praxis legat till grund för tillämpningen av trovärdighetsbedömningarna och MiÖD har därmed konstaterat att den ska tas i beaktande.³⁹

Förutom EKMR,⁴⁰ har Sverige på europeisk nivå också att ta hänsyn till det av EU-rådet antagna direktivet *Skyddsgrundsdirektivet*.⁴¹ Direktivets främsta syfte är att slå fast miniminormer för när medlemsländerna ska betrakta tredjelandsmedborgare eller statslösa personer som flyktingar eller som personer som av andra skäl behöver internationellt skydd. I direktivet hänvisas till den definition som återfinns i Genèvekonventionen vad gäller fastställande av flyktingstatus. Vad gäller bevisvärderingen beskriver direktivet hur medlemsländerna ska gå till väga för att bedöma olika fakta och omständigheter.⁴² I likhet

---

³⁴ Genom New York-protokollet, 1967 års tilläggsprotokoll angående flyktingars rättsliga ställning

³⁵ Seidlitz, M, *Asylrätt - en praktisk introduktion*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2014, s. 17

³⁶ Prop. 2004/05:170 s. 93

³⁷ Seidlitz, M, *Asylrätt - en praktisk introduktion*, s. 16

³⁸ Ibid, s. 18

³⁹ Se bland annat MIG 2007:12

⁴⁰ Konventionen styr generellt sett inte asylrätten, men måste i vissa delar beaktas när det kommer till beslutsfattande av utvisning eller avvísning, exempelvis vad gäller artikel 3 och förbudet mot tortyr.

⁴¹ 2004/83/EG, antogs 29 april år 2004

⁴² Seidlitz, M, *Asylrätt - en praktisk introduktion*, s. 40

med UNHCR:s handbok reglerar direktivet ett antal villkor som den sökande ska uppfylla genom sin berättelse vid avsaknaden av andra bevis

Ett år senare antogs *Asylprocedurdirektivet*,⁴³ vilket i sin tur innehåller regler för hur en asylansökan ska prövas. Direktivet stadgar att en asylprövning måste göras av ”kompetenta handläggare på en särskild myndighet” och att den asylsökande har rätt till en personlig intervju vid myndigheten. Direktivet stadgar också att den asylsökande ska ha tillgång till domstolsprövning av sin rätt till asyl och att prövningen ska vara individuell, opartisk och objektiv.⁴⁴

Till följd av EU-rådets antagande av Skyddsgrundsdirektivet och Asylprocedurdirektivet reformerades den svenska utlänningslagen genom den *Nya instans- och processordningen i utlännings- och medborgarskapsärenden*.⁴⁵ Lagen hade tidigare påtalats vara rättsosäker då den i stor utsträckning saknade bland annat möjlighet till muntlig handläggning och processen kritiserades för att alltför sällan vara en tvåpartsprocess.⁴⁶

Det är denna lagreform som har lett fram till att instans- och processordningen på asylprocessen område ser ut som den gör idag vilket innebär bland annat att en specialregel i UtIL har införts, vilken ställer krav på att muntlig handläggning hålls, för att beslut om avvisning ska få fattas.⁴⁷ Tyngdpunkten av prövningen ska ligga vid första instans, hos MIV.⁴⁸ MIV:s främsta underlag för beslut är då allt som oftast den sökandes egen berättelse. MIV och den sökande har därför en stor gemensam utredningsbörda. Den sökande måste presentera sina skyddsskäl och alla de omständigheter som talar för dem.⁴⁹ MIV har då i enlighet med sitt utredningsansvar att utreda förutsättningarna i andra länder och andra omständigheter som korrelerar med de angivna uppgifterna, i förhållande till den sökandes berättelse⁵⁰

Det är således dessa bestämmelser som mynnar ut i den del av asylprocessen som kallas *trovärdighetsbedömning* – en bedömning av trovärdigheten av den sökandes muntliga

---

⁴³ 2005/85/EG, antogs 1 december 2005

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ *Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden*, Regeringens proposition 2004/05:170

⁴⁶ Prop. 2004/05:170 s. 102

⁴⁷ 11:1 UtIL

⁴⁸ Prop. 2004/05:170 s. 149

⁴⁹ Ibid, s. 154

⁵⁰ Ibid, s. 146

berättelse angående asylskälen och ofta den enda bevisvärdering som görs inom asylprocessen eftersom andra bevis ofta saknas.

2.2 Vad trovärdighetsbedömningarna ska bevisa och hur

Den här delen har behandlat det nationella regelverket, de teoretiska instrumenten, som styr bevisprövningen inom asylprocessen. Avsnittet består av två delar, först en beskrivning av *vad* det är som ska bevisas, och därefter en beskrivning av vad lagstiftningen och dess motiv säger om *hur* det ska bevisas. De teoretiska instrumenten vad gäller bevisprövningen och trovärdighetsbedömningen i asylprocessen har kritiserats av bland andra Christian Diesen för att vara otillräckliga.⁵¹ De instrument som rättskällorna tillhandahåller har således fått inleda undersökningen av det påståendet.

Eftersom den här uppsatsen är avgränsad till att omfatta endast de som söker uppehållstillstånd som flyktingar är det 4:1 i UtIL som har lyfts fram i den här delen. Lagens definition har hämtats från Genèvekonventionen⁵² och det är rekvisiten i 4:1 UtIL som utgör grunden för *vad* den sökande genom sin berättelse ska bevisa vid återopande av flyktingstatus.

En flykting enligt 4:1 UtIL är den som;

- ”befinner sig utanför det land som utläningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet i en viss samhällsgrupp”, och
- ”inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd”.

UtIL ger ingen ytterligare definition av flyktingbegreppet och ger vidare upphov till ett behov av att titta djupare på vissa av rekvisiten. För djupare tolkning av flyktingdefinitionen hänvisar motiven till UtIL till UNHCR:s handbok.⁵³

Enligt UNHCR:s handbok är komponenten *fruktan* ett subjektivt upplevt sinnestillstånd.⁵⁴ Det är den sökande som avgör om hen upplevt fruktan och alltså inte beslutsfattaren. Fruktan måste däremot också vara *välgrundad*, vilket innebär att det subjektiva sinnestillståndet

---

⁵¹ Diesen m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 273

⁵² Prop. 2004/05:170 s. 171

⁵³ Ibid, s.172

⁵⁴ UNHCR, *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning - enligt 1951 års konvention och 1967 år protokoll angående flyktingars rättsliga ställning*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2001, p. 37, s. 20

samtidigt måste vara underbyggt av objektiva förhållanden.⁵⁵ Huruvida den sökande faktiskt har upplevt fruktan får bedömas utifrån hans personlighet och trovärdighet. Psykologiska reaktioner påverkar individer olika, och den sökandes bakgrund, familjeförhållanden, tillhörighet till religiösa, nationella eller sociala grupper såväl som hans egen uppfattning om situationen får tas i beaktande vid bedömningen av huruvida den sökande upplevt den fruktan som enligt lagen krävs.⁵⁶

Att fruktan är välgrundad får enligt UNHCR värderas utifrån den sökandes uttalande i förhållande till det allmänt kända läge som råder i den sökandes hemland.⁵⁷ Exempel på sådant som kan bekräfta att fruktan är välgrundad är andra asylsökandes berättelser, lagstiftningen i hemlandet i kombination med dess tillämpning, men även andra egenskaper hos den specifika personen, så som förmögenhet eller välkänd frispråkighet hos personen.⁵⁸

Varken utlänningslagen eller UNHCR:s handbok ger någon specifik förklaring av begreppet *förföljelse*. Däremot sägs i handboken att allt ”hot mot liv eller frihet på grund av ras, religion, nationalitet, politisk uppfattning eller tillhörighet till viss samhällsgrupp samt andra allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna alltid utgör förföljelse” i Genèvekonventionens mening och därmed också UtlL:s mening.⁵⁹ Förföljelserekvisitet tillsammans med förföljelsegrunderna har avsiktligt undkommit en snäv definition för att lämna utrymme åt den sökandes subjektiva upplevelse. Beroende på den enskildes psykologiska förutsättningar och omständigheterna i det enskilda fallet i övrigt tillåts tolkningen av vad som utgör förföljelse att variera.⁶⁰

Den sökande kan inte begagna sig flyktingskap såvida han inte befinner sig utanför det land vilket han är medborgare i. Det är således av stor vikt att fastställa att den sökande är medborgare i det land i vilket han hävdar en välgrundad fruktan för förföljelse. Så länge den sökande inte kan visa på att fruktan upplevs i förhållande till medborgarskapslandet kommer detta tolkas som att den sökande kan begagna sig detta lands skydd.⁶¹

För flyktingskap krävs vidare att den sökande inte vill eller kan begagna sig regeringens skydd i medborgarskapslandet. Detta kan bero på att medborgarskapslandet inte kan erbjuda

---

⁵⁵ UNHCR:s handbok, p. 38, s. 20

⁵⁶ Ibid, p. 40-41, s. 20

⁵⁷ Ibid, p. 42, s.21

⁵⁸ Ibid, p. 43, s.21

⁵⁹ Ibid, p. 51, s. 22

⁶⁰ Ibid, p. 52-53, s. 23

⁶¹ Ibid, p. 89-90, s. 30

skydd, på grund av till exempel krigstillstånd, eller att landet inte vill erbjuda den sökande skydd, på grund av till exempel den sökandes religiösa tillhörighet.⁶² Den som inte önskar begagna sig sitt lands skydd däremot, måste ha upplevt en välgrundad fruktan i medborgarskapslandet för att omfattas av flyktingskapet.⁶³ En person som flytt ett land utan att kunna visa på någon välgrundad fruktan och valt att inte ta emot medborgarskapslandet skydd är inte flykting i internationell och nationell mening.

Handläggningen av bedömningarna huruvida den sökande uppfyller rekvisiten i 4:1 UtIL regleras i FL, eller FPL i den mån UtIL inte innehåller några specialregler i och med att lagarna tillämpas subsidiärt.⁶⁴

Vad gäller bevisbördan i förvaltningsmålen har praxis pekat på en generell utgångspunkt; bevisbördan ligger på den enskilde för rättigheter och på myndigheten för skyldigheter, det är således den som ansöker om en förmån som har bevisbördan för att hen uppfyller de krav som uppställs i lagen för att förmånen ska beviljas.⁶⁵ Det är den sökande som ska bevisa att hen, i förhållande till reglerna i 4:1 UtIL, har rätt till uppehållstillstånd på grund av sitt flyktingskap. Enligt Diesen uppställs beviskravet såväl i straffprocessen som i förvaltningsprocessen normativt, det är alltså samma krav på bevisningen oavsett omständigheterna i målet.⁶⁶ Vad gäller beviskravet inom förvaltningsprocessen gäller generellt att den åberopade bevisningen ska ha gjort påståendet *sannolikt*, vilket har klargjorts i dels praxis och dels i ett flertal uttalanden i doktrinen.⁶⁷ Detta beviskrav har också fastställts av MiÖD även omfatta asylprocessen.⁶⁸

MiÖD har i praxis vidare konstaterat att det är sällan en asylsökande kan göra sitt skyddsbehov sannolikt med hjälp av skriftlig eller annan bevisning, då sådan ofta saknas av olika anledningar. I asylmålen blir den muntliga utsagan därför oftast det primära bevismedlet.⁶⁹ Vidare har motiven till UtIL påpekat att den så ofta förestående bristen på fullständig bevisning innebär att beviskravet inte får ställas för högt, särskilt när det gäller den sökandes påståenden om risk för förföljelse exempelvis.⁷⁰ Diesen menar vad gäller

---

⁶² UNHCR:s handbok, p. 98, s. 32

⁶³ Ibid, p. 100, s. 32

⁶⁴ 3 § FL, 2 § FPL

⁶⁵ se bland andra MG 2006:1, MIG 2007:9, MIG 2007:12, MIG 2007:33

⁶⁶ Diesen m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis* 8, s. 223

⁶⁷ Ibid, s. 225

⁶⁸ MIG 2006:1

⁶⁹ MIG 2007:12, s. 8

⁷⁰ Prop. 1996/97:25 s. 98

utredningsbördan att det normalt är den som har bevisbördan som också är den som ska presentera det material som ska utgöra bevisning. Det är alltså den sökande som har utredningsbördan.⁷¹ Förvaltningsprocessen regleras dock av vissa andra principer, och för att möjliggöra att beviskravet uppfylls har MIV och MID en utredningsbörda, eller ett *utredningsansvar*,⁷² vilket följer av officialprincipen⁷³, allmänna förvaltningsrättsliga principer, UtlL:s motiv och rättspraxis.⁷⁴ Denna processprincip innebär att det är upp till MIV och MID att ”*tillse så att varje ärende blir tillräckligt utrett och vidta åtgärder för att säkerställa ett fullgott beslutsunderlag*”.⁷⁵ Utredningen ska dessutom, i enlighet med grundlagsskyddade principer, vara ”neutral och opartisk” och även beakta allas likhet inför lagen.⁷⁶ Enligt Diesen måste utredningsstandarden och beslutsunderlaget vad gäller asylmål vara mycket hög, *utvidgad*, eftersom ett negativt beslut kan vara ödesdigert, och utredningsansvaret sträcker sig därför längre än vad gäller andra förvaltningsrättsliga ärenden.⁷⁷

Vid en överklagan av ett beslut ska MIV pröva om det finns skäl att ompröva sitt beslut, men en sådan omprövning sker enligt Seidlitz mycket sällan.⁷⁸ MID är då skyldig att överpröva MIV:s beslut eftersom förvaltningsdomstolar har ett eget utredningsansvar. MIV blir då till följd av den kontradiktoriska tvåpartsprocessen den sökandes motpart i förhållande till överprövningen.⁷⁹ Domstolens utredningsansvar tar sig uttryck dels genom den så kallade officialprincipen,⁸⁰ men också genom ansvar enligt praxis. MiÖD har återförvisat mål till MID där MID utan egen motivering och egna utredningsåtgärder godtagit MIV:s bedömning vad gällde den sökande och att den sökande inte ansetts trovärdig.⁸¹ Trots att MIV har det största ansvaret, är utredningsansvaret sammanflätat med den muntliga förhandlingen, och MiÖD konstaterade att domstolen ska hålla muntlig förhandling så snart den sökande begär det och MIV tidigare ifrågasatt hans trovärdighet så länge det inte är alldeles klart att den sökande inte har framfört trovärdiga uppgifter.⁸² MID måste då företa en självständig utredning avseende den sökandes trovärdighet.

---

⁷¹ Diesen m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 203

⁷² Prop. 2004/05:170 s. 155.

⁷³ 8 § FPL

⁷⁴ Seidlitz, M, *Asylrätt - en praktisk introduktion*, s. 45 och prop. 2004/05:170 s. 154 f.

⁷⁵ Diesen m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 199

⁷⁶ 1:8 RF

⁷⁷ Diesen m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 199

⁷⁸ Seidlitz, M, *Asylrätt - en praktisk introduktion*, s. 108 f.

⁷⁹ 16:7a § UtlL

⁸⁰ 8 § FPL

⁸¹ MIG 2009:30

⁸² Ibid

Utredningsbördan i asylprocessen är således delad, och förutom utredningsansvaret både vad gäller MIV och MID, har den sökande en upplysningsskyldighet.⁸³ Har den sökande uppfyllt sin upplysningsskyldighet har hen också uppfyllt sin del av utredningsbördan. Det är då upp till beslutsfattaren att göra en bevisvärdering och en trovärdighetsbedömning utifrån sitt utredningsunderlag.⁸⁴ Diesen menar att det som krävs av den enskilde i förhållande till upplysningsskyldigheten är att hen måste framställa de omständigheter som kan ligga till grund för flyktingskapet genom att svara på beslutsfattaren frågor, och i den mån det går också samla in skriftliga bevis för att intyga dessa omständigheter.⁸⁵ Om det inte är möjligt för den sökande att lägga fram alla bevis måste den sökande ha en rimlig förklaring till varför så är fallet.⁸⁶ Han menar vidare att så länge den sökande har uppfyllt sin del av utredningsbördan, ska inte brister i utredningen i övrigt ligga hen till last, utan en sådan brist ska istället tolkas som en avsaknad på motbevis.⁸⁷

Utredningsansvaret är som tidigare nämnts tätt sammanvävt med den muntliga handläggningen. Även om handläggningen hos MIV alltid ska vara muntlig är förfarandet hos MID som huvudregel skriftligt.⁸⁸ Endast i den mån en muntlig förhandling kan vara en fördel för utredningen eller främja ett snabbt avgörande är en sådan handläggning enligt lagtexten påkallad.⁸⁹ MiÖD har påpekat MID är skyldig att hålla muntlig förhandling med anledning av sitt utredningsansvar så snart det egentligen finns oklarheter i utredningen.⁹⁰ Det finns, som redan nämnts, närmast en presumtion för att domstolen ska hålla muntlig förhandling så snart den sökande begär det och om MIV tidigare ifrågasatt hens trovärdighet så länge det inte är alldeles klart att den sökande inte har framfört trovärdiga uppgifter.⁹¹ Att MID utan egen motivering godtagit MIV:s trovärdighetsbedömning och utan att ha hållit muntlig förhandling är enligt MiÖD inte tillräckligt i förhållande till domstolens utredningsansvar.⁹²

UNHCR menar i sin rapport, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems*, att en del av utredningsansvaret dessutom innebär att beslutsfattaren ska undersöka om den information och trovärdighetsnivå berättelsen ligger på är i relation till den sökandes

---

⁸³ UNHCR:s handbok, p. 196, s. 57 och Diesen m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 207

⁸⁴ UNHCR:s handbok, p. 195, s. 57

⁸⁵ Diesen m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 208

⁸⁶ Ibid

⁸⁷ Ibid

⁸⁸ 16:5 UtL

⁸⁹ Ibid

⁹⁰ MIG 2006:1

⁹¹ MIG 2009:30

⁹² MIG 2006:1

individuella prestationsförmåga.⁹³ Utredningsansvaret tar vid så snart den sökandes förmåga att presentera fakta tar slut.⁹⁴ Att förmågan begränsas av till exempel stress och trauma eller utbildningsnivå ska alltså inte ligga den sökande till last.

Vad gäller MIV:s och MID:s bevisvärdering finns inget särskilt om detta uttryckt i FL, FPL eller UtilL. Däremot gäller objektivitets- och likhetsprincipen i 1:9 RF för såväl myndigheter som domstolar. Allas likhet inför lagen ska beaktas i alla led i verksamheten, samt saklighet och opartiskhet. Även i artikel 3 Genèvekonventionen ställs ett krav på en diskrimineringsfri prövning och enligt Asylprocedurdirektivet måste värderingen utöver detta göras mot bakgrund av den sökandes förhistoria. Detta innebär att faktorer så som kön, ålder, etnicitet precis som förhållanden som råder i medborgarskapslandet ska tas i beaktande vid bevisprövningen.⁹⁵ I övrigt att saknas nästintill helt vägledning vad gäller bevisvärdering generellt och i synnerhet vad gäller trovärdighet och muntliga utsagor varför praxis och doktrin har stor betydelse för ledning vad gäller bevisvärderingen. De bevisvärderingsprinciper som finns härrör främst från MiÖD:s praxis och från UNHCR:S handbok och rapport, och kommer att presenteras i följande kapitel.

3 Hur trovärdighetsbedömningarna ska göras i teorin

Att reglerna i FL, FPL och UtilL inte ger någon närmare riktning för hur bevisvärderingen och med den trovärdighetsbedömningen ska göras har sin förklaring i att bevisvärderingen är fri, enligt den princip som kommer till uttryck i 35:1 RB. Principen innebär att domaren inte är bunden av några regler för bevisvärderingen, även om principen inte ger något utrymme för ett rent subjektivt grundat avgörande, utan det måste vara objektivt grundat och stödjas på skäl vilka har uttryckts ”kunna godtagas av andra förståndiga personer”.⁹⁶ Domaren får ta hänsyn till annat än det material som framkommit i målet om omständigheterna är ”allmänt veterliga” eller andra erfarenhetsatser, så länge dessa ”inte faller utanför allmän bildning och livserfarenhet”.⁹⁷ På det asylrättsliga området har Europadomstolen också tydliggjort att bevisvärderingen är fri, men fällde Sverige för att de nationella migrationsdomstolarna inte tagit ett antal bevis i beaktande. Även om bevisningen i sig inte styrker något särskilt

---

⁹³ UNHCR, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report*, May 2013, s. 136

⁹⁴ Noll, G, NEW ISSUES IN REFUGEE RESEARCH, Working Paper No. 117, *Evidentiary assessment and the EU Qualification Directive*, Juridiska institutionen, Lunds Universitet, 2005, s. 13

⁹⁵ UNHCR, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report*, s. 38

⁹⁶ Prop. 1942:5 tredje avdelningen om bevisning, 35 kap.

⁹⁷ Ibid

förhållande, bör den ändå beaktas om den till viss del stödjer den muntliga berättelsen.⁹⁸ Den fria bevisvärderingen måste således omfatta all relevant bevisning och inte ett selektivt urval, vilket är förenligt med förvaltningsdomstolens obligatoriska hänsynstagande till allt vad som förekommit i målet.⁹⁹

Enligt UNHCR är det viktigt att en bedömning vad gäller en berättelse där andra bevis än utsagan saknas inte sker på magkänsla eller instinkt, utan för att nå ett så riktigt beslut som möjligt krävs, trots principen om fri bevisvärdering, vissa indikatorer att ta hänsyn till vid bedömningen av trovärdigheten.¹⁰⁰ Sådana indikatorer finns delvis att hämta i MiÖD:s praxis, men också UNHCR har ställt upp indikatorer och hur dessa ska tolkas i förhållande till trovärdighetsbedömningen.

Christian Diesen är av åsikten att domstolarna måste kunna hämta ledning i bevisrättsdoktrinen och från prejudikat vad gäller bevisvärderingen i asylprocessen. Det är därför viktigt att i synnerhet MiÖD hela tiden i sina avgöranden arbetar kontinuerligt för en metodutveckling. Avsaknaden av en tydlig metod begränsar förutsebarheten när det kommer till bevisvärderingen i asylmålen och ger större spelrum för subjektiva felkällor och skönsmässiga bedömningar. Att domstolarna tillämpar samma kriterier med medvetenhet om bland annat de subjektiva felkällor som kan komma att påverka bedömningen, är viktigt för att lika fall ska behandlas lika.¹⁰¹

3.1 Trovärdighetsbedömningarna enligt MiÖD

Det är av vikt för förståelse av trovärdighetsbedömningarnas att förklara begreppen *tillförlitlighet* och *trovärdighet*, eftersom denna distinktion är en viktig del av trovärdighetsbedömningen. I de flesta fall skiljer såväl internationell som nationell rätt mellan begreppen, även om just begreppet *trovärdighet* ofta används som ett gemensamt uttryck för båda begreppen, särskilt vid översättningar av exempelvis konventionstext.¹⁰² MiÖD har i praxis gjort gällande att bevisningen i sig först ska prövas vad gäller tillförlitligheten, innan denna kopplas till den sökandes allmänna trovärdighet, vilket även MIV uttryckt ska gälla vid trovärdighetsbedömningen.¹⁰³

---

⁹⁸ R.C. mot Sverige, nr 41827/07, den 9 mars 2010 och F.N. och andra mot Sverige, nr 28774/09, den 18 december 2012.

⁹⁹ 30 § FPL

¹⁰⁰ UNHCR, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report*, s. 41

¹⁰¹ Diesen, m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis* 8, s. 212 f.

¹⁰² *Ibid*, s. 245

¹⁰³ MIG 2007:33, och Migrationsverket, *Rätligt ställningstagande angående metod för prövning av tillförlitlighet och trovärdighet*, RCI 09/2013, 2013, s. 6

Det är den sökandes uppgifter som objektivt ska bedömas angående huruvida de är tillförlitliga eller inte. Tillförlitligheten bedöms enskilt för varje uppgift och i förhållande till innehållet i utsagan.¹⁰⁴ Tillförlitligheten är överordnad trovärdigheten, och det är tillförlitligheten av uppgifterna som ska ligga till grund för bedömningen snarare än den enskildes allmänna trovärdighet. MiÖD har i praxis klargjort att tillförlitligheten av bevisuppgifterna måste fastställas innan den sökandes trovärdighet ens övervägs.¹⁰⁵ Om vissa av uppgifterna däremot brister i tillförlitlighet är dessa inte ensamt nog skäl att betvivla den allmänna trovärdigheten.¹⁰⁶

Vad gäller tillförlitligheten kan vissa delar av denna kontrolleras genom bland annat tillgänglig landinformation. Det är enligt MiÖD dessutom en del av MIV:s och domstolarnas utredningsansvar att inhämta landinformation.¹⁰⁷ Trovärdigheten bedöms snarare utifrån personen och huruvida de uppgifter som lämnats överlag ansetts tillförlitliga eller inte. Här kan också sökandes agerande i övrigt beaktas, huruvida frågor besvaras, kroppsspråk och vilket omedelbart intryck hen ger.¹⁰⁸ Tyngdpunkten vid bevisvärderingen ska alltså ligga vid tillförlitligheten av de uppgifter den sökande lämnar, för att sedan koppla dessa till en helhetsbedömning av den sökandes allmänna trovärdighet.

Angående bedömningen av tillförlitligheten och trovärdigheten har MiÖD vidare fastställt, i portalfallet MIG 2007:12, vissa grundprinciper vilka ska övervaka bedömningen av en asylsökandes trovärdighet och värderingen av hens berättelse.¹⁰⁹ Dessa är också i det närmaste de principer som MIV tillämpar vid handläggning av asylärenden. MIV har i ett av sina rättsliga ställningstaganden hänvisat till främst den domstolspraxis som finns på området för ledning när det kommer till trovärdighetsbedömningarna.¹¹⁰ Principerna har också legat till grund för ytterligare domstolsavgöranden.¹¹¹ Det kan därför antas att MIV, MID och MiÖD samtliga, mer eller mindre, förhåller sig till de principer som i det följande kommer att presenteras.

---

¹⁰⁴ RCI 09/2013, s. 3

¹⁰⁵ MIG 2007:33

¹⁰⁶ Diesen, m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 246

¹⁰⁷ MIG 2007:12

¹⁰⁸ RCI 09/2013, s.3

¹⁰⁹ Diesen, m.fl., *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 274 ff.

¹¹⁰ RCI 09/2013, s. 10

¹¹¹ Bland annat MIG 2007:33 och MIG 2011:6

Vad gäller trovärdighetsbedömningen menar MiÖD att prövningen ska ske i två led.¹¹² Först måste MIV/MID bedöma om den sökande har gjort sin *identitet* och sitt *medborgarskap* sannolikt. Detta för att veta vilket land skyddsskäl ska prövas mot, eftersom vissa länder inte i sig ger anledning till skyddsstatus, utan i vissa fall måste prövningen ske av den sökandes individuella skyddsskäl. MiÖD menar att detta ska göras med hjälp av UNHCR:s handbok, artiklarna 195-205 och andra förvaltningsrättsliga principer.¹¹³

I det andra ledet ska de återopade *skyddsskäl* prövas. Detta görs genom att avgöra om den sökandes berättelse för det första lever upp till kriterierna för att den sökande ska vara i behov av skydd i förhållande till 4:1 UtIL, och sedan avgörs om den sökande gjort sin berättelse sannolik genom bevisning eller en *trovärdig berättelse*. Därefter kan den sökande tillerkännas *tvivelsmålets fördel*. Berättelsens trovärdighet ska bedömas i enlighet med distinktionen mellan tillförlitligheten av uppgifterna och den underordnade allmänna trovärdigheten.

Vid bedömningen av den sökandes berättelse, menar MiÖD att vikt ska läggas vid att fastställa tillförlitligheten av den sökandes uppgifter. Dessa ska sedan vägas samman för en slutlig bedömning av den sökandes allmänna trovärdighet. MiÖD hänvisar till UNHCR:s handbok för detaljerad beskrivning ett antal kriterier som ska ligga till grund för bedömningen av trovärdigheten och tillförlitligheten i den sökande uppgifter.¹¹⁴

Detta första kravet i MIG 2007:12, innebar enligt MiÖD att berättelsen skulle vara dels *sammanhängande*.¹¹⁵ I UNHCR:s handbok omnämns också kravet på en *sammanhängande berättelse*.¹¹⁶ För att vara sammanhängande ansåg MiÖD att berättelsen vidare måste vara *rimlig*, och inte strida mot *allmänt kända fakta*.¹¹⁷ Dessa kriterier som MiÖD skiljer åt är enligt den korta beskrivning UNHCR:s handbok ger närmast sammanflätade med kravet på en sammanhängande berättelse.¹¹⁹ Här är således landinformationen av stor betydelse, eftersom den kan bekräfta eller dementera huruvida berättelsen är sammanhängande eller splittrad. Någon mer specifik beskrivning ges varken i handboken eller av MiÖD. MiÖD har däremot senare gett exempel på när en berättelse kan anses sammanhängande. I MIG 2015:8 hade sökande familjemedlemmar gett en sammanhängande berättelse, då de kunnat redogöra för

---

¹¹² MIG 2007:12, s. 9 f.

¹¹³ Ibid

¹¹⁴ MIG 2007:12 s. 12

¹¹⁵ Ibid, s. 8

¹¹⁶ UNHCR:s handbok, p. 204, s. 58

¹¹⁷ MIG 2007:12 s. 12

¹¹⁹ UNHCR:s handbok, p. 204, s. 58

sin fars död och konsekvenserna av dödsfallet på ett, oberoende av varandra, liknande sätt. De hade samstämmigt kunna beskriva och i väsentliga delar lämnat en likartad skildring av faderns död och omständigheterna kring den. Uppgifterna uppgavs separat och vid olika tidpunkter. Ett bevittnat dödsbevis fanns också tillgängligt, men detta ansåg ha ett begränsat bevisvärde. Det var således de sammanhängande berättelserna som ansågs uppfylla kravet på trovärdighet.¹²⁰

I MIG 2008:39 ansåg MiÖD att den sökande hade lämnat en sammanhängande berättelse om den misshandel hon utsatts för av sin make och om det hån hon utsatts för från polis och myndigheter. Den landinformation som fanns att tillgå bekräftade myndigheternas ovilja att skydda henne och det starka patriarkaliska samhälle som styrde.¹²¹

Kravet på en sammanhängande berättelse kan, vid tolkning av MiÖD:s och UNHCR:s uppfattningar, konstateras vara hänförlig till huruvida det finns andra uppgifter, antingen landinformation eller andra sökandes berättelser, som bekräftar berättelsen. Detta bekräftas också av att UNHCR anser att den sökandes subjektiva upplevelse av fruktan i förhållande till flyktingdefinitionen ska anses som välgrundad om denna bekräftas av objektiva källor, bland annat andra asylsökandes berättelser, lagstiftningen i hemlandet i kombination med dess tillämpning och det allmänt kända läge som råder i hemlandet.

Vidare ansåg MiÖD i MIG 2007:12 att den sökande hade lämnat *detaljfattiga uppgifter*. Exempel på där detaljer saknats är bland annat i förhållande till påstådda fysiska skador eller i samband med påstådda frihetsberövanden.¹²² I MIG 2011:6 har MiÖD talat om vilken betydelse trovärdighetsbrister på detaljnivå får för helhetsbilden och den sökandes allmänna trovärdighet.¹²³ Har berättelsen i övrigt varit sammanhängande i förhållande till landinformation, oförändrad, detaljrik och uppfattats som självupplevda ska ett oriktigt eller detaljfattigt påstående inte påverka den allmänna trovärdigheten.¹²⁴ Det finns dock fall i praxis där sådana brister å andra sidan har påverkat den allmänna trovärdigheten, vilket har medfört att berättelsen i sin helhet inte kunnat läggas till grund för prövningen. Det rör sig då oftast om att den sökande inte lyckats göra sannolikt att hen befunnit sig på den plats där

---

¹²⁰ MIG 2015:8

¹²¹ MIG 2008:39

¹²² MIG 2007:12, s. 13

¹²³ MIG 2011:6

¹²⁴ RCI 09/2013, s.8 och MIG 2011:6

berättelsen ska ha inträffat, och att det därför inte ansetts meningsfullt att pröva berättelsen mot förhållandena i det uppgivna hemlandet.¹²⁵

Eftersom den sökande slutligen inte kunde anses ha gjort sin berättelse trovärdig, på grund av att berättelsen ansåg ”vag och detaljfattig” i förhållande till påståenden om självupplevda händelser, fick den sökande inte heller tvivelsmålets fördel.¹²⁶ I MIG 2013:25 ansåg MiÖD också att uppgifterna i den sökandes berättelse var så vaga att de inte kunde bidra till en trovärdig berättelse. Den sökande angav sin homosexualitet vara grund för sin flykt, men kunde inte vidare utveckla eller förklara några känslor kring hur den sexuella läggningen påverkat livet i ett land den sökande påstod behandla homosexuella personer mycket illa. Domstolen menade att en sådan grundläggande egenskap hos en person skulle medföra att hen också kan beskriva sina känslor i relation till den sexuella läggningen.¹²⁷ En liknande bedömning gjorde MiÖD i MIG 2011:29, där det fick anses vagt av den sökande att inte kunna redogöra för sin kristna övertygelse och religionens betydelse vid återopande om konversion som asylskäl.¹²⁸

MiÖD:s tillämpning av kravet på detaljriktighet visar att denna först får betydelse i förhållande till självupplevda och närmast personliga förhållanden vilka ska ha påståtts påverkat den sökande till den grad att hen bestämt sig för att fly hemlandet. Om berättelsen i övrigt varit sammanhängande ska avsaknad av detaljer i vissa andra hänseenden inte inverka på den sökandes allmänna trovärdighet.

Kravet på att den sökandes utsaga ska vara *oförändrad* eller inte präglas av *motstridiga uppgifter* var enligt MiÖD i MIG 2007:12 inte heller uppfyllt eftersom den sökande påstått att en viss organisation i hemlandet låg bakom hans flykt, trots att den sökande i tidigare skede hävdade att han aldrig haft kontakt med organisationen, vilket innebar att den sökande hade ändrat sin berättelse från asylutredningen till förhandlingen i domstol.¹²⁹ Enligt UNHCR:s handbok är varken motstridiga eller falska uppgifter inte ensamt skäl nog att vägra flyktingstatus, utan dessa måste beaktas i förhållande till andra omständigheter i fallet, även om artikel 205 i handboken anger att den sökande ska tala sanning.¹³⁰ Den sökande måste dessutom alltid ges möjlighet att få förklara de uppgifter som anses vara motstridiga, vaga och

---

¹²⁵ RCI 09/2013, s.9, och MIG 2007:12

¹²⁶ MIG 2007:12, s. 13

¹²⁷ MIG 2013:25

¹²⁸ MIG 2011:29

¹²⁹ MIG 2007:12, s. 13

¹³⁰ UNHCR:s handbok, p. 199, s. 57

osammanhängande och om det krävs ska utredaren hålla en andra intervju för att reda ut dessa.¹³¹

I MIG 2010:6 ansåg MiÖD att osammanhängande och delvis motstridiga uppgifter, och omständigheter i berättelsen som först framkommit under den senare delen av utredningen, trovärdiga och sannolika, eftersom förklaringen till att de framkommit först då varit trovärdig och sannolik. Landinformation som pekar på till exempel bristande förtroende för rättsväsendet kan vara en omständighet som pekar på en trovärdig förklaring till att vissa sökande till en början väljer att undanhålla viss information.¹³²

Den sökande hade i MIG 2007:12 dessutom lämnat *oriktiga uppgifter* om sin identitet och ingett falska handlingar som bevisning för att styrka denna. MiÖD hänvisade i sin bedömning till UNHCR:s handbok i förhållande till de oriktiga uppgifterna; ”*Trots att det numera är klarlagt att A lämnat oriktiga uppgifter måste en helhetsbedömning av A:s berättelse ändå göras, eftersom osanna påståenden och falska handlingar i sig inte är tillräckligt för att vägra uppehållstillstånd.*”¹³³ MiÖD menade att berättelsens övriga uppgifter ändå ska ligga till grund för en helhetsbedömning, så länge de oriktiga uppgifterna inte bidrar till att den sökandes ursprung inte kan fastställas.¹³⁴

Mirlas har i sin studentuppsats gjort en kvantitativ undersökning av migrationsdomstolarnas tillämpning av MiÖD:s principer, och den visar att i majoriteten av de undersökta avgörandena hänvisar domstolen till några, eller någon av de principer som fastställts i MIG 2007:12.¹³⁵ Enligt min mening innebär detta att dessa principer kan antas utgöra ett viktigt instrument för rättstillämparens tillvägagångssätt.

I UNHCR:s handbok diskuteras vidare det faktum att en sökande troligtvis inte kan bevisa alla sina påståenden.¹³⁶ Till följd av detta har UNHCR infört det som på svenska kallas för principen ”tvivelsmålets fördel”.¹³⁷ Denna fördel kan alltså närmast förklaras som en bevislättning och den sökandes rätt att få förklara sig om tillförlitlighetsbrister i hens berättelse uppdagas av beslutsfattare efter att all tillgänglig bevisning är inhämtad. Uppkomna tvivelsmål ska komma den sökande till fördel så länge hen i övrigt visat sina uppgifter vara

---

¹³¹ Se bland annat Matsiukhina och Matsiukhin mot Sverige, nr 31260/04, 21 juni 2005

¹³² MIG 2010:6

¹³³ MIG 2007:12, s. 13

¹³⁴ Ibid

¹³⁵ Mirlas, M, *Bevisvärdering av muntliga utsagor i asylmål*, Juridiska institutionen, Stockholms Universitet, 2014, s. 64

¹³⁶ UNHCR:s handbok, p. 196, s. 57

¹³⁷ Ibid, p. 203-204, s. 58

trovärdiga.¹³⁸

MiÖD har fastslagit att principen om tvivelsmålets fördel ska tillämpas vid beslutsfattarnas bevisvärdering, om utsagan i övrigt varit trovärdig.¹³⁹ Principen tillämpas alltså i slutfasen av bevisvärderingen, vid en sammanvägning av de uppgifter som framförts av den sökande. Även förarbetena till utlänningslagen ger uttryck för att principen ska tillämpas också i nationell rätt. MiÖD ansåg i MIG 2007:12 att den sökande inte gjort sin berättelse trovärdig och fick därför inte heller tvivelsmålets fördel.¹⁴⁰

MiÖD:s riktlinjer som följer av portalfallet MIG 2007:12, tillsammans med efterföljande praxis och UNHCR:s handbok, kan enligt min mening således sammanfattas till en analys av den sökandes utsaga enligt följande indikatorer;

- Är berättelsen *sammanhängande*? Kravet på en sammanhängande berättelse kan konstateras vara hänförlig till huruvida det finns andra uppgifter, antingen landinformation eller andra sökandes berättelser, som bekräftar berättelsen. Berättelsens sammanhang är således sammanflätat med nästa krav;
- Strider berättelsen mot *allmänt kända fakta* och *aktuell landinformation*?
- Har den sökande lämnat en *detaljerad* berättelse eller är den *vag och detaljfattig*? MiÖD:s tillämpning av kravet på detaljriktighet har visat att detta får störst betydelse i förhållande till självupplevda och närmast personliga förhållanden vilka ska ha påståtts påverkat den sökande till den grad att hen bestämt sig för att fly hemlandet.
- Innehåller berättelsen *motstridiga uppgifter* eller är den *oförändrad* under utredningens gång? Osammanhängande och delvis motstridiga uppgifter får liten eller ingen betydelse vid värderingen om förklaringen till att dessa uppgifter varit osammanhängande eller motstridiga kunnat anses vara trovärdiga och sannolika.
- Innehåller berättelsen några *oriktiga uppgifter*?¹⁴¹ Oriktiga uppgifter kan inte ensamt vara skäl att i sin helhet avfärda den sökandes berättelse, men om dessa påverkar tillförlitligheten angående den sökandes hemland, kan de bidra till att berättelsen i övrigt inte går att pröva.

Det är genom de här kraven uppgifternas tillförlitlighet fastställs genom en tvådelad prövning av identitet och skyddsskäl var för sig. Därefter görs en helhetsbedömning av den sökandes

---

¹³⁸ UNHCR:s handbok, p. 204, s. 58

¹³⁹ MIG 2007:12, s. 12

¹⁴⁰ Prop. 2004/05:170 s. 91

¹⁴¹ MIG 2007:12, s. 12 f.

allmänna trovärdighet. Ju tillförlitligare uppgifter, desto trovärdigare blir den sökande. Slutligen kan den sökande ges tvivelsmålets fördel, vid det tillfälle att vissa av uppgifterna inte kan anses tillförlitliga men den sökande i övrigt är att anse som trovärdig.

3.2 Trovärdighetsbedömningarna enligt UNHCR

2004 kom EU:s Skyddsgrundsdirektiv, eller ”Qualification Directive” på engelska (hädanefter Q.D.), vilket innebar att medlemsländerna, efter att direktivet fått genomslag i ländernas nationella rätt, skulle komma att tillämpa lika metoder för prövning av bevisning i asylprocessen.¹⁴² Direktivet var inte tänkt att presentera en uttömmande lista över krav på asylprocessen och värderingen av bevis, utan var snarare tänkt att förevisa ett antal mål som bevisvärderingen ska leva upp till.¹⁴³

Enligt Gregor Noll innehåller artikel 4 Q.D. en katalog över kriterier som ska tas i beaktande vid bevisvärderingen och trovärdighetsbedömningen.¹⁴⁴ Det viktigaste kriteriet vad gäller trovärdighetsbedömningar är artikel 4.5 Q.D., vilket ställer krav på omständigheter som måste tas hänsyn till.¹⁴⁵ Enligt 4.5 Q.D. ska ”[När] den sökandes uppgifter inte kan styrkas av skriftliga eller andra bevis, [ska] sådana uppgifter inte behöva bekräftas om följande villkor är uppfyllda”¹⁴⁶ De villkor som är relevanta för trovärdighetsbedömningen enligt 4.5 Q.D: är följande;

- Sökanden har gjort en *genuin ansträngning* för att styrka sin ansökan.
- *Alla relevanta faktorer som den sökande förfogar över* har lagts fram och en tillfredsställande förklaring har lämnats till varför andra relevanta faktorer saknas.
- Sökandens uppgifter befinns vara *sammanhängande* och *rimliga* och *strider inte mot tillgänglig specifik och allmän information* som rör den sökandes ärende.
- Sökanden har ansökt om internationellt skydd så tidigt som möjligt, såvida inte sökanden kan framföra goda skäl till varför han eller hon inte gjort det.
- Sökandens *allmänna trovärdighet* är fastställd.¹⁴⁷

I likhet med MiÖD:s villkor ställer Q.D. krav på berättelsen att vara *sammanhängande* och *rimlig jämväl* som att vara *utan motsägelser* och inte strida mot *allmän information*. Trovärdigheten är dessutom det som fastställs i slutskedet, varför det kan antas de andra

---

¹⁴² Noll, G, NEW ISSUES IN REFUGEE RESEARCH, Working Paper No. 117, *Evidentiary assessment and the EU Qualification Directive*, s. 1

¹⁴³ Ibid

¹⁴⁴ Ibid, s. 2

¹⁴⁵ Ibid, s. 9

¹⁴⁶ Rådets direktiv 2004/83/EG, artikel 4.5

¹⁴⁷ Ibid

kriterierna är tillförlitlighetskrav. Större hänsyn tas dock till den sökandes förmåga, så länge hen gjort en *genuin ansträngning* och lägger fram *alla faktorer hen förfogar över* är det tillräckligt. Detta talar för att utredaren har ett större utredningsansvar enligt Q.D. än enligt MiÖD. Gregor Noll menar att detta tar sig uttryck i vikten av att komma ihåg att ta hänsyn till omständigheter som till exempel stress och trauman hos den sökande, vilka kan påverkas förmågan att lämna en icke motsägelsefull och rimlig berättelse.¹⁴⁸ Han menar också att det är viktigt att den allmänna trovärdigheten ställs i proportion till den riskprognos beslutsfattaren måste göra av sökandes situation om hen måste återvända till medborgarskapslandet.¹⁴⁹

UNHCR har i sin rapport, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report* utifrån Q.D:s målsättning och i förhållande till internationell rätt, granskat trovärdighetsbedömningarna i nationella domstolar i Europa och sammanställt vilka krav som generellt ställs på trovärdigheten vid bevisvärderingen, även om det givetvis också förekommer skillnader i tillvägagångssättet.¹⁵⁰ De gemensamma kriterier som framgick av undersökningen har sammanställts till riktlinjer och förslag till en checklista för handläggare och beslutsfattare. Dessa kriterier är enligt UNHCR:s rapport:

- omfattningen av *detaljer* och *specificitet* i berättelsen
- inre *koherens* av muntliga/skriftliga bevis, såväl som den sökandes berättelse som andra dokument
- *överensstämmande* mellan sökandes berättelse och familjemedlemmars/vittnens/andra sökandes berättelse
- *överensstämmande* mellan sökandes berättelse och *allmänt kända fakta*
- berättelsens *rimlighet*.¹⁵¹

Även om omfattningen av *detaljer* är ett krav på en trovärdig berättelse, menar UNHCR att berättelsens detaljrikedom och specificitet är ett kriterium som tenderar att få allt för stort utrymme när det kommer till att avgöra om en berättelse är trovärdig eller inte. Även MiÖD har vittnat om att detaljrikedom inte på egen hand ska kunna göra att den sökande inte anses vara trovärdig. UNHCR menar också att om det faktum att berättelsen är detaljfattig inte vägs mot de personliga förutsättningarna att kunna lämna en detaljrik berättelse är det lätt hänt att det beslut som fattas blir felaktigt. Vad gäller negativa beslut för den sökande, som grundas

---

¹⁴⁸ Noll, G, NEW ISSUES IN REFUGEE RESEARCH, Working Paper No. 117, *Evidentiary assessment and the EU Qualification Directive*, s. 13

¹⁴⁹ Ibid, s. 14

¹⁵⁰ UNHCR, UNHCR, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report*, s. 193

¹⁵¹ Ibid, s. 193

på bland annat detaljfattigdom menar UNHCR att det är extra viktigt att motivera varför omständigheterna uppfattats som detaljfattiga.¹⁵²

Den inre *koherensen* handlar om huruvida den sökande har ändrat sina uppgifter från tillfälle till tillfälle, vilket också är ett krav enligt MiÖD:s praxis. Att en berättelse ändrar sig får däremot enligt UNHCR inte tolkas enbart som att den sökande ljuger, utan internationell praxis har också talat för att ett sådant fenomen kan tolkas i motsatt riktning, alltså till den sökandes fördel vad gäller trovärdigheten i en berättelse, eftersom detta är ett psykologiskt försvarbart fenomen.¹⁵³ För att motsägelser eller förändringar i berättelsen ska kunna ligga till grund för ett negativt beslut måste de i sådana fall beröra kärnfrågorna och berättelsens ”rygggrad”.¹⁵⁴

Vidare menar UNHCR att berättelsen ska stämma överens med andra sökandes berättelser eller allmänt kända fakta, en åsikt som MiÖD delar men närmast har kallat för sammanhang. Europadomstolen har vidare uttalat sig vad gäller sådana allmänt kända fakta, också kallad landinformation, och menar att denna inte får ges så stor betydelse att den förtar principen om att beslutet ska fattas självständigt, objektivt och opartiskt, men i det fall landinformationen stödjer eller åtminstone inte motsäger berättelsen ska berättelsen uppfattas som trovärdig.¹⁵⁵ Vid avsaknad av landinformation som talar i motsatt riktning vad den sökande berättat menar UNHCR att en sådan avsaknad ska tolkas som att den sökande lämnat en tillförlitlig berättelse i förhållande till denna information.¹⁵⁶

När det kommer till rimlighetsrekvisitet, vilket inte har återfunnits bland MiÖD:s indikatorer, lyfter rapporten vikten av analysera vad som kan anses vara rimligt i det liv eller den värld där berättelsen utspelar sig, och inte i den värld där beslutsfattaren befinner sig. En berättelse kan bara bedömas vara rimlig eller inte, om hänsyn har tagits till den sökandes kön, ålder, sexuella läggning, utbildning, social och kulturell bakgrund till exempel.¹⁵⁷ Ett sådant krav stämmer väl överens med Q.D:s krav på att hänsyn ska tas till den sökandes förmåga och att utredaren har ett större utredningsansvar. Detta förhållningssätt är också förenligt med UNHCR:s utvecklande av rekvisiten i 4:1 UtIL, där exempelvis upplevd fruktan och förföljelse ska kunna bekräftas genom egenskaper hos den specifika personen eller den enskildes

---

¹⁵² UNHCR, UNHCR, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report*, s. 138 ff.

¹⁵³ Ibid, s. 149

¹⁵⁴ Ibid, s. 150

¹⁵⁵ Ibid, s. 175

¹⁵⁶ Ibid, s. 175

¹⁵⁷ Ibid, s. 182

psykologiska förutsättningar och omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁵⁸ Det pekar således på att det är upp till beslutsfattaren att ta reda på vad som är rimligt.

I UNHCR:s rapport ges vidare ett antal förslag på hur principen om tvivelsmålets fördel kan användas. Om bland annat den berättelse den sökande gett i övrigt kan anses vara sammanhängande, rimlig och överensstämmer med allmänt kända fakta, bör den sökande tilldelas tvivelsmålets fördel.¹⁵⁹ Den sökande måste inte ha gjort berättelsen trovärdig för att komma i åtnjutande av principen. Vidare anförs att det är viktigt att principen om tvivelsmålets fördel används med hänsyn både till de faktorer som spelar in i hur beslutsfattaren fattar ett beslut och de faktorer som påverkar den sökandes förmåga att framställa en trovärdig berättelse.¹⁶⁰ Dessa faktorer behandlas närmare i kapitel fem.

UNHCR:s krav kan sammanfattas till att i större utsträckning än MiÖD:s ta hänsyn till den sökandes person. Berättelsen ska genomgå en rimlighetsanalys, vilket innebär att den sökandes förmåga att lämna uppgifter och den omgivning där berättelsen utspelat sig ska tas i beaktande vid bedömningen. Vidare ställer UNHCR krav på berättelsen, precis som MiÖD, vad gäller detaljer, koherens och överensstämmande med allmänt kända fakta. Vad gäller avsaknad av detaljer i en berättelse anser UNHCR att detta krav tenderar att få för stort utrymme vid bedömningen. Motstridiga uppgifter måste beaktas med hänsyn till psykologiska fenomen som potentiellt kan ge upphov till sådana, och för att få avgörande betydelse måste de ha berört berättelsen ”ryggrad”. Vad gäller allmänt kända fakta, eller landinformation, får denna inte förta principen om att beslutet ska fattas självständigt, objektivt och opartiskt och i det fall landinformationen stödjer eller åtminstone inte motsäger berättelsen ska berättelsen uppfattas som trovärdig. Vid avsaknad av landinformation som talar i motsatt riktning vad den sökande berättat ska denna avsaknad tolkas som att den sökande lämnat en tillförlitlig berättelse i förhållande till denna information.

Om den sökandes berättelse i stort anses vara sammanhängande, rimlig och överensstämmer med allmänt kända fakta, bör den sökande tilldelas tvivelsmålets fördel. Den sökande behöver inte vara att anse som trovärdig vid en helhetsbedömning för att ges tvivelsmålets fördel enligt UNHCR, till skillnad från MiÖD. Principen ska användas med hänsyn både till de faktorer som spelar in i hur beslutsfattaren fattar ett beslut och de faktorer som påverkar den sökandes förmåga att framställa en trovärdig berättelse.

---

¹⁵⁸ UNHCR:s handbok, p. 52-53, s. 23

¹⁵⁹ UNHCR, UNHCR, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report*, s. 248

¹⁶⁰ *Ibid*, s. 249

4 Rättssäkerhet – en definitionsfråga

Bevisvärderingen inom asylprocessen, och i synnerhet trovärdighetsbedömningarna, har från olika håll kritiserats för att inte tillfredsställa kravet på *rättssäkerhet*. Det finns således ett intresse att försöka identifiera vad detta begrepp innebär, även om någon entydig definition av begreppet inte existerar. I bland annat RF och EKMR hänvisas till begreppet rättssäkerhet samt att rättssäkerhetsintressen ska tas tillvara, men någon vidare förklaring till vad detta innebär ges inte. I den rättsvetenskapliga doktrinen återfinns ett antal varierande definitioner av vad innebörden av rättssäkerheten är. I detta kapitel har det redogjorts för ett flertal framstående teorier, tillsammans med den definition av begreppet som ges i motiven till UtIL, vars upphovsmän alla har försökt att definiera rättssäkerhet, för att utifrån dessa försöka definiera begreppet. De teorier som redogörs för har valts mot bakgrund av att de skiljer sig åt vad gäller de områden begreppet tillämpats inom, och de gemensamma principer som går att återfinna bland dem visar då på flexibilitet vad gäller tillämpningsområde.

Syftet har varit att formulera ett antal eniga grundvärden med hjälp av dessa definitioner för att uppnå ett användbart instrument för att kunna tillämpa ett rättssäkerhetsperspektiv på trovärdighetsbedömningarna i uppsatsens analysdel. Rättssäkerhetsbegreppet har sedermera kommit att användas för att redogöra för och undersöka om lagen samt tillämpningen kan sägas tillvarata rättssäkerheten för sökande i asylprocessen eller om det är så att rättssäkerheten för de sökande inte tillgodoses på ett tillfredställande sätt.

4.1 Rättssäkerhetsbegreppet i motiven

Som redan nämnts i kapitel två, infördes den *Nya instans- och processordningen i utlännings- och medborgarskapsärenden*,¹⁶¹ som ett led i att göra den svenska asylprocessen rättssäkrare. Den allmänna debatten påtalade att handläggningen alltför sällan var muntlig och att processen inte i något skede var en tvåpartsprocess. Handläggningen kritiserade för att insynen i denna för såväl parter som allmänhet var undermålig. Ett av lagens främsta syften var därför att införa en ny instans- och processordning.¹⁶² Den nya instansordningen skulle vara ett led i en rättssäkrare prövning och därmed förhindra godtyckliga och subjektiva bedömningar och på så vis leda till att lika fall behandlades lika i större utsträckning, något som den gamla lagen också kritiserats för att inte göra.¹⁶³ Rättssäkerheten skulle gynnas av den nya instans- och processordningen dels genom möjligheten till överprövning och på så vis förebyggandet av felaktiga av- och utvisningar, men också genom att utredningsansvaret

---

¹⁶¹ *Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden*, Regeringens proposition 2004/05:170

¹⁶² Prop. 2004/05:170 s. 105

¹⁶³ Diesen, *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, s. 159

skulle aktualiseras på fler ställen än bara hos MIV vilket skulle generera högre sannolik för att målet skulle komma att bli så utrett som krävs enligt officialprincipen.¹⁶⁴

Vidare skulle den nya instans- och processordningen ge ökade möjligheter till förhandling och därmed bättre möjligheter att bedöma en persons trovärdighet. Den muntliga förhandlingen uppgavs kunna bidra till att reda ut missförstånd i olika avseende och till att den enskilde i större utsträckning skulle uppleva att hen fått komma till tals i processen.¹⁶⁵

Genom instans- och processordningen infördes också ett antal specialdomstolar, migrationsdomstolar och Migrationsöverdomstolen. Antalet instanser skulle hållas nere till två, till skillnad från vad som normalt gäller inom förvaltningsprocessen, för att inte riskera att handläggningen skulle dra ut på tiden.¹⁶⁶ I motiven framhärdas vidare vikten av en skyndsam handläggning med hänsyn bland annat till den psykologiska påverkan en för lång väntetid har på den sökande.¹⁶⁷

För att antalet instanser inte skulle påverka asylprocessen negativt och för att kunna upprätthålla en lika rättssäker process som i de övriga förvaltningsmålen angavs att det för en rättssäker prövning krävdes dels att den görs inom rimlig tid hos överinstansen men också att den är tillfredställande utredningsmässigt där tyngdpunkten av prövningen ska ligga i första instans. Handlägningsprocessen skulle på så vis komma att präglas av större öppenhet och förutsättningarna för att asylärendet skulle bli fullständigt utrett redan vid den första prövningen skulle därmed bli större.¹⁶⁸ Rättssäkerheten skulle också gynnas av den nya instans- och processordningen genom att utredningsansvaret skulle aktualiseras på fler ställen än bara hos MIV vilket skulle generera högre sannolik av att målet blir så utrett som krävs enligt officialprincipen.¹⁶⁹

Vidare ställde motiven krav på att alla, för den sökande negativa, beslut skulle motiveras som ett led i förbättringen av rättssäkerheten. En välformulerad motivering skulle enligt motiven leda till en kvalitetsförbättring av beslutsfattanden och generera en snabbare process. En motivering av skälen till att en sökande avvisats eller inte ansetts trovärdig, skulle bli

---

¹⁶⁴ Prop. 2004/05:170 s. 105

¹⁶⁵ Ibid, s. 105

¹⁶⁶ Ibid, s. 109

¹⁶⁷ Ibid, s. 106

¹⁶⁸ Ibid, s. 150

¹⁶⁹ Ibid, s. 105

tidssparande för handläggare vid fattande av framtida beslut, men också medföra en rättssäker kontrollerbarhet.¹⁷⁰

4.2 Rättssäkerhetsbegreppet i doktrinen

Rättssäkerhet har definierats av bland andra Aleksander Peczenik genom en teori som delar in begreppet i *formell* och *materiell* rättssäkerhet.¹⁷¹ Formell rättssäkerhet är den del av rättssäkerheten som ska garantera individen att all utövning av offentlig makt är bland annat förutsebar och enhetlig, medan den materiella å andra sidan ställer krav på rätten att vara etisk och moralisk snarare än förutsebar.¹⁷² Ju exaktare rättsreglerna är, desto bättre anpassade är de för att bidra till att generera allas likhet inför lagen och desto fler statliga beslut som bestäms av sådana regler och ju öppnare rättsregler och rättstillämpningspraxis är, ju större oavhängighet som råder bland domstolarna och ju bättre juridisk argumentation som stöder rättsreglernas tolkning desto större förutsebarhet och formell rättssäkerhet,¹⁷³ men det är först när lagen är så materiellt korrekt utformad att den formella rättssäkerheten medför den materiella, och därmed blir möjlig att anpassa till nya situationer, som samhället enligt Peczenik är att anse som rättssäkert.¹⁷⁴

Peczeniks teori har kommit att kritiserats av bland andra Åke Frändberg. Frändberg menar att rättssäkerhetsbegreppet aktualiseras vid alla frågor som är av rättslig karaktär och han kallar rättssäkerheten för en *legal förutsebarhet*¹⁷⁵ och till skillnad från Peczeniks teori talar detta för att den formella rättssäkerheten i sig är tillräcklig för att uppfylla kravet på rättssäkerhet. Frändberg menar istället att rättsäkerhet innebär att rättssystemet ska erbjuda bland annat klara, tydliga och pålitliga, förutsebara, svar.¹⁷⁶

Den legala förutsebarheten, kräver enligt Frändberg att tre kriterier uppfylls. Det första kriteriet är att lagarna ska vara tydligt utformade. Lagar som inte uppfyller det här kriteriet tenderar att ge upphov till godtyckliga bedömningar.¹⁷⁷ Claes Beyer för Advokatsamfundet menar också att regelsystemet måste vara förutsebart för medborgarna och rättsligt bindande

---

¹⁷⁰ Prop. 1996/97:25 s. 205

¹⁷¹ Peczenik, A, *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, Fritzes Förlag AB, Stockholm, 1995, s. 11 ff.

¹⁷² Ibid

¹⁷³ Ibid, s. 11

¹⁷⁴ Peczenik, A, *Vad är rätt? – Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Fritzes Förlag AB, Göteborg, 1995, s. 60 f

¹⁷⁵ Frändberg, Å, Om rättssäkerhet, *Juridisk Tidskrift*, nr 2, 2000-01, s. 269-281, s. 269

¹⁷⁶ Frändberg, Å, *Rättsordningens idé – En Antologi i allmän rättslära*, Iustus Förlag, Uppsala, 2005, s. 288 f.

¹⁷⁷ Frändberg, Å, *Om rättssäkerhet*, s. 274 f.

för rättstillämparna för att vara rättssäker. Rättssäkerheten grundas enligt Beyer på fem viktiga principer, varav legalitetsprincipen och objektivitetsprincipen är av störst betydelse.¹⁷⁸

Beyer anser vidare att legalitetsprincipen är till för att skydda bland annat enskilda personer från ett otillåtligt maktutövande från statens sida, alla ingripanden måste således legitimeras genom att vara tydligt uttryckta i lag. Som en följd av legalitetsprincipen krävs att höga krav uppställs på lagens klarhet och tydlighet.¹⁷⁹ Frändberg är av samma åsikt, och menar också att rättsäkerheten kräver att lagarna är tillgängliga för allmänheten.¹⁸⁰ Har inte allmänheten tillgång till dem spelar det ingen roll att de är klara och tydliga i förhållande till rättssäkerheten.

Enligt Frändberg ställer det tredje kriteriet krav på rättstillämparen. Lagarna måste tillämpas på ett lojalt och korrekt sätt i förhållande till de två första kriterierna. Detta för att allmänheten ska kunna lita på lagarnas innehåll, och ju större diskrepans mellan rätten och hur den tillämpas desto allvarligare inskränker det rättssäkerheten.¹⁸¹ Beyer talar om detta som objektivitetsprincipen och att principens främsta syfte är att se till att ärenden inte handläggs godtyckligt i domstolar och förvaltningsmyndigheter. Ett godtyckligt handläggande gör att rättstillämpningen blir inkonsekvent och svårförutsebar, och därför uppställs krav på en saklig och opartisk handläggning, med hänsyn till allas likhet inför lagen. Lika fall ska behandlas lika, praxis på området ska följas och domstolar och myndigheter måste motivera varför de dömt eller beslutat på ett visst sätt.¹⁸²

Annika Staaf och Håkan Gustafsson, har i sina rättssociologiska studier försökt att definiera begreppet rättssäkerhet i förhållande till tvångsvård respektive sociala rättigheter. Staaf uttrycker att det viktigaste i en rättsstats rättssystem är att rättstillämpningen efterlever lagarna vid maktutövningen mot enskilda. Hon utgår i viss mån från Peczeniks teori om uppdelning av begreppet i formell och materiell rättssäkerhet, men bygger sedan vidare på denna. Staaf menar att rättssäkerhet endast kan uppnås genom *formellt riktiga beslut*. Det räcker inte att lagarna är formellt utformade utan de måste också utövas på ett formellt sätt. Formellt riktiga beslut ska vara underbyggda av förutsebarhet, lagenlighet och likformighet. Den rättsliga förutsebarhet är enligt Staaf lika viktig som rättstillämpningens lagenlighet och

---

¹⁷⁸ Sveriges Advokatförbunds Rättssäkerhetsprogram, Stockholm, 1988, s. 4 f.

¹⁷⁹ Sveriges Advokatförbunds Rättssäkerhetsprogram, s. 4 f.

¹⁸⁰ Frändberg, Å, *Om rättssäkerhet*, s. 274 ff.

¹⁸¹ Ibid

¹⁸² Ibid

likformighet.¹⁸³ Hon menar att rättssäkerhet inte endast är sammanflätad med domstolsprocessen, utan också påverkar exempelvis handläggningen hos myndighet.¹⁸⁴

Gustafsson är av liknande åsikt. Han menar att rättsäkerheten innebär att skydda individen mot godtyckliga beslut och skönsmässigt beslutsfattande. Rättstillämpningen måste generera förutsebarhet för att den enskilde ska ha möjlighet att förutse konsekvenserna av sitt handlande.¹⁸⁵ Rättssäkerhet och rättsskydd kan alltså inte råda utan legalitet. Legaliteten leder till förutsebarhet vilket i sin tur leder till rättssäkerhet. Legalitet innebär att staten måste ha lagstöd för all sin maktutövning.¹⁸⁶

Slutligen ska nämnas Gustafssons tolkning av rättssäkerhetsbegreppet som en ”icke-beskaftenhet i en rättsordning”, utan istället som ett skiftande begrepp som på olika sätt redogör för förhållandet mellan individen och rätten.¹⁸⁷

4.3 Rättssäkerhetsbegreppet – en definition

Vid en sammanfattning av de olika teorierna kring rättssäkerhet är det tydligt att de alla innehåller olika ståndpunkter, och det undersökta materialet ger inte någon exakt definition. Precis som Gustafsson säger, är rättssäkerhetsbegreppet en icke-beskaftenhet och istället ett föränderligt begrepp som redogör för förhållandet mellan individen och rätten. Däremot har jag dragit slutsatser kring de gemensamma nämnare som teorierna redogör för, vilka är främst *legalitet* och *förutsebarhet*, eller *formell rättssäkerhet* för att använda Peczeniks uttryck. Även objektivitet och likabehandling är återkommande krav som ställs på förhållandet mellan staten och individen i förhållande till *rättstillämpningen*.

Legaliteten innebär enligt Staaf att de kodifierade bestämmelsernas efterlevs vid det allmännas maktutövning mot de enskilda. Också Gustafsson menar att legaliteten är en viktig del av rättsäkerheten, och att såväl myndighet som domstol måste beakta legaliteten i en rättssäker stat. Frändberg använder sig av uttrycket *legal förutsebarhet*. Förutom att lagar och regler ska vara klart utformade, måste alla ingripanden legitimeras genom att vara tydligt uttryckta i lag. Besluten måste vara *formellt riktiga* och förutsebara för att det ska finnas någon rättssäkerhet att tala om över huvud taget. Ju större diskrepans mellan rätten och hur den tillämpas desto allvarligare inskränker det rättsäkerheten

¹⁸³ Staaf, A, *Rättssäkerhet och tvångsvård*, Media-Tryck, Lund, 2005, s. 107

¹⁸⁴ Staaf, A, *Rättssäkerhet och tvångsvård*, s. 108

¹⁸⁵ Gustafsson, H, *Rättens polyvalens, rättsvetenskaplig studie av sociala rättigheter och rättssäkerhet*, Media-Tryck, Lund, 2002, s. 304 f.

¹⁸⁶ Gustafsson, H, *Rättens polyvalens, rättsvetenskaplig studie av sociala rättigheter och rättssäkerhet*, s. 304 f.

¹⁸⁷ Ibid, s. 307 ff.

Lagarna måste vidare tillämpas på ett lojalt och korrekt sätt för att allmänheten ska kunna lita på lagarnas innehåll och kunna förvänta sig ett objektivt giltigt beslut. Objektivitetsprincipen ska se till att ärenden inte handläggs godtyckligt i domstolar och förvaltningsmyndigheter och efterföljandet av lagarna inte ger upphov till ett godtyckligt handläggande. En sådan rättstillämpning blir inkonsekvent och svårförutsebar, och därför uppställs krav på en saklig och opartisk handläggning, med hänsyn till allas likhet inför lagen. Lika fall ska behandlas lika, regleringen på området ska följas och domstolar och myndigheter måste motivera utifrån rättskällorna varför de dömt eller beslutat på ett visst sätt. Även motiven till UtIL talar för att rättssäkerhet i förhållande till lagen innebär ett minskat godtyckligt och skönsmässigt beslutsfattande, vilket ska motverkas genom bland annat fler instanser, större utredningsansvar hos myndighet och domstol, tvåpartsprocess och beslutsmotiveringar och beslutsmotiveringar. Objektivitetsprincipen ska således tillse att legaliteten inte präglas av en subjektivt underbyggd rättstillämpning.

Den rättssäkerhetsteori som har legat till grund för den här uppsatsens analysdel har således varit en föreställning om den formella rättssäkerheten som ett krav på legalitet och objektivitet vid rättstillämpningen. Det innebär att de beslut som fattats av MIV och sedermera MID kommer att undersökas utifrån efterlevnad vad gäller den reglering som fastställts styra trovärdighetsbedömningarna med hjälp av rättskällorna, men också de riktlinjer för rättssäkerhet som medföljde den nya instans- och processordningen. Att rättstillämparen efterföljer bestämmelserna mynnar ut i förutsebarhet för den vilken rätten tillämpas på. Förutsebarheten och legaliteten går hand i hand med objektiviteten. Rättssäkerheten på trovärdighetsbedömningarnas område kan inte vara fullgod förrän tillämpningen sker på ett objektivt sätt, oavsett om tillämpningen följer kravet på legalitet eller inte och vice versa. Principen om objektiviteten ska tillse så att regleringen inte tillämpas på ett godtyckligt sätt och att besluten inte fattas mot bakgrund av skönsmässig påverkan. Objektiviteten i den här uppsatsen har begränsats till att omfatta den psykologiska objektiviteten, utifrån ett antal potentiella psykologiska effekter, felkällor, som riskerar att inverka vid beslutsfattandet. Ett större inslag av tendenser till att dessa felkällor inverkat på rättstillämpningen och beslutsfattarens utslag, desto större är rättstillämpningens brister vad gäller objektiviteten. Desto fler brister vad gäller efterföljande av rättsreglerna, desto större är rättstillämpningens brister avseende legaliteten. Där legaliteten och objektiviteten inte kompletterar varandra, desto mer finns att sakna vad gäller rättssäkerhet i förhållande till beslutsfattandet och rättstillämpningen.

Att den formella delen av rättssäkerheten har undersökts beror vidare dels på att detta kan ske från rättstillämparens synvinkel. Eftersom syftet med den här uppsatsen har varit att undersöka om de teoretiska instrumenten på trovärdighetsbedömningarnas område är tillräckliga, eller om de lämnar utrymme för psykologiska felkällor att inverka, genom att undersöka beslut och avgöranden, har det lämpat det sig bäst att undersöka legaliteten och objektiviteten i den bemärkelse som redogjorts för ovan. Att undersöka rättssäkerheten utifrån den sökandes perspektiv eller att fastställa vad som utgör moraliska och etiska värden inom den materiella rättssäkerheten blir således en annan undersökning.

5 Psykologiska felkällor och dess inverkan på trovärdighetsbedömningarna

Eftersom den här uppsatsen inte är något arbete inom den psykologiska disciplinen har följande kapitel inte gjort någon uttömmande undersökning av de rättspsykologiska faktorer som kan tänkas inverka på bevisvärderingen. De delar som har behandlats är av intresse därför att de oftast undersöks i förhållande till utredningsarbetet och bevisvärderingen inom straffrätten.¹⁸⁸ Denna teori kring psykologins inverkan på tolkning av information, beslutsfattande och kommunikation vilken har behandlats i detta kapitel kallas för *kognitionspsykologi*. Dessutom kommer UNHCR:s rapport, ”*Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems*” tillsammans med professorerna Macklins och Evans Camerons iakttagelser inom ämnet, också vara del av undersökningen av den psykologiska aspekten på trovärdighetsbedömningarna, eftersom de i många delar bekräftar att den kognitionspsykologiska teorin också kan tillämpas i förhållande till asylrätten.

5.1 Konfirmeringsbias – beslutsfattarens förmåga att uppfatta en trovärdig berättelse

Kognitionspsykologin är således den del av rättspsykologin som undersöker hur människan lär känna, förstå och uppfatta sin omvärld.¹⁸⁹ Litteraturen behandlar ofta kognitionspsykologin i förhållande till vilka uttryck *konfirmeringsbiasen* tar mot bakgrund av utredningsarbetet, beslutsfattandet och bevisvärderingen.¹⁹⁰ Att kognitionspsykologin i det följande kommer att tillämpas på bevisvärderingen inom asylprocessen beror på att MIV och MID har att tolka och bearbeta information i form av muntliga utsagor som del av sitt

---

¹⁸⁸ Ask och Granhag, *Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 161

¹⁸⁹ Granhag, P A, Å Christiansson, S, *Rättspsykologi – en introduktion*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 28

¹⁹⁰ Ask och Granhag, *Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 165 ff

beslutsfattande och vad gäller den asylsökandes trovärdighet. Dessa faktorer borde inte få påverka bedömningen enligt principerna om saklighet och objektivitet bland annat, men gör det ändå, även om så inte frivilligt.¹⁹¹ De här faktorerna kommer i det följande, i likhet med Granhags och Christianssons upplägg, att delas in i och redogöras för i form av interna och externa uttryck, där de interna är beroende av faktorer så som personliga erfarenheter hos beslutsfattare, medan de externa är påtryckningar och information utifrån som tenderar att påverka eller bli påverkad av konfirmeringsbiasen.

Ju större tolkningsutrymme, eller avsaknad av på förhand angivet tillvägagångssätt för hur information bör tolkas, desto större utrymme för ”*kognitiv bias*”.¹⁹² ”*Bias*” betyder i den här kontexten att informationsbearbetningen blir snedvriden och partisk. Den som tror på något, tenderar att undermedvetet arbeta för att vidmakthålla eller fastställa denna tro med hjälp av *konfirmeringsbiasen*.¹⁹³ Konfirmeringsbiasen innebär vidare att bedömningen tenderar att avvika från vad som kan anses vara logiskt och rationellt, och att vad man som utredare upplever som en objektiv bedömning snarare är en bedömning som omedvetet påverkats av en redan undermedveten övertygelse.¹⁹⁴ Vi letar således undermedvetet efter stöd för vår hypotes, och information som vi är osäkra på vänds för att falla inom ramen för hypotesen snarare än att tolkas som eventuella bevis mot den. Informationsbearbetningen styrs genom att utredaren främst tillvaratar sådan information som bekräftar den personliga hypotesen men avstår från att beakta avvikande information. Vidare baseras slutsatserna på inte bara den information som beslutsfattaren får ta del av, utan också på de förväntningar och tidigare erfarenheter som hen besitter.¹⁹⁵

UNHCR har i sin rapport, ”*Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems*”, också uppmärksammat några av de faktorer som styr beslutsfattare i sin prövning av trovärdigheten i en berättelse. Dessa stämmer till stor del överens med de faktorer som Granhag med flera kommit fram till omfattar straffprocessen. UNHCR anser att det viktigaste som beslutsfattare är att vara medveten om att man ofta styrs av sin första inställning och det

---

¹⁹¹ Granhag och Ask, *Psykologiska perspektiv på bevisvärdering*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 413

¹⁹² Ask och Granhag, *Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 162

¹⁹³ Ibid, s. 108

¹⁹⁴ Ibid, s. 162

¹⁹⁵ Christiansson och Montgomery, *Kognition i ett rättspsykologiskt perspektiv*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 110

första intryck den sökande gör. Man är sedan benägen att ge bevis som styrker denna inställning större betydelse, än sådana som inte gör det.¹⁹⁶

Macklin är också av den ståndpunkten att beslutsfattarens påverkansfaktorer måste belysas i större utsträckning i förhållande till trovärdighetsbedömningarna. Enligt hennes mening är trovärdighetsbedömningen inte bara en fråga om vilka bevis, vilka dokument och vilka uppgifter, den sökande kan prestera, utan det är också en fråga om hur och varför beslutsfattaren fattar ett visst beslut. Bedömningarna kan bara bli bättre om beslutsfattaren frågar sig själv i vilken mån hen påverkas av sina egna, subjektiva värderingar, eftersom erfarenheter och kunskaper påverkar besluten.¹⁹⁷

5.1.1 Förmågan att uppfatta en trovärdig berättelse i förhållande till interna påverkansfaktorer

När tolkningsutrymmet vad gäller den objektiva bevisningen blir för stor fylls ofta brister i utredningen i, med stöd av undermedvetna interna faktorer, som exempelvis beslutsfattarens minnen. Ofta drar hen nytta av sina erfarenheter och kunskaper vad gäller utredningar och beslut i tidigare fall. Ju närmare i tiden beslutsfattarens minne ligger, desto troligare är det att just detta minne kommer att inverka på utredningen och bevisvärderingen. Ofta är det också minnen, vilka talar *för* beslutsfattarens hypoteser, som plockas fram. Det undermedvetna gör ett val av vilka minnen och erfarenheter som ska få inverka på bedömningen. Påverkan på bedömningen blir således subjektiv även om beslutsfattarens själv uppfattar att den är objektiv.¹⁹⁸ Ju större bristen på övriga bevis är, desto mer tillåts dessa luckor att istället undermedvetet fyllas av beslutsfattarens minnen, erfarenheter och andra kunskaper.¹⁹⁹

Audrey Macklin har i sitt eget arbete och beslutsfattande vad gäller asylärenden iakttagit flertalet fall där beslutsfattare, inklusive henne själv, undermedvetet fyllt i trovärdighetsbrister och tenderat att vända inställning till den sökandes trovärdighet vid de tillfällen vittnen med samma kulturella bakgrund kunnat bekräfta den sökandes berättelse. Det räckte således inte att den sökande, med en annan kulturell bakgrund, kunde lämna uppgifter om varför hen flytt,

---

¹⁹⁶ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report*, s. 76

¹⁹⁷ Macklin, A, *Truth and consequences: Credibility Determination in the Refugee Context*, I: The realities of refugee determination on the eve of a new millennium/International Association of Refugee Law Judges, pp. 134-140, Haarlem: International Association of Refugee Law Judges, 1999, s. 140

¹⁹⁸ Ask och Granhag, *Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, *Handbok i rättspsykologi*, s. 162 f.

¹⁹⁹ Forskning har visat att jurymedlemmar fattar beslut, där 45% underlaget hämtats från dem själva och inte den berättelse de fått redovisad för sig. Subjektiva påverkningar utgjorde alltså nästan hälften av beslutsunderlaget, Granhag och Ask, *Psykologiska perspektiv på bevisvärdering*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, *Handbok i rättspsykologi*, s. 410 f.

utan först när ett vittne i form av sakkunnig med samma bakgrund som beslutsfattaren kunnat bekräfta att uppgifterna var rimliga kunde berättelsen övervägas vara trovärdig.²⁰⁰ Hon menar att de uppgifter som tenderar att få störst inverkan vad gäller de krav som ställs på trovärdighetsbedömningen i form av bland annat sammanhang och detaljrikedom riskerar att vara sådana som beslutsfattaren personligen har bäst kännedom om eller erfarenhet av, medan övriga detaljer inte får lika betydande roll vid bedömningen av trovärdigheten.²⁰¹

UNHCR menar också att det är viktigt att beakta kulturella skillnader för att inte riskera att dessa ges undermedveten betydelse vid beslutsfattandet. Ord, begrepp och uttryck har ofta olika betydelse inom olika kulturer och även intern hos beslutsfattarna själva. Något som många gånger kan leda till missförstånd. Till exempel kan orden ”bror” och ”syster” inom en kultur betyda att dessa personer har biologiska band, medan orden inom en annan kultur innebär att personerna är mycket nära vänner eller att de tillhör samma folkgrupp eller klan.²⁰² Ett annat exempel på kulturella inverknings kan vara den sökandes uppfattning om tiden. Det är inte självklart att alla kulturer räknar tid, i form av månader och år, på det sätt vi exempelvis gör i Sverige. Att som beslutsfattare i för stor utsträckning ta sin egen kultur för given i förhållande till beslutsfattande grundat på asylberättelser är riskfyllt och att använda sådana kulturella erfarenheter för att dementera den sökandes berättelse och konfirmera sin egen övertygelse, får således inte ges för stor inverkan på bedömningen av den sökandes trovärdighet.

UNHCR:s rapport visar också att det finns risk att beslutsfattare undermedvetet låter sig påverkas av hur de bedömt tidigare fall med liknande omständigheter. Man låter sin trovärdighetsbedömning kategoriseras i förhållande till land, kön och andra omständigheter. Interna erfarenheter och minnen ges dock mindre utrymme att inverka på berättelsen ju färre luckor som uppstår i förhållande till berättelsen. Beslutsfattare tenderar exempelvis att ha en mer positiv inställning i sin trovärdighetsbedömning av en persons utsaga i de fall de träffat och hört vittnet personligen eller fått se berättelsen på video eller hört en ljudupptagning av den.²⁰³

---

²⁰⁰ Macklin, A, *Truth and consequences: Credibility Determination in the Refugee Context*, s. 138 f.

²⁰¹ *Ibid*, s. 138

²⁰² *Ibid*

²⁰³ Granhag och Ask, *Psykologiska perspektiv på bevisvärdering*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, *Handbok i rättspsykologi*, s. 413 f.

5.1.2 Förmågan att uppfatta en trovärdig berättelse i förhållande till externa påverkansfaktorer

Ask och Granhag menar att en extern faktor som ökar risken för konfirmeringsbias är tidspress. Ju mindre tid att utreda den information som ska ligga till grund för ett beslut, desto större blir chansen för konfirmeringsbias. En sorts processdjup leder alltså till en mindre risk för att utredningen influeras av utredarens subjektiva inställning och hypoteser. Forskning visar också att desto större tidspress, desto mindre benägen är utredaren att beakta ny information som presenterar först senare under utredningsarbetet.²⁰⁴ Tidspress är också en bidragande faktor till så kallad ”*asymmetrisk skepticism*”, vilket innebär att sådant som pekar i ”fel” riktning i förhållande till utredarens hypotes oftast ges en mer kritisk analys, för att eventuellt kunna falsifieras, än sådant som pekar i ”rätt” riktning. Det snabbaste sättet att avsluta utredningen och komma fram till ett beslut, är ju således om informationen pekar i riktning med den förutsatta utgången.²⁰⁵

Sådan information som lätt kan bli föremål för att tolkas i riktning med utredarens hypotes är enligt Macklin den landinformation som beslutsfattare har tillgång till, för att jämföra sökandes berättelser med allmänt kända fakta. Hon menar att informationen för det första sällan är tillräcklig för att jämföra den sökandes uppgifter mot, och för det andra tenderar sådan information att vändas på för att motivera ett negativt beslut, som egentligen fattats på ren magkänsla, men för att ges legitimitet underbyggs det utåt sett med landinformationen. Detta i sin tur leder till att lika fall behandlas olika, även om de har stöd i samma information.²⁰⁶

Om beslutsfattaren finner information som eventuellt talar emot den hypotes hen undermedvetet haft sedan det inledande stadiet, finns det enligt Ask och Granhag en tendens att hen bildar förklaringar till den osäkra uppgiften för att neutralisera eller underminera denna och kunna hålla kvar den tidigare hypotesen. Oftast sker detta genom att motivera varför informationen inte borde uppfattas trovärdig eller genom att informationen helt enkelt inte tillåts tala i motsatt riktning i förhållande till utredarens förutfattade hypotes, informationen skraddarsys således för att matcha det önskade utfallet, i likhet med de iakttagelser Macklin gjort. Det kan således ta sig uttryck genom att information som objektivt sett inte ger något egentligt stöd för utredarens hypotes ändå kommer att tolkas som

---

²⁰⁴ Ask och Granhag, *Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 167

²⁰⁵ Ibid, s. 167 f.

²⁰⁶ Macklin, A, *Truth and consequences: Credibility Determination in the Refugee Context*, s. 134 f.

information som styrker den egna hypotesen.²⁰⁷ Många tenderar på grund av detta att inte bara neutralisera uppgifter, men också att försvara tidigare ställningstaganden snarare än att vara mottaglig för ny information, även kallat ”*belief perservance*”.²⁰⁸ Man neutraliserar inte bara information utan vrider den även i den riktning som krävs för att man ska kunna hålla fast vid sin hypotes.

Slutligen måste dessutom utredarna och beslutsfattarna vara medvetna om *attribution* och *fördomar* som extern påverkan. Detta enligt Törestad för att vi tenderar att ”attribuera fördomar” när det kommer till orsaker och förståelse.²⁰⁹ Det är till exempel visat genom forskning att attraktiva och värtaliga människor tenderar att få mildare domar eller att dömande tenderar att behandla åtalade av samma kön som de själva hårdare.²¹⁰ Törestad menar att ett exempel på detta är den så kallade *Knutbyrättegången* där den kvinnliga ”barnflickan” behandlades mer fördelaktigt än den manlige ”pastorn”, även om hon faktiskt var den av dem som utfört ett mord. Hon ansågs ha varit påverkad av pastorn till den grad att hennes egen vilja inte kunde anses spegla handlingen. En föreställning av hur män och kvinnor ska bete sig spelade enligt Törestad in när domarna fastställdes.²¹¹

Dessutom tenderar populistiska och opportunistiska påtryckningar att spela roll när det kommer till utredarens konfirmeringsbias. Enligt Ask och Granhag påverkar undermedvetet dessa strömningar och bidrar till fördomar och inte sällan gör medias och allmänhetens inställning till ett visst resultat att utredaren blir blind för alternativa hypoteser.²¹²

Vidare är det enligt Ask och Granhag känt att bedömningen av en person och hur hen framstår spelar stor roll vid beslutsfattandet och konfirmeringsbiasen. Men hur en person framstår kan till stor del påverkas av vilken grupptillhörighet personen har. Förutom kön kan det alltså handla om ålder, yrke, supportergrupp, kriminalitet och etnicitet exempelvis.²¹³ Den berättande parten bedöms också utifrån vilken reaktion hen kan tänkas uppvisa vid

---

²⁰⁷ Ask och Granhag, *Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 170

²⁰⁸ Ibid, s. 166

²⁰⁹ Törestad, *Socialpsykologi: sätter vi varandra i sociala fångelser?* I; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 129

²¹⁰ Ibid

²¹¹ Ibid, s. 128 f.

²¹² Ask och Granhag, *Psykologiska påverkansfaktorer vid utredningsarbete*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 166

²¹³ Granhag och Ask, *Psykologiska perspektiv på bevisvärdering*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 419 f.

återberättandet och om denna kan förväntas mot bakgrund av vad hen upplevt. En sökande som lever upp till dessa förväntningar förefaller mer trovärdiga.²¹⁴ Det är alltså för beslutsfattarens del viktigt att vara medveten om hur den sökande som bedöms framstår och vilken betydelse detta har för beslutsfattande i förhållande till vilka undermedvetna krav som ställts på hur en viss person ska uppföra sig.

UNHCR har också visat att beslutsfattare i asylprocessen, vid uppdagandet av en lögn, tenderar att ta detta personligt, och det är inte ovanligt att det då uppstår känslor som irritation eller ilska uppstår hos beslutsfattaren.²¹⁵ Detta gör att konfirmeringsbiasen riskerar att bli större då det uppdagas att den sökande lämnat motstridiga eller oriktiga uppgifter.

5.2 Suggestibilitet – sökandes förmåga att ge en trovärdig berättelse

Suggestibilitet är det uttryck inom kognitionspsykologin som redogör för i vilken utsträckning våra minnen påverkas av såväl interna som externa faktorer. Detta påverkar också i vilken utsträckning vi har möjlighet att återberätta.²¹⁶ Exempel på sådana faktorer, vilka kan påverka såväl både uppfattandet och återberättandet av information, är information från andra personer eller svårigheter att skilja mellan fantasi och verklighet. Det kan också innebära att vi har svårigheter att skilja mellan faktiska upplevelser från våra föreställningar, och att skilja på olika externa källor och från vilken av dessa vi fått informationen.²¹⁷ I det följande presenteras en rad sådana interna och externa faktorer som kan komma att påverka utsagor och i vilken mån vi har möjlighet att minnas och återberätta. De interna faktorerna presenteras genom psykologisk forskning på minnet i allmänhet, medan de externa faktorerna presenteras som yttre omständigheter som påverkar minnet från person till person.

Suggestibiliteten är intressant att undersöka i förhållande till bevisvärderingen i asylprocessen, eftersom att denna påverkar den information som undermedvetet vidarebefordras och i ett sådant tidigt skede att det inte finns någon medvetenhet om att det inte är sanningen som förmedlas. Om den sökande tror att hen berättar sanningen har den allmänna bedömningen om den sökandes trovärdighet egentligen liten betydelse. Det är därför viktigt, att vid utredningsarbetet vara medveten om såväl den kognitiva biasen, men också suggestibiliteten. Enligt UNHCR:s rapport är det mycket viktigt att beslutsfattare hela tiden är

---

²¹⁴ Granhag och Ask, *Psykologiska perspektiv på bevisvärdering*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 417 f.

²¹⁵ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report*, s. 77

²¹⁶ Leander och Christiansson, *Barns vittnesmål*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, Handbok i rättspsykologi, s. 294

²¹⁷ Ibid, s. 294 f.

medvetna om hur den sökande påverkats och kan komma att påverkas när hen ska redogöra för sin berättelse.²¹⁸

5.2.1 Förmågan att ge en trovärdig berättelse i förhållande till interna påverkansfaktorer

Minnet påverkas och förändras omedvetet hela tiden. Forskning visar att man hela tiden försöker skapa orsakssamband mellan händelser i sina minnen. Om information saknas fylls undermedvetet minnesluckan i utifrån tidigare erfarenheter, kunskaper och förväntningar och detta gör att minnen av det förflutna snedvrids men också att kommande minnen påverkas.²¹⁹ Detta är alltså en process som sker såväl hos beslutsfattare som hos den som återberättar.

Risken för i synnerhet intern suggestibilitet och att missledande information får allt större plats i våra minnen är bland annat beroende av hur lång tid som förflutit mellan att händelsen inträffade och det att den återberättas. Ju längre tid, desto större är risken för att minnet utsätts för olika påverkansfaktorer.²²⁰ I asylprocessen har det enligt Macklin också visat sig att de sökande tenderar att berätta utefter vad de tror att beslutsfattaren vill höra, och därför applicerar sin berättelse på beslutsfattarens personlighet för att tillfredsställa hen.²²¹

Hilary Evans Cameron, doktor i asylrätt på University of Toronto, har forskat särskilt på suggestibiliteten i förhållande till asylsökande. I sin artikel *Refugee Status Determinations and the Limits of Memory* skriver hon att beslutsfattare i asylärenden ofta har för höga förväntningar på flyktingars minnen och förmåga att minnas. Även om beslutsfattarna skulle se förbi sådana faktorer som trauma och stress, skulle minnet hos oss alla inte fungera i den utsträckning som asylprocessen förväntar av oss. Hela kategorier av information så som ”datum, frekvens, varaktighet, ordningsföljd, förekomsten av diskreta upprepningar, perifera omständigheter, riktiga namn, ordagranna utsagor och muntliga meningsutbyten”²²² är sådant som är särskilt svårt att minnas exakt, även för en icke-traumatiserad människa och som är föremål för intern suggestibilitet. Självbiografiska minnen ändras snabbt över tid och som ett resultat av dessa faktorer, framstår flyktingars berättelser som ihåliga och inkonsekventa, vilket i många fall leder till att flyktingen inte framstår som trovärdig i beslutsfattarens ögon. Evans Cameron menar vidare att beslutsfattare måste ändra sina krav på förmågan att minnas, och sätta lägre krav på vad som anses vara en trovärdig utsaga, eftersom denna påverkas av

²¹⁸ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report*, s. 56

²¹⁹ Ask, Granhag och Christiansson, *Falska minnen och falska erkännanden*, i Granhag, Christiansson, *Handbok i rättspsykologi*, s. 344

²²⁰ *Ibid*, s. 345

²²¹ Macklin, A, *Truth and consequences: Credibility Determination in the Refugee Context*, s. 136

²²² Evans Cameron, H, *Refugee Status Determinations and the Limits of Memory*, *International Journal of Refugee Law*, vol. 22, no. 4, (2010), pp. 469-511, doi: 10.1093/ijrl/eeq041, s. 1 f.

den interna suggestibiliteten. Hon anser också att det faktum att berättelsen inte får verka ihålig eller inkonsekvent inte bör vara ett generellt krav på en utsaga och aldrig användas ”mekaniskt” av beslutsfattare.²²³

När det kommer till att försöka minnas datum, namn och frekvens kring en händelse, är det enligt UNHCR:s rapport inte sällan det sker i förhållande till osäkerhet och gissningar, vilket bekräftar Evans Camerons ståndpunkt angående den interna suggestibiliteten. Att gissa igen vid ett senare tillfälle ökar risken för att uppgifterna inte överensstämmer från gång till gång. Särskilt namn är svårt att minnas.²²⁴ Forskning har dessutom visat att en andra frammaning inte sällan undermedvetet utvidgar den första versionen med fler detaljer. Att sådant är fallet vid en trovärdighetsbedömning får därför inte i sin helhet bedömas som ett överdrivande eller en lögn.²²⁵

Macklin är, precis som Evans Cameron, av den meningen att den sökande åläggs en alldeles för tung bevisbörda. Dels vad gäller kraven på trovärdigheten och den sökandes kapacitet att berätta, men också vad gäller i förhållande till möjligheten att ge in dokument för identifikation som bevis. Detta har lett till att falska dokument kommer i omlopp och att beslutsfattare därför avfärdar näst intill alla dokument. Att inte lämna in dokument är en nackdel för den sökande, men att lämna in dokument blir inkonsekvent nog också en nackdel.²²⁶ Detta blir särskilt problematiskt med tanke på att beslutsfattare enligt UNHCR tenderar att ha en särskilt negativ inställning när de tror sig ha uppdagat en lögn.

Suggestibiliteten gör också att minnet kan återspegla både medvetna och undermedvetna erfarenheter, vilket enligt UNHCR:s rapport gör att man sällan kan bestämma över vilka delar man minns och när man minns dem. Rekonstruktionerna blir därför sällan identiska och två formulering kan därför skilja sig markant åt. Det här fenomenet får enligt rapporten därför inte göra att en berättelse anses osammanhängande.²²⁷ Upprepade intervjuer kan därför vara ett led i att säkerställa att inga omständigheter lämnas i det dolda. Inte sällan kommer vittnets utsaga att ändras, men detta behöver inte innebära att vittnet inte talar eller har talat sanning. Med tanke på minnets suggestibilitet är det närmast omöjligt för någon att berätta exakt

---

²²³ Evans Cameron, H, Refugee Status Determinations and the Limits of Memory, *International Journal of Refugee Law*, s. 1 f.

²²⁴ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report*, s. 59

²²⁵ Ibid, s. 56 ff.

²²⁶ Macklin, A, *Truth and consequences: Credibility Determination in the Refugee Context*, s. 136

²²⁷ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report*, s. 56 ff.

samma sak upprepade gånger. Förändringar i utsagan kan tyda på yttre och inre påverkan, och ge utredaren en aning om de subjektiva inslag utsagan kan vara kantad av.²²⁸

Att därför ställa detaljerade frågor kan framstå som adekvat för att minska suggestibilitetens påverkan på utsagan. Så är dock inte fallet. Om frågorna är för slutna, det vill säga om frågorna endast kan besvaras med ja eller nej, eller är ledande, har vittnespsykologisk forskning visat att detta i sin tur också kan påverka minnet negativt, medan öppna frågor ger vittnet chans att fritt berätta och därför fritt ”välja” bland sina minnen. Att ställa frågor i en förutbestämd ordning eller att använda en frågemall ger enligt forskning också upphov till negativa effekter på minnet och därmed en statisk utredning. Det är istället bättre att koppla relevanta frågor till den minnesbild som beskrivs av vittnet för stunden.²²⁹ Att dessutom ställa frågor som tvingar vittnet att hoppa fram och tillbaka i ett händelseförlopps tidsföljd ger både negativa intryck på minnet samt ökar risken för suggestibilitet och att viktiga händelser aldrig lyfts fram.²³⁰

5.2.2 Förmågan att ge en trovärdig berättelse i förhållande till externa påverkansfaktorer

Rättspsykologin visar att ett annat fenomen som kan leda till falska minnen är den sociala påverkan, det vill säga hur minnet påverkas av människor i dess omgivning. Detta kan beskrivas som extern suggestibilitet. Ofta har vi en tendens att minnas samma som någon annan, om vi med denna något pratat om minnet. Inom socialpsykologin kan detta förklaras av en av två skilda anledningar. För det första kan de falska minnen som uppstår i sociala situationer bero på att man känner en sorts grupstryck och inte vill avstå från majoritetens övertygelse kring en viss omständighet. Den andra anledning är att minnet påverkas mot bakgrund av att man tror att någon vet mer om en viss omständighet än vad en själv gör.²³¹

Vidare gäller angående vissa av de asylsökande som kommit till Sverige att de har flytt från ett liv fyllt av stress och olika former av fara, vilket tillsammans med att behöva infinna sig i en ny kultur och den sårbar och press det innebär, kan trigga posttraumatiskt stressyndrom, PTSD.²³² Den som först levit i en krigssituation och kanske förlorat sin familj eller själv utsatts

---

²²⁸ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report*, s. 56 ff.

²²⁹ Granhag, P A, *Vittnespsykologi*, Studentlitteratur, Lund, 2001, s. 58 f.

²³⁰ Granhag, *Vittnespsykologi*, s. 59

²³¹ Ask, Granhag och Christiansson, *Falska minnen och falska erkännanden*, i; Granhag, P A, Å Christiansson, S, *Handbok i rättspsykologi*, s. 347 ff

²³² Ollmark, L, *Flyktingar med trauma*, Psykologiguiden, 2016-06-16,

URL:<http://www.psykologiguiden.se/rad-och-fakta/fa-hjalp/kris-och-trauma/flyktingar-med-trauma>
hämtad 2016-10-04

för fysisk och/eller psykisk smärta, för att sedan genomgå en skrämmande och livsfarlig flykt riskerar dessutom att drabbas av *komplex PTSD*.²³³

Trauma och stress är en extern faktor som påverkar hur minnet formas vid ett återberättande. Minnen av traumatiska och stressfulla situationer tenderar ofta att vara vaga, oklara och osammanhängande eller helt och hållet raderade. Smådetaljer är inte sällan redan bortglömda snart efter det inträffade. Ofta leder sådana minnen till att den sökande är undandragande och undvikande i sina svar, utan att kanske vara medveten om det själv.²³⁴ Det är därför enligt Ollmark, mycket viktigt att beslutsfattare är väl medvetna om hur minnet och med det, trovärdigheten, påverkas av att den sökande upplevt traumatiska händelser.²³⁵ Många sökande som lidit av PTSD har också uppvisat symptom ett känslomässigt avtrubbade förhållningssätt till sina upplevelser och det är viktigt att en sådan likgiltighet inte tolkas som en brist på trovärdighet i förhållande till socialt vedertagna uppförandemönster exempelvis.²³⁶

Forskning har också visat att förmågan att kunna läsa påverkar bland annat minnet, uppmärksamheten, användning och förståelse av faktainformation och kritiskt tänkande. Det finns tecken på att språkcentra är större hos läskunniga, precis som minnesförmågan. Analfabeter klarar sig generellt sämre i minnestester gällande ord och siffror, har svårare att sätta ihop och förstå långa meningar och att ta till sig muntligt framförd information.²³⁷ I många fall påverkar utbildningen förmågan att lämna en levande berättelse, men också förmågan att utförligt besvara frågor. En utbildad person har också sällan koll på klockan, datum, avstånd och färger. Det kan också vara brister i förmåga att se logiska samband, och brister i historiska, geografiska eller samhällsliga kunskaper, vilka självklart påverkar möjligheten till att lämna tillförlitliga uppgifter.²³⁸ Risken för suggestibilitet blir således mindre hos den som är läskunnig och har ett mer omfattande ordförråd.

En ytterligare faktor som kan påverka den sökandes berättelse kan ses i förhållande till sökandes bakgrund, varför det enligt UNHCR är viktigt att exempelvis ta hänsyn till att den som är på flykt möjligen hyser en misstro till myndigheter och stat i det land där hen söker

---

²³³ Ollmark, L, *Flyktingar med trauma*, Psykologiguiden, 2016-06-16,
URL:<http://www.psykologiguiden.se/rad-och-fakta/fa-hjalp/kris-och-trauma/flyktingar-med-trauma>
hämtad 2016-10-04

²³⁴ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems*, s. 61 f.

²³⁵ Ibid

²³⁶ Ibid, s. 62 f.

²³⁷ Atterstam, I, Att lära sig läsa förändrar hjärnan, *Svenska Dagbladet*, 2004-01-11,
URL:<http://www.svd.se/att-lara-sig-lasa-forandrar-hjarnan>, hämtad 2016-10-04

²³⁸ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report*, s. 68

asyl. Det är inte orimligt att den sökande medborgarskapsland haft dysfunktionella sådana institutioner. En sådan misstro genererar ofta i en ovilja eller rädsla att blotta sin historia.²³⁹

Andra bakgrundsfakta som är viktiga att känna till om den sökande och hur dessa påverkar förmågan att göra en berättelse trovärdig är enligt UNHCR till exempel vilken status olika kön har i medborgarskapslandet.²⁴⁰ Om kvinnor i just det här landet tvingas hålla sig inomhus är det inte konstigt att en kvinna inte kan berätta hur byn hon bott i ser ut. Inte sällan är det svårt för kvinnor att få tag på identitetspapper av kulturella anledningar. Det är många länder som inte tillåter kvinnor att resa eller att gå i skolan, varför sådana handlingar in anses nödvändiga för en kvinna.²⁴¹

Sammanfattningsvis kan det sägas att det för den sökandes trovärdighet är avgörande vem som lyssnar. Macklin framhåller det faktum att det inte är ovanligt att beslutsfattare är oense. Den kanadensiska asylprocessen innebär att två beslutsfattare avgör huruvida den sökande gjort sin berättelse trovärdig, men det är alltså inte ovanligt att dessa två inte kommer fram till samma slutsats. Det är därför enligt Macklin svårt att hävda att bedömningen är tillräckligt transparent utan subjektiva inslag.²⁴²

5.3 Kognitionspsykologi i förhållande till trovärdighetsbedömningarna

Det är en kognitionspsykologisk teori angående påverkansfaktorer vid utredningsarbete och beslutsfattande som ovan har redogjorts för. Samma teori har legat till grund för undersökningen av hur trovärdighetsbedömningarna görs i praktiken. Teorin har i det följande getts en operationell definition, och det är sedan denna definition som har undersökts mot bakgrund av rättskällornas olika krav på trovärdighetsbedömningarna och i förhållande till objektiviteten inom rättstillämpningen.

Denna kognitionspsykologiska teori har visat att rättspsykologiska felkällor på olika sätt riskerar att aktiveras både hos åhörare såväl som berättare, och som därmed riskerar objektiviteten vid rättstillämpningen. För beslutsfattare är *konfirmeringsbiasen* den främsta psykologiska felkällan i förhållande till beslutsfattandet. Denna kan delas in i *extern* och *intern konfirmeringsbias*, där den *interna* särskilt tar sig uttryck i förhållande till de situationer där brister eller luckor i den berättelse som ligger till grund för beslutet. Sådana luckor tenderar att fyllas av beslutsfattarens egna och ofta begränsade erfarenheter och

---

²³⁹ UNHCR, *Beyond proof, Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full report*, s. 65

²⁴⁰ Ibid, s. 69

²⁴¹ Ibid

²⁴² Macklin, A, *Truth and consequences: Credibility Determination in the Refugee Context*, s. 139

kunskaper, dels grundat på vad de vet om de förhållanden där de själva befinner sig, men också grundat på vad de tror sig veta om den person som berättar. För trovärdighetsbedömningarnas del blir detta problematiskt särskilt mot bakgrund av de kulturkrockar som uppstår i förhållande till asylprocessen eller när luckorna hos beslutsfattare fylls av för snäva erfarenhetssatser vilka nödvändigtvis inte behöver vara applicerbara på yttre förhållanden. Den interna konfirmeringsbiasen kommer ligga till grund för undersökningen av huruvida det finns indikatorer som visar på att beslutsfattare använt sig av sina egna erfarenheter grundat på den värld beslutsfattaren befinner sig i, samt beslutsfattarens uppfattningar i förhållande till kulturella aspekter och förväntningar på den sökande och de omständigheter som berättelsen kretsar kring.

Den *externa konfirmeringsbiasen* tar sig främst uttryck genom att beslutsfattaren ställer sig kritisk till objektiv information, för att legitimera en magkänsla eller första uppfattning av ett förhållande. Sådan information tenderar också av beslutsfattare att undermedvetet vridas från att ha talat i riktning för motsatt uppfattning till att istället tala för den riktning som stödjer beslutsfattarens uppfattning. Vad gäller trovärdighetsbedömningarna blir denna typ av konfirmeringsbias, också kallad "*belief perservance*" främst aktuell vad gäller exempelvis landinformationen eller för det fall flera berättelser ger uttryck för samma omständigheter, eftersom sådan information ansetts vara, enligt både MiÖD och UNHCR, objektiva fakta vilka kan dementera eller bekräfta huruvida den sökande lämnat en sammanhängande berättelse. Den externa konfirmeringsbiasen kommer således i nästa kapitel att undersökas särskilt i förhållande till hur beslutsfattarna tolkar sådan information och om det finns tecken på att sådan information kunnat tolkas på annat sätt.

Konfirmeringsbiasen kan sammanfattas till ett uttryck för ett verktyg som beslutsfattaren använder för att ianspråka objektiv information och genom den legitimera en, undermedveten eller medveten, subjektiv hypotes. Huruvida beslutsfattarna använder sig av det här verktyget kommer att under undersökningen operationaliseras till huruvida tolkning av information och motivering framstår som entydig eller om den är omtvistad och föremål för tolkning åt olika håll.

För den som berättar riskerar den rättspsykologiska felkällan *suggestibilitet* att påverka den berättelse som når åhöraren. Suggestibiliteten kan också delas in i *intern* och *extern suggestibilitet*, där den *interna suggestibiliteten* riskerar att påverka berättelsen ju längre tid som förflutit mellan den händelse som ska återberättas och själva återberättandet. Desto större krav som ställs på den sökande att minnas namn, datum och sällan återkommande

företeelser bland annat, desto större risk är det att påverkan på minnet blir större och att återberättandet förefaller knapphändigt eller att olika detaljer omedvetet ges vid olika tillfällen eller utelämnas helt. Att uppgifter förefaller motstridiga eller först utelämnas kan också bero på hur den berättande ges tillfälle att berätta, eftersom att exempelvis allt för snäva frågor hämmar minnet. Detta blir särskilt problematiskt i förhållande till trovärdighetsbedömningarna eftersom kravet på detaljer och avsaknaden av motstridiga uppgifter där är en indikation på trovärdighet. De krav som ställs på den sökande att minnas detaljer är för högt ställt och bevisbördan för den sökande blir tyngre än vad som är rättspsykologiskt rimligt. Undersökningen av rättstillämpningen kommer vad gäller den här aspekten att kretsa kring de krav beslutsfattaren ställer på den sökande att minnas detaljer och en avsaknad av motstridiga uppgifter i förhållande till den rättspsykologiska forskningen, eftersom dessa är krav som UNHCR och MiÖD ställer på berättelsen och tillförlitligheten av dess uppgifter.

Den *externa suggestibiliteten* däremot kan ses som en hänsyn till de personliga egenskaper den berättande parten erhåller och som påverkar minnet, så som läskunnighet, utbildning och om hen lider av PTSD, eftersom dessa alla är fenomen som påverkar den berättandes möjlighet att återge en berättelse sammanhängande, detaljerat och utan motstridiga uppgifter. Vad gäller trovärdighetsbedömningarna måste den sökandes bakgrundsförhållande tas i beaktande vid bedömningen av berättelsen. Exempelvis kan rädsla för myndigheter påverka den sökandes vilja att tala och lämna vissa uppgifter, och allt från kön till religion och samhällsstatus kan påverka dels i vilken mån den sökande har kunskap om omständigheter men också hur dessa återges. Den externa suggestibiliteten som felkälla ges begränsat utrymmer genom att UNHCR anser att en av principerna beslutsfattare har att förhålla sig till vid trovärdighetsbedömningarna är berättelsens rimlighet, vilken ska prövas mot just sådana förhållanden som den sökandes bakgrund och kunskaper. I förestående undersökning ska beslutsfattarens hänsyn till berättelsens rimlighet och huruvida denna förhåller sig till den externa suggestibiliteten belysas.

Suggestibiliteten kan sammanfattas till ett uttryck för ett verktyg som beslutsfattaren tillhandahåller den sökande för att underlätta återberättandet och förmågan att minnas. Huruvida beslutsfattarna använder sig av det här verktyget kommer under undersökningen operationaliseras till hur stor hänsyn beslutsfattarna tar till andra, personliga, omständigheter och erfarenheter, än de som uttryckligen lämnats av den sökande och om kraven på berättelsen utifrån motiveringen är rimlig i förhållande till kapaciteten att minnas.

6 Hur trovärdighetsbedömningarna görs i praktiken

Den här delen av uppsatsen har präglats av en kvalitativ empirisk undersökning i form av en textanalys. Två rättsfall har undersökts och för att uppfylla uppsatsens syfte har tanken varit att undersöka i vilken mån myndighet och domstol tillämpar de teoretiska instrumenten på bevisvärderingsområdet, vilken i uppsatsens inledande del fastställts med hjälp av rättskällorna, för att därefter undersöka om detta har varit tillräckligt för att begränsa det utrymme där de rättspsykologiska felkällorna eventuellt kan få spelrum, både för det fall att regleringen har tillämpats och inte tillämpats av MIV och MID. Detta i sin tur har kommit att göra det möjligt att analysera trovärdighetsbedömningarna mot bakgrund av den rättssäkerhetsteori som innebär att legaliteten och objektiviteten är de delkomponenter som tillsammans utgör rättssäkerhet.

Eftersom det inte säkert har gått att säga hur beslutsfattare har tänkt genom en textanalys, kom undersökningens fokus att hamna på utrymmet för *potentiella* felkällor, och inte fastställandet av huruvida dessa *faktiskt* har spelat in för beslutet eller avgörandet i fråga. Undersökningen avsåg att behandla rättsfall genom asylprocessens två första instanser och har valts på grundval av uppsatsens avgränsning, metod och urval. Det är alltså rättsfall som har behandlat trovärdigheten hos personer som sökt asyl genom återopande av flyktingstatus. Att det bara är de två första instanserna som undersökts beror på att den här typen av frågor prövats av MiÖD i begränsad utsträckning. Det är alltså MIV och MID som representerar ”verkligheten”. Jag har för att systematisera undersökningen valt att dela in den i enlighet med de krav som praxis redovisats ställa på trovärdighetsbedömningarna och utifrån dessa undersökt i vilken mån de efterföljs av rättstillämparen och vilket utrymme de ger för de rättspsykologiska felkällornas inverkan.

6.1 Bakgrund

F.L. sökte asyl i Sverige den 21 maj 2015²⁴³ och M.L. sökte asyl i Sverige den 23 juni 2014.²⁴⁴ De är gifta med varandra. Rätten till uppehållstillståndet för dem båda kom i första hand att prövas utifrån deras respektive skyddsskäl som flykting, men också som alternativt och övrigt skyddsbehövande. Rätten till uppehållstillstånd kom slutligen att prövas mot skyddet för synnerligen ömmande omständigheter.²⁴⁵ Till stöd för ansökan berättade de sökande att de rymt från en mindre ort utanför Herat i Afghanistan tillsammans. De skulle därefter ha gift sig i Iran i en religiös ceremoni, men de hann aldrig ha någon bröllopsfest.

---

²⁴³ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 3

²⁴⁴ Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 3

²⁴⁵ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 3, och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 3

Efter giftermålet återvände paret till Afghanistan och bosatte sig i Herat en kortare tid innan de flydde till Sverige. I Sverige födde M.L. parets gemensamma dotter H.L. F.L. och M.L. väntade vid tiden för förhandlingarna sitt andra barn. Vid ett återvändande riskerade de sökande att dödas till följd av hedersrelaterad förföljelse från M.L:s familj, eftersom att paret rymt från Afghanistan där M.L. var förlovad med en annan man, sin kusin, en man som hennes pappa hade valt åt henne. M.L:s kusin och hans söner skulle också ha attackerat F.L. genom att beskjuta honom när han befann sig i Herat, men F.L. undkom då att skadas genom att fly på en motorcykel. Vid ytterligare en attack i Iran skulle F.L. ha knivskurits av kusinen. F.L. ska också ha haft problem med myndigheterna i Afghanistan med anledning av M.L:s familjs uttalade hot mot honom. Även dottern riskerade att behandlas illa vid ett återvändanden, eftersom M.L. och F.L. menade att hon skulle komma att betraktas som utomäktenskaplig i Afghanistan. M.L. skulle också ha utsatts för sexuella övergrepp i samband med sitt arbete. F.L. uppgav vidare att han tillhör folkgruppen hazarer, medan M.L. tillhör folkgruppen sayider. Detta var enligt paret också en av anledningarna till att de riskerade att råka illa ut vid ett återvändande.²⁴⁶

Utöver den egna berättelsen har de sökande inte kunnat lämna in någon bevisning till MIV. F.L. menade att han haft både tazkira²⁴⁷ och hemlandspass men inte haft med sig dessa eftersom att han senare bytt namn till K.H. för att undvika förföljelse från M.L:s familj. MIV ansåg att de sökande inte hade gjort sina respektive identiteter sannolika genom sina muntliga uppgifter heller. Däremot fann MIV ingen anledning att betvivla uppgifterna om att de sökande kom från provinsen Balkh i Afghanistan. Eftersom inte alla som flytt från provinsen Balkh är att anse vara i behov av skydd som flykting gjorde MIV en individuell prövning i M.L:s respektive F.L:s fall.²⁴⁸

MIV ansåg att F.L. och M.L. inte var i behov av skydd som flyktingar eftersom de inte gjort sina skyddsskäl sannolika. MIV ansåg inte att de riskerade att utsättas för hedersrelaterad förföljelse vid ett återvändande till Afghanistan. De var heller inte att anse som alternativt skyddsbehövande eller övrigt skyddsbehövande.²⁴⁹ Vad gäller F.L. ansåg MIV att han, genom sin berättelse, inte gjort sannolikt att han skulle ha rymt med sin fru. MIV fann med beaktande av den i ärendet redovisade landinformationen att den sökande inte gjort sannolikt att det

---

²⁴⁶ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4 ff. och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4 ff.

²⁴⁷ Tazkira är en afghansk identitetshandling

²⁴⁸ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4, och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4

²⁴⁹ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 6 f. och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 6 f.

fanns en hotbild från hans frus familj mot honom. Om F.L. och M.L. inte hade velat bosätta sig på hemorten bedömde MIV att de istället kunde bosätta sig på annan ort i Afghanistan.²⁵⁰

M.L. hade heller inte gjort sannolikt att det fanns risk för att familjen skulle utsättas för förföljelse vid ett återvändande, eftersom det inte säkert gick att säga hur hennes familj skulle ställa sig till äktenskapet vid tillfället för prövningen eftersom det förflutit 2-3 år sedan paret rymt från Afghanistan. Att F.L. är hazara menade MIV inte utgjorde någon risk för förföljelse eftersom M.L:s pappa var gift med M.L:s mamma som var hazara. H.L. ansågs inte heller riskera att råka ut för hedersrelaterad förföljelse eftersom hon inte var att anse som ett utomäktenskapligt barn enligt MIV.²⁵¹

MIV:s beslut överklagades och vid den muntliga förhandlingen i MID lämnade F.L. in både tazkira och ett dokument som intygade att han och M.L. hade anmälts saknade till myndigheterna i Afghanistan, och som därmed skulle intyga att M.L:s familj var angelägna om att paret skulle återvända. Dessa togs inte i beaktande av den anledningen att de var av enkel beskaffenhet och möjliga att förfalska.²⁵² I övrigt var de sökandes berättelser i stort desamma som under förhandlingen hos MIV. M.L. hade i vissa delar kunnat berätta mer om förlovningen med kusinen och också förklarat att de varit gifta, och om hennes pappas hotfulla uppträdande gentemot henne på grund av hennes ställning som kvinna i familjen.²⁵³ F.L. hade ändrat vissa detaljer i sin berättelse kring de uppgifter om hur han och M.L. träffades och slutligen bestämt sig för att fly.²⁵⁴

MID upphävde MIV:s beslut i båda fallen. F.L., M.L. och H.L. beviljades permanent uppehållstillstånd i Sverige samt flyktingstatusförklaring. MID höll i båda fallen muntlig förhandling med F.L. respektive M.L. Beslutsfattare på MIV var i de båda fallen samma personer, precis som ordförande och nämndemän på MID.²⁵⁵

M.L. och H.L. ansågs av MID vara i behov av skydd som flyktingar, eftersom de gjort sina berättelser sannolika vad gäller skyddsskäl; den hedersrelaterade förföljelse de riskerade vid ett återvändande, på grund av att M.L. gift sig med F.L., på grund av den hotbild som fanns från M.L:s familj samt den situation som rådde i Afghanistan i allmänhet i förhållande

---

²⁵⁰ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 6

²⁵¹ Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 5 ff.

²⁵² Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 4

²⁵³ Dom 2016-04-27, UM 213-16, s. 2

²⁵⁴ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 4

²⁵⁵ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 7 och dom 2016-04-27, UM 213-16, s. 6 f.

till dessa omständigheter.²⁵⁶ F.L. å andra sidan ansågs inte ha gjort sin berättelse sannolik vad gällde sitt skyddsbehov eftersom det fanns trovärdighetsbrister i hans berättelse avseende attacken från M.L:s kusin och dennes söner och om hur han och M.L. kommit i kontakt med varandra och sedermera bestämt sig för att fly. F.L. beviljades ändock uppehållstillstånd som flykting mot bakgrund av utgången i M.L:s och H.L:s fall och principen om familjens enhet.²⁵⁷

6.2 Argumentation hänförlig till förvaltningsrättsliga bevisprövningsprinciper

Även om de allmänna förvaltningsrättsliga principerna har klargjorts inte reglera bevisvärderingen som sådan, är de ändock viktiga att efterfölja, eftersom det är dessa som ska bära den sökandes ärende fram till en rättvis bevisvärdering och trovärdighetsbedömning. Trovärdighetsbedömningen ska baseras på en fullgod utredning,

Utredningsbördan i asylprocessen är delad, och det åligger den sökande en upplysningsskyldighet. Har den sökande uppfyllt sin upplysningsskyldighet har hen också uppfyllt sin del av utredningsbördan. Det är då upp till beslutsfattaren att göra en bevisvärdering och en trovärdighetsbedömning, efter en fullgod utredning som del av sitt utvidgade utredningsansvar.

MIV har, som del av sitt utredningsansvar, låtit bland annat de sökandes berättelser bedömas utifrån aktuell landinformation. MIV resonerade angående risken för paret att återvända till Afghanistan utifrån landinformationen, och menade att situationen för par som flyr och gifter sig *kan* vara mindre riskfylld efter 2-3 år, vilket inte innebär att den faktiskt är det.²⁵⁸ Att MIV inte försäkrade sig i det aktuella fallet, och valde att avvisa och utvisa någon på den grunden, en grund vilken lika gärna hade kunnat innebära en fara, kan enligt min mening inte anses vara att utreda något på ett tillfredsställande sätt, och i synnerhet inte utgöra en *utvidgad* utredning. MID gjorde vid sin överprövning en motsatt tolkning av den information som enligt MIV låg till grund för ett avvisande.²⁵⁹ Det kan då ifrågasättas om MIV har förhållit sig neutralt i förhållande till sitt utredningsansvar.

Europadomstolen uttalade sig vad gäller landinformationen, och menade att denna inte får ges så stor betydelse att den förtar principen om att beslutet ska fattas självständigt, objektivt och opartiskt, men i det fall landinformationen stödjer eller åtminstone inte motsäger berättelsen

---

²⁵⁶ Dom 2016-04-27, UM 213-16, s. 5 f.

²⁵⁷ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 5 f.

²⁵⁸ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 5 f.

²⁵⁹ Dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 5

ska berättelsen uppfattas som trovärdig. Det kan också ifrågasättas om det sätt landinformationen *eventuellt* talar i en riktning är att uppfylla att saken blivit utredd på ett tillfredsställande sätt eller om detta är tecken på konfirmeringsbias redan under utredningsstadiet. Det utvidgade utredningsansvaret måste vara individuellt för att inte uppfattas som om det påverkas av konfirmeringsbiasen hos beslutsfattarna som i det här fallet.

MiÖD menar vidare att utredningsansvaret är tätt sammanvävt med den muntliga förhandlingen, varför sådan ska hållas så snart det egentligen finns oklarheter i utredningen och att det finns en presumtion för att domstolen ska hålla muntlig förhandling så snart den sökande begär det och MIV tidigare ifrågasatt hans trovärdighet så länge det inte är alldeles klart att den sökande inte har framfört trovärdiga uppgifter. Att uppgifterna kan komma att ändras vid nästa förhandling är närmast en av orsakerna till att kravet på muntlig förhandling även i andra instans finns.

MID har vid överprövningen hållit egen muntlig förhandling.²⁶⁰ Då MIV tidigare har ifrågasatt de sökandes trovärdigheter har det varit av extra stor vikt för MID att hålla egen muntlig förhandling. Att MID har hållit muntlig förhandling måste ses som ett led i att försöka ha förhindrat inverkan av felkällor, eftersom forskning har visat att beslutsfattare tenderar att ha en mer positiv inställning i sin trovärdighetsbedömning av en persons utsaga i det fall de träffat och hört vittnet personligen och att detta minskar risken för konfirmeringsbias hos beslutsfattaren; eventuellt kan negativt inställda beslutsfattare ha större benägenhet att vända negativiteten till en positiv inställning genom den muntliga förhandlingen och på så vis inte vara lika benägna att hålla fast vid sin första inställning.

Vad gäller F.L. ansåg MID efter att muntlig förhandling hade hållits att många av skälen MIV framfört för bristande trovärdighet i asylberättelsen kvarstod. F.L. hade nämligen lämnat motstridiga, vaga och detaljfattiga uppgifter. MID ansåg att berättelsen i delar som hade att göra med dels beskjutningen från M.L:s kusin, dels överfallet i Iran, som bristande i logik och att berättelsen i dessa delar var relativt fåordig och konstruerad för att kunna ge sken av en allvarlig hotbild mot F.L. Det framstod enligt MID som märkligt att M.L:s kusin och dennes söner hade lyckats lokalisera F.L. vid två tillfällen utan att de sedan lyckats föra bort honom eller lyckats med att ta livet av honom. F.L:s invändningar att han vid beskjutningen i Iran lyckats fly på sin motorcykel samt komma undan i Iran på grund av att en bil med arbetare

---

²⁶⁰ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 2, och dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 2

dök upp var enligt MID inte tillräckliga. Trovärdighetsbristerna var sammantaget så stora att F.L:s asylberättelse inte kunde ligga till grund för att bedöma honom som flykting.²⁶¹

Här är det intressant att först belysa det faktum att MID inte på något vis har hänvisat till tillvägagångssättet för hur de har prövat den sökandes trovärdighet annat än att de skäl som MIV angett för en bristande trovärdighet kvarstår. I motiven till den nya instans- och processordningen inom asylrätten har både motiveringen av beslut likväl som prövningen i andra instans till följd av möjligheten att överklaga varit särskilt viktiga för att öka rättssäkerheten inom asylprocessen. Även om det tyngsta utredningsansvaret ligger hos MIV, är chansen till överprövning alltså motiverad i asylprocessen. Med överprövningen följer ett eget utredningsansvar. Dessutom bidrar den chansen till att minimera risken för psykologiska felkällor, både konfirmeringsbias och suggestibilitet, eftersom att den sökande ofta tenderar att minnas mer vid en andra redogörelse exempelvis.

Den interna suggestibiliteten som felkälla blir mindre genom en muntlig förhandling. Trots att MID har hållit en muntlig förhandling, torde ett krav på att motivera avgörandet och den självständiga utredning som ska företas, också åligga domstolen med tanke på att ett av den nya instans- och processordningens var att införa välformulerade motiveringar i asylprocessen eftersom dessa kan leda till en kvalitetsförbättring av beslutsfattanden. En motivering av skälen till att en sökande avvisas eller inte anses trovärdig, medför också en rättssäker kontrollerbarhet. Den muntliga förhandlingen minskar således risken för suggestibilitet, men utan en motivering förefaller MID ändå ha följt MIV:s bedömning och ett sådant förfarande går att ifrågasätta både om det är förenligt med praxis och kognitionspsykologisk forskning..

6.3 Argumentation hänförlig till kravet på en tvådelad prövning

MIV och MID har i båda fallen hänvisat till bevisvärderingsprinciperna i UNHCR:s handbok och MiÖD:s praxis som fastställts ska gälla i asylprocessen, dels vad gäller den tvådelade prövningen av först identitet och medborgarskapsland för att i det andra ledet pröva skyddsskälen. MIV och MID har båda förhållit sig till beviskravet sannolikt, och har uttalat sig vid flertalet tillfällen om att de sökande ska göra bland annat sina identiteter och skyddsskäl sannolika.²⁶² Vidare har de undersökt berättelsen vad gäller tillförlitlighet och trovärdighet.²⁶³ Detta visar också att den egen vägledning MIV har för tillvägagångssättet vid

---

²⁶¹ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 5

²⁶² Se bland annat dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 4, och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4

²⁶³ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4, och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4

trovärdighetsbedömningen i det närmaste är identiskt med MiÖD:s och ska tillämpas på samma sätt.

MIV har hänvisat till de bevisprövningsprinciper som MiÖD fastställde i MIG 2007:12 skulle tillämpas vid bedömningen av trovärdigheten; ”*Vi tar först ställning till om uppgifterna är tillförlitliga och trovärdiga, det vill säga om de är sammanhängande, detaljerade och inte strider mot allmänt kända fakta eller tillgänglig information om ditt hemland.*”²⁶⁴ Däremot har de vid bedömningen av dessa kriterier inte närmare redogjort för vad sammanhang, detaljrikedom och motstridighet innebär, trots att MiÖD har uttalat sig i efterkommande fall kring dess tillämpning. Den praxis som förklarar de olika kriterierna har inte hänvisats till och argumenteras inte heller kring i sin icke-tillämpning. Den här analysen har därför fokuserat på på vilket sätt MIV och MID har valt att tillämpa de olika kraven som ställts på en trovärdig berättelse, och om den specifika tillämpning de har gjort har gett upphov till funderingar kring de psykologiska felkällornas påverkan.

MIV ansåg vad gällde de sökandes medborgarskapsland att F.L. och M.L. genom sina berättelser gjort sannolikt att de varit hemmahörande i Mazar-e-Sharif i provinsen Balkh.²⁶⁵ F.L:s berättelse om förhållandena i Mazar-e-Sharif ansågs detaljerad och räckte för att göra berättelsen sannolik,²⁶⁶ medan MIV inte angav någon närmare anledning till varför M.L. ansågs ha gjort detta sannolikt.²⁶⁷ MID i sin tur följde också MiÖD:s riktlinjer kring den tvådelade prövningen. Att de sökande kom från provinsen Balkh i Afghanistan fanns inte anledning att ifrågasätta enligt MID heller.²⁶⁸

MIV ansåg att varken F.L. eller M.L. vad gällde sin respektive identitet presterat tillräckligt med uppgifter för att kunna göra den sannolik.²⁶⁹ Senare kunde F.L. för MID presentera skriftlig bevisning, i form av tazkira och en polisanmälan, men dessa avfärdades av MID, därför att de var av bristfällig kvalitet och på grund av att dessa typer av handlingar allmänt är lätta att manipulera, även om handlingarnas innehåll annars stämde väl överens med de uppgifter F.L. lämnat.²⁷⁰

---

²⁶⁴ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4, och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4

²⁶⁵ Ibid

²⁶⁶ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4

²⁶⁷ Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4

²⁶⁸ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 4 f. och dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 3

²⁶⁹ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4, och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4

²⁷⁰ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 4 f.

Att prestera denna form av bevisning kan ifrågasättas om den ändå inte borde anses fullborda den sökandes uppgiftsskyldighet och del av utredningsbördan, eftersom en tazkira är det närmaste identifikationshandlingar F.L. har kunnat komma. Enligt UNHCR ska upplysningsskyldigheten ses utifrån den sökandes förmåga att prestera, så länge hen gjort en *genuin ansträngning* och lägger fram *alla faktorer hen förfogar över* är det tillräckligt. Att en tazkira *generellt* är utformad så att den är lätt att manipulera och för den delen inte går att bekräfta ska inte ligga den sökande till last, utan en sådan utredningsbrist borde istället ha tolkats som en avsaknad på motbevis, eftersom MID inte i det individuella fallet gjort klart att den varit manipulerad, och varför det hade varit rimligt att anse att F.L. gjort sin identitet sannolik. Det utvidgade ansvaret bör ha tagit vid där den sökandes ansvar upphörde.

Den sökande har vidare ålagts en alldeles för tung bevisbörda, särskilt vad gäller i förhållande till möjligheten att ge in dokument för identifikation som bevis, genom den generella åsikten vad gäller exempelvis tazkiran. Denna åsikt har lett till att falska dokument kommer i omlopp och att beslutsfattare därför avfärdar näst intill alla dokument som om det vore en universell princip. Detta blir särskilt problematiskt med tanke på att sådan ”utomstående” dokumentation som ska bekräfta den sökandes berättelse istället konsekvent blir föremål för en förutbestämd extern konfirmeringsbias och asymmetrisk skepticism, precis som i F.L:s fall. Den sökande riskerar att få arbeta i uppförsbacke vad gäller möjlighet att göra resten av sina uppgifter trovärdiga, i synnerhet om identifikationen krävs för att fastställa den sökandes medborgarskapsland, eftersom MiÖD menar att det i vissa fall inte går att pröva trovärdigheten över huvud taget när det inte är fastställt mot vilket land skyddsskälens prövas.

Den tvådelade prövningen har alltså i det här fallet, trots att den tillämpats i enlighet med rättskällorna, lämnat utrymme för en på förhand uttalad skepticism och ”*belief perservance*”. Den tvådelade prövningen som princip har egentligen ingen tydlig motverkan vad gäller rättspsykologiska felkällor, men blir ändå föremål för en diskussion mot bakgrund av kognitionspsykologi, eftersom denna genom den allmänna inställningen bland beslutsfattare, och i synnerhet i det här fallet, befinner sig i skottlinjen för konfirmeringsbiasens inverkan på förhållandevis objektiva omständigheter och dokumentation.

6.4 Argumentation hänförlig till distinktionen mellan tillförlitlighet och trovärdighet

Eftersom MIV och MID kom fram till att de sökande var hemmahörande i provinsen Balkh var skyddsskälens tvungna att prövas individuellt, då inte alla asylsökande från Balkh vid tillfället var att betrakta som flyktingar. Därför prövade MIV och MID om de sökande hade

rätt till skydd i Sverige, och i sådana fall om de hade rätt till skydd som flyktingar, alternativt skyddsbehövande eller övriga skyddsbehövande.²⁷¹

Rätten till skydd har vidare prövats genom att MIV tagit ställning till om den sökandes uppgifter varit tillförlitliga och trovärdiga; ”*Vi tar först ställning till om uppgifterna är tillförlitliga och trovärdiga, det vill säga om de är sammanhängande, detaljerade och inte strider mot allmänt kända fakta eller tillgänglig information om ditt hemland.*”²⁷²

Uppgifterna ska enligt MIV alltså ha varit trovärdiga och tillförlitliga.²⁷³ MIV har inte gjort någon distinktion mellan de båda begreppen, liksom den som uttalats ska gälla enligt MiÖD och internationell praxis.

Tillförlitligheten är egentligen det begrepp som ska kopplas till de specifika uppgifterna, medan trovärdigheten hör samman med vilket överhängande intryck den sökande ger. Det är tillförlitligheten, det vill säga sammanhanget, detaljrikedomen och koherensen hos uppgifterna, som ska vara av överordnad betydelse vid beslutsfattandet, inte den sökandes allmänna trovärdighet. Om trovärdigheten, i den bemärkelse begreppet har definierats kopplas till uppgifterna ger det utrymme för att beslutsfattaren i större utsträckning tillåts väga in sina fördomar och erfarenheter i form av intern konfirmeringsbias hos beslutsfattaren, även om så sker undermedvetet och ouppsåtligt.

De uppgifter den sökande lämnar, kommer i sådana fall också bedömas utifrån vilken känslomässig reaktion hen visar vid återberättandet av dem, hur vältalig och sympatisk personen verkar, och andra fördomar som beslutsfattaren besitter och som är vetenskapligt bevisade inverka vid bedömningen av trovärdigheten hos en människa. Sådana felkällor skulle annars bara få en underminerad betydelse vid den slutliga bedömningen av personens allmänna trovärdighet, istället för inverkan på de uppgifter som endast ska tillmätas tillförlitlighet. Sådana uppgifter riskerar på så vis bli föremål för både extern konfirmeringsbias vid jämförelse med annan information och intern konfirmeringsbias när beslutsfattaren ska värdera den sökandes uppträdande på annat sätt. Dessutom ges suggestibiliteten också ökat utrymme att inverka på vad som egentligen bara ska utgöra uppgifternas tillförlitlighet. Denna riskerar givetvis att påverka ändå, eftersom förmågan att minnas detaljer och inte lämna motstridiga uppgifter kan variera, men också den sökandes

---

²⁷¹ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4, och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4, dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 5 ff. och dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 3 ff.

²⁷² Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4, och beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4

²⁷³ Ibid

inställning till myndigheter och hur hen tenderar att uppträda i vissa fall får alltså utrymme att påverka vid fler omständigheter som ligger till grund för prövningen.

Att tala om begreppen genom den gemensamma termen trovärdighet, vilket enligt Diesen ofta sker i praktiken blir problematiskt när distinktionen inte uppmärksammas i praktiken, eftersom just trovärdigheten utåt ger större utrymme för en subjektiv bedömning än vid det fall endast tillförlitligheten ska beaktas. Att kombinera begreppen på det sätt som MIV har gjort är inte förenligt med rättskällornas uttalande, och blir till synes en större källa till kognitionspsykologisk inverkan.

6.5 Argumentation hänförlig till kravet på en sammanhängande berättelse

MIV ansåg att M.L. hade trappat upp sin berättelse medelst att vid förhandlingen i MID ha utökat berättelsen om giftermålet med kusinen genom att ha berättat om en bröllopsfest och om hur en mulla läste verser ur koranen. Dessa detaljer hade inte framkommit under utredningen hos MIV.²⁷⁴

Att berättelsen har ”trappats upp”, innebär att berättelsen ändrats, vilket i enlighet med grundprinciperna i MIG 2007:12 och UNHCR talar emot att berättelsen är sammanhängande eller koherent och därmed tillförlitlig. Å andra sidan har MiÖD konstaterat att omständigheter som först framkommit under den senare delen av utredningen kan generera trovärdighet till berättelsen, om förklaringen till att de framkommit först då också varit trovärdiga och sannolika. Att den sökande utvecklat sin berättelse i ett senare skede kan finna sin förklaring i flera rättspsykologiska faktorer. Forskning visar att det inte sällan uppkommer fler detaljer och minnesbilder ju fler gånger man får chansen att berätta.

Att MID har hållit en muntlig förhandling på nytt och att det då framkommit nya uppgifter kan inte i sin helhet behandlas som en indikation på lögn, utan närmast som ett sätt att utesluta de suggestibla felkällorna. Att en berättelse ändrar sig får inte tolkas enbart som att den sökande ljuger, utan internationell praxis har också talat för att ett sådant fenomen kan tolkas i motsatt riktning, alltså till den sökandes fördel vad gäller trovärdigheten i en berättelse. MID förhöll sig till praxis och tog eventuellt hänsyn till felkällornas potentiella inverkan eftersom MID inte tog någon vidare notis om MIV:s invändning i sina domskäl. Risken att den interna suggestibiliteten i form av att minnet ”trappas upp” eller den externa suggestibiliteten (låt säga att M.L. i första skedet hade hyst en misstro gentemot myndigheter men sedan ändrar inställning) har genom MID:s inställning blivit minimerad i förhållande till M.L:s berättelse.

---

²⁷⁴ Dom 2016-04-27, UM 213-16, s. 2 f.

Trots att M.L. enligt MIV har lämnat osammanhängande uppgifter, ansåg MID att M.L. gjort sin berättelse i delen angående giftermålet sannolik.²⁷⁵

Vad gäller F.L. ansåg MID däremot att han *inte* hade gjort sin berättelse sannolik, eftersom han inte på ett trovärdigt sätt hade kunnat redogöra för hur exempelvis han och M.L. träffades och senare flydde tillsammans.²⁷⁶ Att M.L:s uppgifter bekräftade att hon och F.L. hade gift sig och att M.L. varit förlovad med en annan man, och att de enligt MID dessutom var trovärdiga, borde snarare ha utgjort ett tecken på att F.L:s berättelse varit sammanhängande i åtminstone dessa delar. MiÖD anser att sökande familjemedlemmar som kunnat redogöra för sin fars död och konsekvenserna av dödsfallet på ett, oberoende av varandra, liknande sätt har gett en sammanhängande berättelse. Sammanhanget är enligt MiÖD och UNHCR den del av berättelsen som bekräftas av andra uppgifter, så som andras berättelser eller allmänt kända fakta, i likhet med handbokens förklaring av hur fruktans-rekvisitet i 4:1 UtIL ska bedömas.

Att både F.L. och M.L. har talat om förlovning, att de senare ska ha gift sig med varandra och att det funnits en hotbild från M.L:s familj bör också ha gett F.L. en sammanhängande och därför tillförlitlig berättelse i vissa delar. Även om denna del inte har genererat en övergripande och allmän trovärdighet borde den ha gett upphov till åtminstone en diskussion om huruvida F.L. skulle ha getts tvivelsmålets fördel i förhållande till de andra uppgifterna. Att så inte har gjorts blir föremål för diskussion kring beslutsfattarens konfirmeringsbias, eftersom denna, i synnerhet den externa, tar sig uttryck i förhållande till att viss information kritiserar hårdare eller vänds i riktning med beslutsfattarens inställning. Detaljer som kunnat göra F.L:s berättelse sammanhängande, genom att finna stöd för dessa i M.L:s berättelser i likhet med MiÖD:s tillämpning av detta krav, kritiserar hårdare än vad rättskällorna ger uttryck för varför konfirmeringsbiasen i förhållande till MID:s slutsats kan diskuteras som potentiell felkälla.

I båda fallen har också landinformationen, eller allmänt kända fakta, varit av stor betydelse för utgången. I artikel 204 i UNHCR:s handbok och UNHCR:s rapport omnämns kravet på en sammanhängande berättelse som att den ska vara rimlig och inte strida mot allmänt kända fakta. Av samma åsikt är MiÖD. Landinformationen kan bekräfta eller dementera huruvida berättelsen är sammanhängande eller splittrad. De här fallen har dock visat att också landinformationen kan tolkas på olika sätt och därför ge upphov till en subjektiv bedömning i form av den externa konfirmeringsbiasens hos beslutsfattare.

---

²⁷⁵ Dom 2016-04-37, UM 213-16, s. 4

²⁷⁶ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 5

Att landinformationen är viktig vid avgörandet av tillförlitligheten i uppgifter har MIV tagit fasta på och har i enlighet med bevisvärderingsprinciperna ställt F.L:s berättelse i jämförelse med landinformationen.²⁷⁷ Det var landinformationen som till slut kom att ligga till grund för i princip hela bedömningen. MIV hänvisade i F.L:s fall till följande landinformation i sitt beslut:

Situationen för hazara befolkningen har gradvis förbättrats efter talibanernas fall. [...] Det har inte framkommit av din utsaga att du har utsatts för förföljelse på grund av din etnicitet. Du har kunnat jobba och försörja dig och din fru i Afghanistan. När det gäller situationen för par som rymmer bort, gifter sig, skaffar barn och bor utanför Afghanistan under en längre period, menade samtalsparterna att situationen kan vara annorlunda. Källorna trodde att det kommer att finnas skillnader i svarsmonster mellan de olika etniska grupper. Hazarerna och tajikerna vill i större utsträckning än pashronerna acceptera sådana äktenskap. Det kommer även att finnas skillnader mellan stad och landsbygd. [...] Om relationen är sanktionerad kommer det vara stor variation i reaktionen, från mord till social utstötning. Flera samtalsparter trodde att över tiden minskas risken för sanktioner och möjligheten för godkännande kommer att öka. Detta motiverades med att tiden "kyler ned" känslor, och att parets barn är en mänsklig faktor som också kan bidra till detta. En lokal människorättsorganisation säger att det förmodligen inte kommer att vara en risk för allvarliga reaktioner efter 2-3 år [...]. De övriga parterna ansåg att detta gäller även i de fall då en av parterna var förlovad när paret flydde, men betonade att en gift kvinna som flyr med en annan man aldrig kommer att kunna återvända till sin lokalsamhälle.[...]²⁷⁸

Om den här informationen skulle tolkas av någon som i övrigt inte är insatt i vilka förhållanden som råder i Afghanistan, skulle situationen vid första anblick inte ha verkat så "farlig" och att det nästintill, i det här fallets sökandes ärende, efter ett antal år, hade varit riskfritt att återvända. En fråga som då är viktig att ställa sig är vad som undermedvetet händer hos den som besitter den här kunskapen innan en bedömning ska göras. Det är lätt att i det fallet ha bildat sig en uppfattning om situationen för de som flyr Afghanistan långt innan den sökande fått tillfälle att redogöra för sin berättelse. En sådan uppfattning, att situationen i Afghanistan *antagligen* inte är farlig för de sökande därifrån, skulle mycket väl, i enlighet med rättspsykologisk forskning om konfirmeringsbias, kunna generera "*belief perservance*", vilket innebär att tidigare ställningstaganden och hypoteser kommer försvaras och bekräftas undermedvetet även om de objektivt sett faktiskt är felaktiga. Att den dessutom är utformad på ett sådant sätt, med eventualiteter och inte helt säkra uppgifter, gör att det kan anses befogat att beslutsfattaren, för att kunna göra en individuell och opartisk bedömning, som del

---

²⁷⁷ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 5 f.

²⁷⁸ Ibid

av sitt utredningsansvar undersöker närmare vad denna information innebär i det särskilda fallet, annars riskerar landinformationen bara bli ett verktyg för att bekräfta beslutsfattarens magkänsla.

Trots detta är landinformationen tydligt generellt en viktig del av bevisvärderingen. Dels kan den, som tidigare redogjorts för, bekräfta eller dementera en uppgift som på så vis förklaras tillförlitlig eller inte. Vidare är den också viktig av den anledningen att ju mindre luckor det finns i berättelsen i form av frågetecken eller oklara uppgifter, desto mindre tenderar vi att fylla dessa med subjektiva värderingar, eller intern konfirmeringsbias. Landinformationen är också, trots att även den ger utrymme för subjektiva tolkningar, kanske den del av bedömningen som tenderar att vara mest objektiv, eftersom denna bygger på iakttagelser och allmänna ståndpunkter. En bedömning som grundar sig på sådan information är också lättare att kontrollera och motivera.

Men också landinformationen i sig har visat sig kunna bli föremål för subjektiva värderingar och konfirmeringsbias. Det är intressant att den landinformation som MIV och MID har hänvisat till i flera delar bygger på tyckande; *”Flera samtalsparter trodde att över tiden minskas risken för sanktioner och möjligheten för godkännande kommer att öka. Detta motiverades med att tiden ”kyler ned” känslor, och att parets barn är en mänsklig faktor som också kan bidra till detta.”*²⁷⁹ Landinformationen kan i sig alltså vara påverkad av subjektivitet, eller konfirmeringsbias, i form av erfarenheter från andra kulturer och fördomar beroende på vem som legat bakom denna information. Om informationen sagt det motsatta, att det varit farligt att återvända i större utsträckning hade en sådan felkälla inte varit problematisk i samma utsträckning, men att försöka grunda ett objektivt korrekt beslut på ”tror”, ”förmodligen” och ”eventuellt” är inte optimalt. Att ”tiden kyler ned känslor” är ett generellt antagande baserat på erfarenheter, men att det skulle ha varit så i exempelvis just F.L:s och M.L:s fall är inte säkert.

Landinformationen har också legat till grund för MIV:s beslut angående M.L. Att kvinnor bevakats hårt och inte har haft fritt att röra sig hur de vill enligt landinformationen, tolkades av MIV till M.L:s nackdel och för att underminera hennes berättelse.²⁸⁰ På den grund menade MIV att M.L inte hade gjort sannolikt att hon skulle ha kunnat röra sig ute bland män, och därmed framstod berättelsen om de sexuella övergreppen mindre trovärdig enligt MIV.²⁸¹

---

²⁷⁹ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 5

²⁸⁰ Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 5 f.

²⁸¹ Ibid, s. 4

Däremot talade den här informationen enligt MIV inte i riktning för att det skulle vara tillräckligt farligt för den sökande att återvända.

Genom att analysera MIV:s motivering infinner sig en känsla av att informationen har tenderat att vändas och vridas på i riktning med MIV:s inställning. Särskilt med tanke på att det dessutom funnits delar i samma landinformation som pekar på att det *är* riskfyllt att återvända till Afghanistan i M.L:s fall; bland annat betonar vissa av källorna ”att en gift kvinna som flyr med en annan man aldrig kommer att kunna återvända till sitt lokalsamhälle”²⁸² och ”att över tiden minskas risken för sanktioner och möjligheten för godkännande kommer att öka”,²⁸³ men ”om relationen är sanktionerad kommer det vara stor variation i reaktionen, från mord till social utstötning”.²⁸⁴ Att så är fallet är, enligt den rättspsykologiska forskningen, alltså inte otroligt eller särskilt konstigt, med tanke på den externa konfirmeringsbiasen och att ”*belief perservance*”, neutralisering av obekväma uppgifter och asymmetrisk skepticism alla är felkällor som återfinns vid utredning och bevisvärdering och något som tenderar att undermedvetet påverka beslutsfattare. Att landinformationen fått stor betydelse i form av en mycket utvecklad motivering pekar också på att MIV lagt mycket tid på en mer kritisk analys, för att eventuellt kunna falsifiera uppgifterna.

I MIV:s beslut hänvisades vidare till landinformationen för att närmast dementera den sökandes uppgifter om att hennes rymning tillsammans med F.L. skulle kunna ha lett till hedersrelaterad förföljelse, och MIV menade att omständigheterna skulle komma att förmildras av det faktum att de senare skulle ha gift sig. MID, å andra sidan, hänvisade till landinformationen, genom följande citat, för att stödja motsatt åsikt:

Vidare saknas uppgifter till stöd för att någon film har spritts. Migrationsdomstolen anser det dock tillräckligt att till grund för bedömningen lägga M.L:s berättelse om att hon rymt från sin kusin, som hon var lagligt gift med, tillsammans med F.L:s, som hon senare gift sig och fått barn med. Utifrån landinformationen och M.L:s uppgifter om sina familjeförhållanden, om sin uppväxt och om kusinen har hon gjort sannolikt att detta agerande medför att hon riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld vid ett återvändande till provinsen Balkh. Det finns inget i målet eller i landinformationen som ger stöd för att familjen eller kusinen skulle se det som en förmildrande omständighet att hon är gift med F.L..[...].²⁸⁵

---

²⁸² Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 5

²⁸³ Ibid

²⁸⁴ Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 5

²⁸⁵ Dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 5

Detta bekräftar således att information undermedvetet i allmänhet tolkas utifrån beslutsfattarens första inställning till berättelsen eller eventuell hypotes och att osäkra uppgifter neutraliseras och falsifieras för att vändas i sådan riktning att den talar för hypotesen, och är samtidigt ett tydligt exempel på den konfirmeringsbias som uppenbarar sig i bland annat beslutsprocessen och bevisvärderingen. Det finns både teoretiska och empiriska anledningar att tro att motivationen att nå ett visst resultat med en utredning kan leda till att information tolkas på olika sätt beroende på om den passar väl eller mindre väl in i utredarens uppfattning i ärendet. Tolkningen av landinformationen i det här fallet har tydligt visat hur tolkning av samma information kan leda till olika uppfattningar och i slutänden också olika avgöranden. Att landinformationen skulle vara något objektivt styrinstrument är således ett tvivelaktigt påstående.

Vidare ifrågasatte MID MIV:s tolkning och värdering av landinformationen angående det faktum att de sökande tillhör olika folkgrupper, och menade närmast att landinformationen talar i motsatt riktning än den som MIV tolkat av samma information.²⁸⁶ MID uttryckte det som att MIV:s tolkning av landinformationen var att anse som ”en mindre relevant invändning”, och menade att landinformationen som åberopats inte gått att tolka som att risken för förföljelse på grund av grupptillhörigheten varit mindre än sannolik. MID:s uttryckssätt har talat tämligen strängt emot MIV:s tolkning, och myndighetens tolkning framstår återigen som ett objekt för konfirmeringsbiasens påverkan. MID talade här också för att ett beviskrav skulle tillämpas gällande landinformationen, vilket skulle kunna minska den subjektiva påverkan; så länge landinformationen inte hade gjort MIV:s påstående sannolikt, kunde den heller inte användas för att falsifiera den sökandes uppgifter.

Sammanhang och koherens, genom bekräftelse eller dementerande av berättelsen med hjälp av allmänt känd information, är alltså kriterium som MIV och MID har ansett att berättelsen måste uppfylla, vilket är i enlighet med MIG 2007:12, men vad gäller kriteriernas innehåll kan sägas att MIV och MID har anpassat dessa efter det särskilda fallet snarare än att undersöka praxis och doktrin för ledning. Det faktum att F.L. och M.L. har givit samma berättelse argumenteras inte någonstans kunna vara ett faktum som talar för ett sammanhang i särskilt F.L:s berättelse. Vidare har endast bekräftelse sökts i landinformationen, vilket i och för sig är i enlighet med UNHCR:s och MiÖD:s principer för bedömningen, men denna information har visats kunna ifrågasättas ur ett rättspsykologiskt och kognitionspsykologiskt felkälleperspektiv eftersom den har tolkats olika av MIV och MID, ett tecken på att i

---

²⁸⁶ Dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 5

synnerhet konfirmeringsbias och informationen tolkats i riktning med beslutsfattarens hypotes. På så vis är det viktigt att beslutsfattare, vilket inte framkommer att de ska ha gjort i materialet, tar hänsyn till UNHCR:s och Europadomstolens inställning till landinformation; allmänt kända fakta, också kallad landinformation, får inte ges så stor betydelse att den förtar principen om att beslutet ska fattas självständigt, objektivt och opartiskt, men i det fall landinformation stödjer eller åtminstone inte motsäger berättelsen ska berättelsen uppfattas som trovärdig. Vid avsaknad av landinformation som talar i motsatt riktning vad den sökande berättat menar UNHCR att en sådan avsaknad ska tolkas som att den sökande lämnat en tillförlitlig berättelse i förhållande till denna.

MID har, som tidigare redogjorts för, använt sig av beviskravet sannolikt i förhållande till myndighetens utredningsskyldighet; ”*Den landinformation som åberopats i det överklagade beslutet kan inte ges den tolkningen att risken för förföljelse är lägre än sannolik.*”²⁸⁷ Det säger mycket om vilken åsikt MID har angående kravet på utredningen; att utredningen, i det här fallet i form av landinformation, måste uppfylla en negativ bevisbörda, det vill säga att så länge MIV och/eller MID inte har visat att det är mer än sannolikt att det den sökande berättat *inte* kommer att inträffa, med stöd i landinformation, kan utredningen tillsammans med denna inte motivera ett avvisande. Ett sådant krav, i förening med UNHCR:s inställning, lämnar mindre utrymme för konfirmeringsbias i förhållande till landinformation liknande den MIV har gjort i sitt beslut angående förföljelse på grund av äktenskapet och den sökandes tillhörighet av folkgrupp. Att landinformation måste leva upp till ett visst beviskrav minskar risken för att beslutsfattare snedvrider den för att motivera sin magkänsla eller att den blir föremål för ”*belief perservance*” och att i det fall landinformation då stödjer eller åtminstone inte motsäger berättelsen ska berättelsen uppfattas som trovärdig, men på det sätt som MIV har använt sig av landinformation, även om detta varit förenligt med praxis, utesluts inte risken för konfirmeringsbias i förhållande till principen om att finna stöd i allmänt kända fakta.

MID ansåg vidare att den sökandes berättelse var tvungen att vara *enhetlig*.²⁸⁸ Frågan är om detta bara har varit ett synonymt uttryck för ”sammanhängande” från MID:s håll, eller om ordet innebär att domstolen har ställt ytterligare krav på berättelsen. MID ansåg också att F.L:s berättelse varit ”*bristande i logik, att berättelsen i dessa delar varit relativt fåordig och konstruerad*”,²⁸⁹ vilka alla är andra kriterier än de i som återfinns i praxis och doktrin, och

---

²⁸⁷ Dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 5

²⁸⁸ Ibid, s. 4

²⁸⁹ Ibid

trovärdigheten talas inte någonstans om i dessa termer. Bevisvärderingen är förvisso fri, men att MID har ställt egna, nya, krav som en del av trovärdighetsbedömningen ger också upphov till en diskussion kring huruvida dessa kan ha uppstått i förhållande till extern konfirmeringsbias. Det är rimligt att föra en diskussion kring att om beslutsfattare fritt får avfatta principer, kan dessa bli föremål för en förutfattad mening angående vilka krav beslutsfattaren tror att den sökandes berättelse klarar av nå upp till eller inte. Dessa principer kan sedan användas för att fullfölja beslutsfattarens hypotes eller ”*belief perservance*” och de följer heller inte av de teoretiska instrumenten.

6.6 Argumentation hänförlig till kravet på en detaljerad berättelse

Vad gällde M.L:s uppgifter om att hon ska ha förlovats med en kusin mot sin vilja, ansåg MIV att dessa var tillförlitliga, då hon *detaljerat* hade kunnat berätta om vem mannen var, hur förlovningen hade gått till och även anledningen till förlovningen. Vad gäller den del där M.L. berättade att hon utsatts för sexuella övergrepp ansåg MIV att det inte fanns anledning att ifrågasätta uppgifterna, trots att denna del av berättelsen varit detaljfattig. MIV ansåg inte att M.L:s uppgift om att hon ensam hade kunnat besöka män var tillförlitlig, och hänvisade till tillgänglig landinformation som visade att unga kvinnor i Afghanistan i allmänhet bevakas hårt och dessutom har begränsad rörelsefrihet.²⁹⁰ Att MIV inte ansåg att det funnits anledning att ifrågasätta M.L:s uppgifter angående de sexuella övergreppen, trots att uppgiften i sig inte var tillförlitlig, visar på att MIV har tagit hänsyn till andra omständigheter än endast de som framkommit av berättelsen. Ett sådant förfarande ligger i linje med Skyddsgrundsdirektivet och UNHCR:s rapport vilka anger att sökandens personliga ställning och förhållanden, inklusive faktorer som bakgrund, kön och ålder ska vägas in vid avgörandet om uppgifterna. Trovärdigheten ska alltså bedömas utifrån uppgifternas rimlighet, en princip som MiÖD inte nämner i MIG 2007:12.

Rimlighetsrekvisitet ska diskuteras nedan, men nämns här i förhållande till de detaljerade uppgifterna, eftersom suggestibiliteten får betydelse för den sökandes möjlighet att lämna en detaljerad berättelse utifrån de perspektiv som rimlighetsprincipen åsyftar. Att kräva detaljer måste göras med hänsyn både till allmänna psykologiska grunder, den interna suggestibiliteten, och till den sökandes bakgrund både vad gäller utbildning och eventuell psykisk stress, alltså den externa suggestibiliteten. Sådan hänsyn har tagits av MIV eftersom uppgifter som inte är detaljerade ändå ansetts vara tillförlitliga. Denna hänsyn ligger inte helt i linje med den praxis som anger att de detaljerade uppgifterna i synnerhet är viktiga i förhållande till personliga förhållanden, så som sexuell läggning och religion. UNHCR menar

---

²⁹⁰ Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285 s. 4

dessutom att berättelsens detaljrikedom och specificitet är ett kriterium som tenderar att få allt för stort utrymme när det kommer till att avgöra om en berättelse är trovärdig eller inte. Om det faktum att berättelsen är detaljfattig inte vägs mot de personliga förutsättningarna att kunna lämna en detaljrik berättelse är det lätt hänt att det beslut som fattas blir felaktigt. Återigen riskerar då suggestibiliteten att avgöra den sökandes trovärdighet. Den tolkning MIV har gjort är således inte helt i linje med MiÖD:s praxis men utsläcker i större omfattning risken för suggestibla felkällor att påverka bedömningen.

Angående beskjutningen av F.L. menade MIV, i förhållande till M.L:s berättelse att den var detaljfattig och baserad på uppgifter som F.L. har lämnat henne. I den här delen har det faktum att M.L. inte har kunnat redogöra för hur kusinen kunnat hitta dem, samt händelseförloppet, gjort att berättelsen ansetts detaljfattig.²⁹¹ I MIG 2007:12 ansågs den sökande ha lämnat detaljfattiga och motstridiga uppgifter. Exempel på detaljer som saknats i det fallet var bland annat i förhållande till påstådda fysiska skador eller i samband med påstådda frihetsberövanden. I senare fall anser MiÖD som sagt att grundläggande egenskaper som den sexuella läggningen hos en person eller en persona kristna övertygelse varit delar som ska kunna återges detaljerat. Att inte detaljerat kunna redogöra för ett händelseförlopp är inte hänförligt till personliga egenskaper på samma sätt som praxis redogjort för och händelseförlopp i form av datum och tider och enstaka händelser är extra känsligt för suggestibilitet. Att inte lägga fokus på detta som ett problem vad gäller detaljrikedom i enlighet med rättskällorna minskar risken för felkällornas påverkan av besluten, men som MIV har gjort blir de istället mer påtagliga.

Att M.L:s berättelse har baserats på uppgifter från F.L. är dessutom, om det ges som skäl till att berättelsen inte är detaljrik eller trovärdig, ytterligare en potentiell felkälla i form av suggestibilitet. Ofta har man en tendens att minnas samma som någon annan, om man med denna någon pratat om minnet, vilket blir ett fenomen som kan leda till falska minnen. Likväl som falska minnen inte ska ligga till grund för ett positivt beslut ska det heller inte få påverka vid ett avvisningsbeslut utan att resoneras kring. Den externa suggestibiliteten tenderar då att påverka beslutet. Samstämmiga uppgifter har dessutom visats vara en sådan omständighet som talar för en sammanhängande berättelse, men inte något som varken MiÖD eller UNHCR har talat för ska påverka i andra led av trovärdighetsbedömningen, vilket är möjligt beror på att de velat utesluta falska minnen som felkälla.

---

²⁹¹ Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285, s. 4

Vidare har F.L. uppgett att han under tiden som han varit bosatt i Herat blivit utsatt för beskjutning från M.L:s kusin. MIV ansåg att det inte hade klargjorts hur kusinen kunde hitta F.L. i Herat mot bakgrund av att den sökande där ska ha bytt sitt namn till K.H. Samma bedömning gjorde MIV angående den händelse i Iran angående vilken F.L. uppgav att han ska ha blivit knivskuren av M.L:s kusins son. MIV tyckte att det var oklart varför sonen lät F.L. leva när han kunde ha dödat honom, detta mot bakgrund av den sökandes uppgifter om att attacken skulle ha varit riktad mot honom för återupprätta familjens heder och med ett uttalat syfte att döda honom. Sammantaget fann alltså MIV att dessa uppgifter om att det var M.L:s kusins söner som attackerat honom i Afghanistan och i Iran inte var tillförlitliga.²⁹²

De krav som MIV har ställt på detaljrikedomen kan anses befogad, med tanke på att det inte rör krav på att minnas sådana detaljer som kan anses vara för svårt för den sökande, så som datum och namn till exempel. Däremot är den detaljfattigdom som beskrivs i praxis i mycket större uträkning relaterad till personliga egenskaper än i det här fallet. Hur kusinen kunde hitta dem är detaljer som kan anses ligga utanför de sökandes vetskap, och att bli beskjuten och vara på flykt är sådana händelser som bör beaktas med extra uppmärksamhet, eftersom dessa är utmärkande för att trigga exempelvis PTSD med minnesförlust som följd. Den externa suggestibiliteten riskerar då att göra sig påmind som en felkälla vid beslutsfattandet. Det kan även vara befogad att tänka över huruvida de resonemang som förs angående hur kusinen kunde hitta F.L. och varför kusinen lät honom leva är argument som tenderar att bygga på beslutsfattarens tidigare erfarenheter och kunskaper, eller extern konfirmeringsbias. Att det som beslutsfattarens upplevt som det *normala* tidigare måste betraktas med viss skepsis eftersom att detta nödvändigtvis inte stämmer överens i alla lägen och under alla omständigheter.

Vidare är det riskfyllt att lägga för stor vikt vid smådetaljer, eftersom datum, kontinuitet och tidsutdräcker är extra svårt att minnas. Att berättelser framstår som detaljfattiga eller motsägelsefulla/motstridiga i förhållande till sådana detaljer behöver därför analyseras i skenet av den rättspsykologiska forskningen angående huruvida det är rimligt att förvänta sig att den sökande ska minnas sådana detaljer. Att kräva att F.L. ska minnas hur ofta han och M.L. träffades under åren i Afghanistans är ett exempel på när för stora krav ställs på den sökandes förmåga att minnas enligt kognitionspsykologin, även om sådana personliga detaljer är vad exempelvis MiÖD ställer som krav på den sökande.

---

²⁹² Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 5

MIV påpekade dessutom, förvisso som argument för att dementera F.L:s berättelse, att det förflutit fyra år sedan de lämnade Afghanistan. Att det gått lång tid sedan det inträffade är ytterligare en faktor som spelar in på möjligheten att minnas detaljer. Att de sökande tenderat att i vissa delar kunna berätta detaljrikt, som vad gäller provinsen de kommer ifrån exempelvis, till skillnad från andra delar är också viktigt att poängtera nödvändigtvis inte behöver ha berott på att den ena berättelsen är påhittad i större utsträckning än den andra. Suggestibiliteten gör att vi, där information saknas, undermedvetet fyller i minnesluckan utifrån tidigare erfarenheter, kunskaper och förväntningar och detta gör att minnen av det förflutna snedvrids. En plats, där man kanske befunnit sig hela livet tenderar att undermedvetet fylla minnet, medan ett minne av en flyktig engångsföreteelse eller ett inte alltför långvarigt förhållande är svårare att fylla ut. Att ställa krav på detaljer i förhållande till sådana företeelser gör att kognitionspsykologin tenderar att påverka utgången av fallet.

Vidare uttalade sig MID också angående en del av M.L:s berättelse i förhållande till detaljer på följande sätt:

Hennes berättelse om vad som förekommit i hennes familj i samband med frieriet samt om hennes situation som kvinna framstår även som rimlig mot bakgrund av landinformation. Däremot kan migrationsdomstolen inte godta M.L:s uppgifter om att maken F.L. har utsatts för några attacker medan de befann sig kvar i Afghanistan efter att de rymt tillsammans. Hennes berättelse i denna del är fattig på uppgifter och rör sig främst om uppgifter hon fått från maken om vad som inträffat. I det överklagade beslutet har Migrationsverket inte funnit anledning att ifrågasätta vad M.L. anfört om vad hon utsatts för hos sin arbetsgivare. Utifrån vad M.L berättat vid den muntliga förhandlingen och utredningen i övrigt framträder dock vissa motstridigheter. Det rör sig t.ex. om varför och hur M.L tog sig till arbetsgivaren och hur situationen utspelade sig där [...].²⁹³

Det var bristen på uppgifter och vissa motstridigheter i berättelsen som gjorde att MID ansåg att berättelsen i den här delen inte var sannolik. Att minnet, i enlighet med den interna suggestibiliteten, återspeglar både medvetna och undermedvetna erfarenheter, gör att man sällan kan bestämma över vilka delar man minns när och att rekonstruktionerna därför sällan blir identiska och två formulering därför kan skilja sig markant åt är en faktor vilken spelar in vid uppgiftslämnande och i vissa delar kan förklara att motstridiga uppgifter lämnas. Det här fenomenet kan ensamt inte göra att en berättelse anses osannolik. Att på grund av det ensamt anse att denna del av berättelsen, angående det övergrepp M.L. ska ha utsatts för av sin

---

²⁹³ Dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 4 f.

arbetsgivare, inte är sannolik riskerar att bli en suggestibel felkälla i förhållande till beslutsfattandet.

I praxis ansågs en sökande ha lämnat en sammanhängande berättelse om den misshandel hon utsatts för av sin make och om det hån hon utsatts för från polis och myndigheter, trots att denna innehöll motstridiga uppgifter. Den landinformation som fanns att tillgå bekräftade myndigheternas ovilja att skydda henne och det starka patriarkala samhälle som styrde. MIV:s inställning till M.L:s historia angående övergreppen låg i linje med MiÖD:s avgörande, medan MID å andra sidan inte valde att lägga vikt vid denna delen vilket riskerar att ge detaljerna att få stor inverkan på beslutet, trots att den suggestibla påverkan inte har tagits hänsyn till.

6.7 Argumentation hänförlig till kravet på avsaknaden av motstridiga eller oriktiga uppgifter

Angående de delar där MIV och MID har ansett att berättelserna är osammanhängande eller innehåller motstridiga uppgifter får dessa, enligt artikel 199 i UNHCR:s handbok, inte ensamt ha varit skäl nog att vägra flyktingstatus, utan dessa måste ha beaktats i förhållande till andra omständigheter i fallet. Den sökande måste dessutom alltid ges möjlighet att få förklara de uppgifter som anses vara motstridiga. De sökande har förvisso haft en chans att förklara uppgifter som MIV ansett motstridiga och osammanhängande vid den muntliga förhandlingen hos MID, men uppgifter som i sin tur varit bland annat motstridiga vid denna förhandling, har inte getts någon vidare chans att förklaras. Eftersom prövningstillstånd krävs för prövning i överdomstolen borde det ha varit upp till MID att poängtera bristerna och låta de sökande förklara dessa redan under förhandlingen.

I F.L:s fall ansåg MIV att berättelsen hade trappats upp angående huruvida M.L. varit gift med sin kusin eller inte. Dessutom ansåg MIV att uppgifterna om hur de träffades, hur de bestämde sig för att fly och hur de lyckades hålla kontakten med varandra var motstridiga. Detta trots att MIV ställde många detaljerade frågor.²⁹⁴ Först kan poängteras att det faktum att MIV har ställt detaljerade frågor kan vara vanskligt ur två hänseenden. Dels riskerar sådana frågor, om de är för slutna, att informationen blir inkorrekt, därför att de triggar den interna suggestibiliteten. Att hoppa fram och tillbaka och tvingas att minnas olika delar i en berättelse på för kort tid ger ofta upphov till motstridiga eller oklara uppgifter. Att MIV har använt sättet frågorna ställts på som ett argument för att bekräfta att uppgifterna är motstridiga och underminera trovärdigheten är alltså inte helt problemfritt ur ett rättspsykologiskt perspektiv,

---

²⁹⁴ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 2 ff.

eftersom tillvägagångssättet snarare är vad som orsakar denna typ av uppgifter. En sådan argumentation finner heller inte stöd i rättskällorna, varför det inte är troligt att just motstridiga svar på detaljerade frågor i synnerhet ska göra dessa uppgifter mindre tillförlitliga.

Det faktum att berättelsen är motstridig eller innehåller oriktiga uppgifter ska enligt MiÖD inte heller alltid tala för att den sökande inte ska anses vara trovärdig, utan så länge dessa inte hindrar fastställande av den sökandes medborgarskapsland ska ändå en helhetsbedömning göras. Landinformation som pekar på till exempel bristande förtroende för rättsväsendet kan vara en omständighet som pekar på en trovärdig förklaring till att vissa sökande till en början väljer att undanhålla eller lämna felaktig information. F.L. har uppgett fel namn till MIV, vilket enligt hans offentliga biträde kan förklaras genom en rädsla för myndigheter.²⁹⁵ Någon hänsyn till detta har inte MIV tagit i sitt beslut, trots att det inte kan anses konstigt om den som är på flykt hyser en misstro till myndigheter och stat också i det land där hen söker asyl. En sådan misstro genererar snarare ofta en ovilja att blotta sin historia. UNHCR uttrycker en liknande åsikt i sin rapport; en person som visar rädsla för myndigheterna i sitt medborgarskapsland hyser ofta samma rädsla gentemot andra myndigheter och kan därmed vara rädd för att öppna sig och ge en fullständig berättelse. Att inte beakta suggestibiliteten i förhållande till de motstridiga uppgifterna, trots att MiÖD och UNHCR uttrycker att det är legitimt att göra så, gör att denna typ av felkälla riskerar att påverka beslutet i denna del.

Angående just det faktum att F.L. har lämnat motstridiga uppgifter angående sitt namn ska sägas att MID inte nämnde detta över huvud taget. Angående motstridiga uppgifter angav MID endast att; ”*F.L. har nämligen lämnat motstridiga, vaga och detaljfattiga uppgifter i väsentliga delar. Det rör sig om hur han och M.L. först kommit i kontakt med varandra, hur de sedan umgåtts samt hur det gick till när de bestämde sig för att fly och när de planerade flykten.*”²⁹⁶ Vad detta berodde på är oklart eftersom det saknas motivering i dessa delar, men UNHCR har konstaterat att beslutsfattare i asylprocessen, vid uppdragandet av en lögn, tenderar att ta detta personligt, och att det då inte är ovanligt att det uppstår känslor som irritation eller ilska hos beslutsfattaren, vilken är ytterligare en intressant aspekt som på angivet sätt kan ha påverkat bedömningen. Det är således rimligt att MIV har tagit hårdare vid sig angående de oriktiga uppgifterna och därmed har valt att hålla fast vid detta och att konfirmeringsbiasen påverkat MIV när det förhållit sig till dessa delar.

---

²⁹⁵ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 3

²⁹⁶ Ibid, s. 6

Till skillnad från bedömningen av M.L:s berättelse, ansåg MID i slutändan att F.L:s berättelse inte var trovärdig. I dessa delar har också gjorts en hänvisning till MiÖD:s principer i MIG 2007:12. MID ansåg vidare att F.L. inte kunde ge tillförlitliga uppgifter vad gällde *väsentliga delar* av berättelsen. De väsentliga delar där uppgifterna saknats var enligt MID delar angående F.L:s och M.L:s umgänge, hur de hade träffats och sedermera hållit kontakten, och flykten från Afghanistan.²⁹⁷ Vid en bedömning av huruvida den sökande var flykting eller inte borde de väsentliga delarna av berättelsen ha varit de som knyter an till rekvisiten i 4:1 UtL, alltså närmast huruvida F.L. och M.L. hyste en välgrundad fruktan för att förföljas av M.L:s familj på grund av sitt äktenskap och därför flytt Afghanistan. Ju fler tillförlitliga uppgifter den sökande kan lämna, desto trovärdigare framstår hen, men trovärdigheten måste ju också begränsas till att omfatta de kriterier som uppställs genom flyktingdefinitionen, annars blir risken för konfirmeringsbias och suggestibilitet att få inverka på egentligen oväsentliga delar och mynna ut i ett beslut baserat på detta. Evans Cameron menar att beslutsfattare måste ändra sina krav på förmågan att minnas, och sätta lägre krav på vad som anses vara en trovärdig utsaga eftersom suggestibiliteten annars riskerar att ta över för mycket av berättelsen. Krav på en allmängiltig trovärdighet är närmast en utveckling i motsatt riktning. UNHCR har dessutom ansett att för att motsägelser eller förändringar i berättelsen ska kunna ligga till grund för ett negativt beslut måste de beröra kärnfrågorna och påverka berättelsen ”ryggrad”.

Vissa av dem delar i de sökandes berättelser som MIV och MID inte har ansett vara tillförlitliga och som har spelat in vid bedömningen av den sökandes trovärdighet i allmänhet, kan tyckas triviala i förhållande till skyddsbehovet. I de här fallen borde ”ryggraden” ha utgjorts av rekvisiten i 4:1 UtL. Detaljer som rör andra detaljer borde därför ha begränsats till att inte påverka beslutet. I förhållande till MiÖD:s tvådelade prövning är det närmast rekvisiten ”medborgarskapsland”, ”fruktan” och ”förföljelse” som ska ligga till grund för trovärdighetsbedömningen. Åtminstone kan det konstateras att MiÖD och UNHCR har ett hål att fylla, vad gäller ”ryggraden”, vilka uppgifter det är som ska vara sammanhängande, detaljerade och inte motstridiga måste fastställas för att gynna legaliteten och minska utrymmet för subjektivitet. Dels eftersom att analysen av de motstridiga uppgifterna bör vara mer nyanserad angående vilka delar av berättelsen som dessa uppgifter berör, och som både Cameron Evans och Macklin menar, något som beslutsfattare i större utsträckning måste vara medvetna om. Att låta trovärdighetsbedömningen omfatta mer triviala omständigheter ger större utrymme för kognitionspsykologiska felkällor, både konfirmeringsbias och

---

²⁹⁷ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 5

suggestibilitet, varför ett fastställande av ”ryggraden” skulle generera en ökad medvetenhet vad gäller dessa.

Det ska också belysas hur MIV kortfattat har fastslagit i sitt beslut att dottern H.L. inte varit att betrakta som utomäktenskaplig eftersom föräldrarna varit gifta när hon föddes och att hon därmed inte skulle ha varit i behov av skydd.²⁹⁸ Förvisso skulle uppgifter om att den sökande är gift, för att därefter åtföljas av uppgifter om att den sökandes barn är utomäktenskapligt vid första anblick vara att anse som motstridiga. Innebörden av ”utomäktenskaplig” riskerar dock här att närmast bli föremål för intern konfirmeringsbias, det är erfarenheter och kunskaper om innebörden av begreppet i Sverige, eller i beslutsfattarens närhet, som appliceras på afghanska förhållanden. Det faktum att sökande gift sig med en man hennes familj inte godtagit, kan mycket väl innebära att giftermålet i sig inte godtas och att sökandes barn på så vis blir ”utomäktenskapligt”. Att bara ta för givet att detta begrepp går att likställa med det svenska, äventyrar att ett beslut som delvis grundats på denna omständighet är ett beslut påverkat av kognitionspsykologiska felkällor.

F.L:s uppgifter kring huruvida M.L. varit bortgift eller bortlovad var också motstridiga enligt MIV. Den sökande hade uppgett både att hon faktiskt varit gift med sin kusin och att hon endast varit bortlovad. F.L. refererade dessutom till henne som "min fru", vilket MIV ansåg framstod som anmärkningsvärt om hon samtidigt skulle varit gift med en annan man. MIV ansåg därför att uppgiften om att M.L. skulle varit gift med sin kusin inte var tillförlitlig.²⁹⁹

Återigen tillät MIV ett ord att avgöra tillförlitligheten av en uppgift, vilket kan vara att anse som vanskligt, med tanke på konfirmeringsbiasen som felkälla. Innebörden av ordet ”fru” är ett objekt för konfirmeringsbias eftersom att i den svenska kulturen betyder ”fru” att man är gift med personen och erfarenheter och kunskaper om det svenska samhället får oss också att tolka in denna innebörd av giftermål i ordet. Det är dock helt rimligt att ordet används som synonym till ”flickvän” eller ”partner” inom andra kulturer.

MID, till skillnad från MIV, har däremot gjort en nyanserad och medveten analys av det faktum att traditioner och begrepp kan skilja sig åt mellan Sverige och Afghanistan; ”att det förekommer olika uppgifter om huruvida M.L. och kusinen var gifta eller förlovade kan förklaras med att traditionerna ser olika ut i Sverige och i Afghanistan samt att begreppen

---

²⁹⁸ Beslut 2015-11-17, beteckning 50224905 s. 4 f.

²⁹⁹ Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415 s. 4 f.

*därför kan vara svåra att översätta och hitta precisa motsvarigheter för.*³⁰⁰ Enligt min mening pekar detta på att MID har visat på att ett ord, och i det här fallet ordet ”fru” och ”äktenskap”, inte ska ges för stor betydelse i förhållande till avgörandet av huruvida en person är att anse som trovärdig, och faller därför utanför bedömningen av tillförlitligheten och i synnerhet vad gäller omfattningen av motstridiga uppgifter, trots att något tydligt teoretiskt instrument för ett sådant förfarande saknas. Dessa är annars sådana felkällor som leder till subjektiva och kognitiva, beslut om de inte tolkas utifrån det faktum att de kan ha olika innebörd och på det sätt som MIV har gjort.

6.8 Argumentation hänförlig till kravet på berättelsen rimlighet

En berättelses rimlighet ska avläsas mot den sökandes förutsättningar att berätta och är enligt UNHCR en princip som ska vägas in vid avgörandet av den sökandes trovärdighet. Det är här den externa suggestibiliteten som felkälla neutraliseras i och med att omständigheter och förhållanden som är hänförliga till den sökandes personlighet och den värld där berättelsen utspelar sig ska vägas in i bedömningen. Eftersom asylutredningen är sekretessbelagd går det endast att spekulera i vilka frågor som har ställts av MIV under utredningsarbetet, men här bör omständigheter kring sökandes läs- och skrivkunnet och eventuell posttraumatisk stress ha klarlagts. Även omständigheter i relation till den sökandes kön, etnicitet och religion bland annat måste ha vägts in. Först då kan till exempel den sökandes utredningsansvar fastställas, och när myndighetens ansvar tar vid, i och med att den sökande fullgjort sin utredningsbörda när hen presterat bevisning efter sin personliga förmåga.

Till exempel kan den sökandes utbildningsnivå vara av vikt för möjligheten att ens kunna lämna en detaljrik berättelse. Att det förflutit tre, fyra år sedan de sökande flydde måste självklart också tas hänsyn till i förhållande till detaljriktedom. Vad gäller exempelvis F.L. har han vittnat om beskjutningar, vilka kan trigga PTSD och även ett liv på flykt kan vara stressfullt och traumatiserande. Några sådana hänsyn har uttryckligen inte tagits av varken MIV eller MID trots att ett mycket viktigt inslag enligt UNHCR:s granskning av Skyddsgrundsdirektivet och andra domstolars ståndpunkter i förhållande till detta visar, att trovärdighetsbedömningen måste göras utifrån den sökandes personliga förutsättningar. Annars tenderar de krav utredare och beslutsfattare ställer på förmågan att minnas att vara för hårda och den externa suggestibiliteten som felkälla ges utrymme vid bedömningen.

Som tidigare nämnts bedömdes F.L. till slut vara i behov av skydd som flykting, men inte med hänsyn till trovärdigheten av berättelsen utan på grund av utgången i M.L:s och H.L:s

---

³⁰⁰ Dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 4

fall. Han kom att få uppehållstillstånd som flykting med hänvisning till principen om familjens enhet.³⁰¹ Att M.L. och F.L. i stort berättade samma berättelse ledde trots detta till att MID gjorde olika bedömningar angående trovärdigheten. Medan M.L. ansågs ha gjort det sannolikt att hon riskerade att råka ut för hedersrelaterad förföljelse vid ett återvändande till Afghanistan, ansågs F.L. inte ha lyckats göra samma påstående sannolikt. Detta är till stor del baserat på den berättelse om att kusinen ska ha försökt döda F.L. men inte lyckats. Inte heller M.L. hade gjort sin berättelse i den här delen trovärdig.³⁰²

Förvisso har MID redogjort för att prövningen av F.L. ska vara individuell,³⁰³ vilket dels är ett krav enligt svensk grundlag men också den internationella rätt som styr asylprocessen. Enligt Asylprocedurdirektivet innebär dock en individuell bedömning, för att vara just individuell, att den tar hänsyn till den sökandes förhistoria. Detta innebär att faktorer så som kön, ålder, etnicitet, precis som de förhållanden som råder och kommer att råda i medborgarskapslandet ska tas i beaktande vid bevisprövningen, i likhet med UNHCR:S rimlighetskrav.

Att F.L. och M.L. i övriga delar hade kunnat berätta en samstämmig berättelse borde ha tytt på trovärdighet hos båda. Att M.L. riskerade att utsättas för hedersrelaterad förföljelse på grund av att hon rymt från en förlovning och gift sig med en man från en annan folkgrupp, borde med hänsyn till landinformationen också ha gett F.L. flyktingstatusförklaring eftersom denna inte givit skäl att tro att risken för F.L. att återvända varit lägre med hänsyn till hedersrelaterad förföljelse, även om kvinnor tenderade att drabbas i större utsträckning. I M.L:s fall verkade MIV och MID ha tagit hänsyn till hennes bakgrund i annan utsträckning, då bland annat till att hon var kvinna och hur situationen för kvinnor inom den folkgrupp hon tillhör var i Afghanistan vid tillfället för prövningen. En liknande bedömning hade kunnat göras i F.L:s fall, även om han är man. Inte bara i förhållande till det faktum att M.L:s kusin kan ha haft för avsikt att döda honom, men också mot bakgrund av att F.L är hazare, hur situationen sett ut för dem, och vad som faktiskt kunnat hända på grund av detta. Att MID inte har sett till sådana personliga faktorer i F.L:s fall som i M.L:s gör att den prognosbedömning MID ska ha gjort eventuellt kan leda till ett ödesdigert beslut i F.L:s fall. Dessutom fanns det inget i det särskilda fallet som talade för att bedömningen om den risk det innebar att återvända varit generaliserbar just vad gäller kvinnor. Rimlighetskravet tenderar därför också att verka vara ett objekt för konfirmeringsbiasen eftersom detta inte tycks ligga till grund för båda besluten utan närmast tillämpas godtyckligt.

---

³⁰¹ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 6

³⁰² Ibid, s. 6

³⁰³ Dom 2016-04-27, UM 9057-15, s. 4

6.9 Argumentation hänförlig till principen om tvivelsmålets fördel

Principen om tvivelsmålets fördel omnämndes inte över huvud taget varken i MIV:s respektive MID:s motivering. MiÖD har fastslagit att principen om tvivelsmålets fördel ska tillämpas vid beslutsfattarnas bevisvärdering, om utsagan i övrigt varit trovärdig. Principen ska alltså tillämpas i slutfasen av bevisvärderingen, vid en sammanvägning av de uppgifter som framförts av den sökande. Om den berättelse den sökande gett i övrigt kan anses vara sammanhängande, rimlig och överensstämmer med allmänt kända fakta, bör den sökande tilldelas tvivelsmålets fördel. Vidare har UNHCR angett att det är viktigt att principen om tvivelsmålets fördel används med hänsyn både till de faktorer som spelar in i hur beslutsfattaren fattar ett beslut och de faktorer som påverkar den sökandes förmåga att framställa en trovärdig berättelse. Mot bakgrund av detta torde det vara motiverat för MIV:s och MID:s del att åtminstone ha argumenterat kring varför principen inte har tillämpats. Särskilt aktuellt hade det varit att nämna principen i förhållande till F.L. och hans berättelse om beskjutningen vilken han inte ansågs ha gjort sannolik, medan han i övrigt givit sammanhängande detaljer eftersom de kunnat bekräftas genom M.L:s berättelse. I övriga delar ansågs hans berättelse vara trovärdig, och frågan är då varför han inte gavs tvivelsmålets fördel i förhållande till de övriga delar av berättelsen som egentligen kan anses vara relevanta för frågan om huruvida F.L. är flykting eller inte.

Principen om tvivelsmålets fördel skulle också innebära, enligt UNHCR, att MIV och MID är tvungna att fråga sig huruvida de delar av berättelsen som inte ansetts tillförlitliga påverkats av konfirmeringsbias och suggestibilitet och om principen på grund av detta skulle ha tillämpats, istället, för som MiÖD menar, tillämpa principen om den sökande i övrigt är trovärdig. I det fallet, eftersom den sökandes trovärdighetsintryck påverkas av konfirmeringsbiasen, är skadan redan skedd. Att principen inte har omnämnts är ett tecken på att bedömningarna och principen är föremål för konfirmeringsbias och kan användas när beslutsfattare tycker att det passar, och det faktum att den sökande ska ha gjort sig trovärdig före den tillämpas gör tyvärr att den inte förebygger några felkällor.

Fortsättningsvis var nämndemännen i MID i delar oense vad gällde dels M.L:s tillförlitlighet i förhållande till uppgifterna om övergreppen hos arbetsgivaren och dels att H.L inte gjort sitt skyddsbehov sannolikt eftersom att hon inte kunde anses som utomäktenskaplig.³⁰⁴ Att nämndemännen och ordföranden haft olika mening kring trovärdigheten och sannolikheten

---

³⁰⁴ Dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 7

visar att dessa delar påverkas av vem som lyssnar och inte nödvändigtvis av vad som berättas, vilket Macklin också vittnar om inom ramarna för sitt beslutsfattande.

Vad gäller två av nämndemännens skiljaktiga meningar, kan sägas att de uttryckte skepsis gentemot H.L. och att hon inte gjort sannolikt att hon ska råka illa ut vid ett återvändande,³⁰⁵ ger detta utrymme för att spekulera om vad de ansett om dottern H.L. och huruvida hon är ett utomäktenskapligt barn, eftersom hon i några andra delar inte kunnat ge någon berättelse av den orsaken att hon vid tiden för förhandlingen var 1,5 år. De omständigheter som talat för att H.L. inte gjort sin berättelse sannolik är att hennes föräldrar gift sig och att landinformationen inte gett tillräckligt stöd för att hon skulle råka illa ut enbart av denna anledning vid ett återvändande. En sådan bedömning skulle förvisso vara att anse vara i enlighet med MiÖD:s bevisvärderingsprinciper, men majoriteten i MID har i det här fallet gått ett steg längre och i enlighet med UNHCR, gjort en analys av vad som kan anses vara rimligt i det liv eller den värld där berättelsen utspelar sig, och inte i den värld där beslutsfattaren befinner sig. En berättelse kan bara bedömas vara rimlig eller inte, om hänsyn har tagits till den sökandes kön, ålder, sexuella läggning, utbildning, social och kulturell bakgrund till exempel. Att H.L. är ett barn av det kvinnliga könet och dessutom kan anses vara utomäktenskaplig mot bakgrund av de sociala och kulturella omständigheter som uppfyller begreppet i Afghanistan, är ett legitimt skäl att ge henne asyl enligt UNHCR. Att så är fallet är däremot inte självklart eftersom rättskällorna inte i någon större utsträckning ger uttryck för ett sådant förfarande och konfirmeringsbiasen tenderar därför att sådan hänsyn tas i olika omfattning beroende på vem som är beslutsfattare.

Fortsättningsvis var den tredje nämndemannen skeptisk till M.L:s trovärdighet i större utsträckning än majoriteten.³⁰⁶ Vad detta berott på går givetvis bara att spekulera i, men intressant att nämna är det faktum att beslutsfattare tenderar att påverkas av delvis fördomar och opinionsbildningar i samhället. Med tanke på det läge som rådde i Sverige under hösten 2015 apropå den så kallade ”flyktingkrisen” och det politiska läget med strängare lagstiftning i rampluset, är en större skepsis hos exempelvis nämndemän psykologiskt försvarbart, men därmed inte sagt att de borde få påverka besluten.

Likväl hade samtliga nämndemän kunnat vara av samma åsikt och därmed kunnat ändra utgången i målet. Detta gör det tydligt att konfirmeringsbiasen påverkar delvis vad som prövas genom trovärdighetsbedömningarna men också bedömningarna i sig, något som också

---

³⁰⁵ Dom 2016-04-27, UM 213-16 s. 7

³⁰⁶ Ibid

beslutsfattare själva vittnat om. Samma berättelse uppfattas olika av olika åhörare.

6.10 Sammanfattande kommentar angående rättstillämpningen

Vad gäller den här delen ska först anföras att dessa slutsatser givetvis har dragits utifrån mina egna undermedvetna värderingar och erfarenheter. Avsikten har inte varit att uttala mig om i hur stor utsträckning det är troligt att aktuella beslutsfattare *faktiskt har* drabbats av dessa psykologiska fenomen eller om det är andra omständigheter som påverkat hur utredning och beslutsfattande fortskridit. Det som har varit intressant för uppsatsen är om det finns indikationer på att sådana psykologiska fenomen *kan ha* förekommit i de fall de normativa instrumenten inte efterlevts eller inte varit tillräckliga i de fall de har efterlevts.

Angående de förvaltningsrättsliga principer som reglerar trovärdighetsbedömningarna ska särskilt utredningsansvaret belysas. Utredningen har genererat många generella antaganden och ”kanske”, varför det kan anses relevant att ifrågasätta om inte ett utvidgat utredningsansvar innebär att utredningen ska vara mer individuell och anpassad till de sökandes specifika omständigheter, särskilt för att eliminera risken för att beslutsfattare, som Macklin uttrycker det, legitimerar sin ”magkänsla”. Det kan ifrågasättas om det sätt landinformationen *eventuellt* talar i en riktning är att uppfylla att saken blivit utredd på ett tillfredsställande sätt. Detta verkar snarare vara ett tecken på konfirmeringsbias redan under utredningsstadiet.

Med överprövningen ska vidare ett eget utredningsansvar följa eftersom det bidrar till chansen att minimera risken för psykologiska felkällor, både konfirmeringsbias och suggestibilitet, eftersom att den sökande ofta tenderar att minnas mer vid en andra redogörelse exempelvis. Trots att MID har hållit en muntlig förhandling, torde ett krav på att motivera avgörandet och den självständiga utredning som ska företas, också åligga domstolen med tanke på att ett av den nya instans- och processordningens var att införa välformulerade motiveringar i asylprocessen eftersom dessa kan leda till en kvalitetsförbättring av beslutsfattanden. Utan en egen utredning blir överprövningen bara föremål för en prövning av den kognitivt påverkade utredningen.

Bristen på motivering gör vidare dels kontrollerbarheten svårare, men också utrymmet för att argumentera kring det faktum att rättspsykologiska felkällors inverkan ges större möjlighet. En motivering av skälen till att en sökande avvisas eller inte anses trovärdig, medför en rättssäker kontrollerbarhet. Den muntliga förhandlingen minskar således risken för

suggestibilitet, men utan en motivering går det att ifrågasätta förfarandet både angående om det är förenligt med praxis och i vilka delar kognitionspsykologin inverkat.

MIV och MID har i stort följt de principer som härrör från MIG 2007:12 och även UNHCR:s rapport angående Q.D. och trovärdighetsbedömningar. Först har konstaterats att prövningen är tvådelad. Det har funnits, särskilt hos MID, en tydlig skepsis vad gäller identitetshandlingar. Macklin menar att detta är den allmänna synen på den typ av dokumentation den sökande kan uppvisa. En sådan inställning är en riskfaktor vad gäller extern konfirmeringsbias, vilken riskerar att ge en felaktig bedömning av även äkta identitetshandlingar. Att som MID har gjort, motivera att beakta handlingarna genom att påpeka exempelvis tazkirans generella status som en handling av enkel beskaffenhet går inte heller hand i hand med kravet på att genomföra en individuell prövning och kan även ifrågasättas angående utredningsansvaret. Vidare kan detta komma att påverka prövningen av skyddsskäl om fastställandet av medborgarskapslandet är avhängigt identitetshandlingarna. Den tvådelade prövningen som princip kan alltså påverka utgången mot bakgrund av att den allmänna konfirmeringsbiasen dragen till sin spets, kan bidra till att den sökande inte får möjlighet att göra sin skyddsskäl trovärdiga.

Vad gäller distinktionen mellan trovärdighet och tillförlitlighet har ingen sådan gjorts varken av MIV eller MID, utan dessa har behandlats snarare som om de vore samma sak. Trovärdigheten, som ska vara en bedömning av den sökande och de uppgifter hen lämnat i allmänhet, bör vara distingerad från tillförlitligheten. Tillförlitligheten av uppgifterna tenderar annars i större utsträckning att påverkas av konfirmeringsbias också vad gäller fördomar angående den sökandes uppträdande eller känslomässiga beteende, som annars bara hade påverkat den slutliga bedömningen av den sökandes trovärdighet. Att kombinera begreppen på det här sättet som MIV har gjort är inte förenligt med rättskällornas uttalande, och blir till synes en större källa till kognitionspsykologisk inverkan.

De psykologiska felkällorna har gjort sig särskilt påmind i förhållande till kraven på berättelsen som sammanhängande, detaljrik och utan motstridiga uppgifter. Någon ledning har inte hämtats från rättskällorna och detta gör att kraven fylls av MIV:s och MID:s eget innehåll. Detta innehåll har mer eller mindre lämnat utrymme för felkällor.

Tecken på konfirmeringsbias har också synts tydligt särskilt vad gäller beslutsfattarnas tolkning av i synnerhet landinformationen, eftersom samma information har tolkats på ett sätt av MIV och i motsatt riktning av MID. Någon motivering till varför har inte getts i vidare

utsträckning varför detta legitimerar slutsatsen av att denna tolkning skett på grundval av medvetna eller undermedvetna föreställningar. Trots att MIV och MID har tagit landinformationen i beaktande som en del i att bekräfta tillförlitligheten i vissa av berättelsens delar, vilket är en del av den metod MiÖD anser ska gälla vid trovärdighetsbedömningarna, tas inte de försiktighetsåtgärder, som exempelvis UNHCR menar ska omgärda landinformationen, i beaktande vilket gör att landinformationen framstår som ett verktyg för att legitimera diverse ”magkänslor”. Att som MID ställa ett beviskrav på landinformationen, kan tillsammans med UNHCR:s vägledning angående tolkningen av landinformationen ge konfirmeringsbiasen begränsat utrymme att inverka vid prövningen av berättelsens sammanhang, men så länge den tolkas som av MIV är den tydligt känslig för konfirmeringsbias.

Olika tolkning har också skett av vissa begrepp och ord och av samma berättelse men av olika beslutsfattare. Sådan tolkning visar särskilt på att intern konfirmeringsbias inverkat eller åtminstone kunnat inverka på beslutsfattandet. ”Utomäktenskaplig” och ”fru” är ord som särskilt MIV har hakat upp sig på och låtit ligga till grund för sitt beslut att berättelsen inte är trovärdig. MIV har inte verkat göra någon analys kring huruvida dessa begrepp kan ha en annan innebörd i Afghanistan, utan utgår från sina egna erfarenheter angående begreppens innebörd. MID å andra sidan har inte ansett att sådana begrepp ska få ligga till grund för avgörande av huruvida den sökande är att anse som trovärdig eller inte. Någon sådan hänsyn finns dock inte att hämta i rättskällorna, varför sådan typ av konfirmeringsbias kan tänkas förekomma generellt i förhållande till i synnerhet berättelsen i förhållande till motstridiga uppgifter.

Att låta trovärdighetsbedömningen omfatta mer triviala omständigheter vad gäller motstridiga uppgifter i berättelsen ger större utrymme för kognitionspsykologiska felkällor, både konfirmeringsbias och suggestibilitet, varför ett fastställande av ”ryggraden” skulle generera en ökad medvetenhet vad gäller dessa.

Nämndemännen var dessutom i delar oense vilket pekar på berättelser ger olika intryck beroende på vem som lyssnar. Samma berättelse har blivit föremål för olika tolkning oavsett om det är medvetet eller omedvetet. Vad detta berott på går givetvis bara att spekulera i, men intressant att nämna är det faktum att beslutsfattare tenderar att påverkas av delvis fördomar och opinionsbildningar i samhället.

Vad gäller suggestibiliteten kan sägas att denna inte har visats någon uttrycklig hänsyn i förhållande till kraven på en detaljrik och motstridig berättelse. Förvisso har MIV och MID följt praxis på området genom att pröva dessa kriterier mot den sökandes berättelse. De krav som har ställts på de detaljer den sökande ska minnas, att det ställts detaljerade frågor och den sökandes inställning till myndigheter är alla sådana suggestibla påverkansfaktorer som kan utgöra felkällor i förhållande till en berättelses detaljrikedom, men att dessa ska ha tagits hänsyn till framgår inte av domskälen.

Däremot har den externa suggestibiliteten, i form av personliga erfarenheter hos den sökande, fått större utrymme vid beslutsfattandet, vilket talar för att UNHCR:s rimlighetsprincip har fått inverka på beslutet. Att M.L. är kvinna har självständigt fått ligga till grund för vissa bedömningar, men även rimligheten tenderar vara ett objekt för konfirmeringsbiasen eftersom könet hos den sökande verkar vara av större vikt för beslutet, än exempelvis religion eller etnicitet. Att principen om tvivelsmålets fördel inte ens omnämns är vidare ett tecken på att bedömningarna och principen är föremål för konfirmeringsbias och kan användas när beslutsfattare tycker att det passar, och det faktum att den sökande ska ha gjort sig trovärdig före den tillämpas gör tyvärr att den inte förebygger några felkällor i form av suggestibilitet. Någon hänsyn till utbildningsnivå eller PTSD hos de sökande har däremot uttryckligen inte visats av varken MIV eller MID.

7 Rättssäkerhetsanalys

Den rättssäkerhetsteori som har legat till grund för den här uppsatsens analysdel har fastställts vara en föreställning om den formella rättssäkerheten som ett krav på att principen om legaliteten och principen om objektiviteten vid rättstillämpningen. Det innebär att den undersökning av rättstillämpningen som ägt rum ovan har analyserats utifrån efterlevnad vad gäller den reglering som fastställts styra trovärdighetsbedömningarna med hjälp av rättskällorna – de teoretiska instrumenten. Att rättstillämparen efterföljer bestämmelserna mynnar ut i förutsebarhet för den vilken rätten tillämpas på. Förutsebarheten och legaliteten går hand i hand med objektiviteten. Rättssäkerheten på trovärdighetsbedömningarnas område kan inte vara fullgod förrän tillämpningen sker på ett objektivt sätt, oavsett om tillämpningen följer kravet på legalitet eller inte och vice versa. Objektiviteten som den andra komponenten av rättssäkerhetsdefinitionen har i analysen haft siktet inställt på de rättspsykologiska felkällor som gör sig påmind i undersökningen ovan och vilken betydelse dessa har haft för beslutsfattandet. Ett större inslag av tendenser till att dessa felkällor inverkat på

beslutsfattarens utslag, eller desto fler brister vad gäller efterföljande av rättsreglerna, desto mer att sakna vad gäller rättssäkerhet.

Eftersom bevisprövningen är fri, är legaliteten och förutsebarheten två komponenter som blir svårare att uppfylla i förhållande till trovärdighetsbedömningarna. Det har dock klargjorts att det finns vissa teoretiska instrument för styrningen av trovärdighetsbedömningarna. Den rättssäkerhet som legat till grund för analysen av de teoretiska instrumentens efterlevnad är således *legaliteten vid rättstillämpningen*, det vill säga i vilken mån MIV och MID har efterlevt bestämmelserna vad gäller trovärdighetsbedömningarna mot bakgrund av undersökningen. Legaliteten vid trovärdighetsbedömningarna bygger särskilt på den praxis och doktrin som finns på området men också förvaltningsrättsliga principer som enligt motiven till UtIL ska ge en rättssäkrare process och därmed en rättssäkrare bevisprövning.

Den brist på motivering som visats från både MIV:s och MID:s håll i många delar, kan ifrågasättas ur ett förvaltningsprocessuellt perspektiv vad gäller kraven i FL och FPL, och därmed också ur ett rättssäkerhetsperspektiv eftersom den nya instans- och processordningen fordrar motivering som ett led i en rättssäkrare asylprocess. Varje beslut av en myndighet ska grundas på objektivt konstaterbara skäl och att nämnda skäl ska redovisas i beslutet. Att inte förhålla sig till de teoretiska instrumenten eller att inte motivera andra uppfattningar av tillämpningen av dessa, gynnar inte förutsebarheten eller den utveckling av en bevisprövningsmetod som bland annat Diesen ansett vara av vikt inom asylprocessen. Hela den här uppsatsens analys hade kunnat försvaras genom att påpeka den brist på motivering som råder både i beslut och avgörande. Ett väl motiverat avgörande minskar utrymmet för spekulation kring huruvida felkällor påverkat utgången jämväl som ett större utrymme för tolkningsutrymme, eller avsaknaden av på förhand angivet tillvägagångssätt för hur informations bör tolkas, leder till att utrymmet för konfirmeringsbias blir större.

Vidare måste de teoretiska instrumenten tillämpas på ett lojalt och korrekt sätt för att allmänheten ska kunna lita på dess innehåll. Objektivitetsprincipen ska se till att instrumenten inte tillämpas godtyckligt eller skönsmässigt av beslutsfattare. Ett godtyckligt handläggande gör att rättstillämpningen blir inkonsekvent och svårförutsebar, och därför uppställs krav på en saklig och opartisk handläggning, med hänsyn till allas likhet inför lagen. För den här analysen har objektiviteten mätts utifrån påverkan av de rättspsykologiska felkällorna och kognitionspsykologin, eftersom sådan påverkan kan förutsättas motverka förutsebarheten. Desto större inverkan dessa felkällor har på utgången i målen, desto större är risken att besluten inte blir objektivt försvarbara eftersom den sökande inte kan förutse vilka felkällor

som kommer att inverka när och var. Först när MIV:s och MID:s efterlevande eller inte efterlevande av de teoretiska instrumenten, det vill säga legaliteten, är tillräckligt i förhållande till att hålla de psykologiska felkällorna ute, kan trovärdighetsbedömningen anses objektiv och först då kan rättstillämpningen anses vara rättssäker.

Förvisso är bevisvärderingen fri, men om man får tro exempelvis Diesen bör domstolarna hämta ledning i bevisrättsdoktrinen och från prejudikat, och hela tiden i sina avgöranden arbeta kontinuerligt för en metodutveckling. Avsaknaden av en tydlig metod begränsar förutsebarheten när det kommer till bevisprövningen i asylmålen och ger större spelrum för subjektiva felkällor och skönsmässiga bedömningar. Att domstolarna tillämpar samma kriterier är viktigt för lika fall ska behandlas lika. Att MIV och MID har använt sig av andra eller olika kriterier för att avgöra om berättelsen är trovärdig borde annars kräva en motivering och förklaring av innebörden av dem för att öppna upp för metodutvecklingen. Legaliteten är således av särskild vikt vad gäller trovärdighetsbedömningarna eftersom beslutsfattarna inom asylprocessen ska tillämpa samma kriterier.

7.1 Huruvida rättstillämpningen uppfyller kraven avseende legaliteten och objektiviteten

7.1.1 Konfirmeringsbiasen i förhållande till rättssäkerheten

Angående legaliteten ska först sägas att både MIV och MID uttryckligen har hänvisat till MiÖD:s bevisprövningsprinciper och portalfallet MIG 2007:12. De har gjort en tvådelad prövning och de har prövat de sökandes berättelser utifrån kraven på en sammanhängande, detaljrik och inte motstridig berättelse. Vad gäller de förvaltningsrättsliga principerna har de funnits närvarande vid prövningen som en kringgårdande ram. Däremot känns dessa principer inte alltid som att de är utformade för att passa den asylrättsliga delen av förvaltningsrätten. Utredningarna har genererat många generella antaganden varför det kan anses relevant att ifrågasätta om inte ett *utvidgat* utredningsansvar, som enligt praxis råder i förhållande till trovärdighetsbedömningarna, innebär att utredningen ska vara mer individuell och anpassad till de sökandes specifika omständigheter, särskilt för att eliminera risken för att beslutsfattare, som Macklin uttrycker det, legitimerar sin ”magkänsla”, vilket i sin tur riskerar att den *externa konfirmeringsbiasen* inverkar vid beslutsfattandet. Vad ett utvidgat utredningsansvar innebär redogör varken praxis eller doktrin för, men det kan ändå anses relevant att anta att MIV och MID, genom att ha gjort antaganden, brister både såväl vad gäller legaliteten som objektiviteten.

Ett utvidgat ansvar torde åtminstone innebära att kravet på en individuell prövning ska efterlevas så snart den sökande presterat all bevisning som för hen är rimligt med hänsyn till personligt betingade omständigheter, vilket i sin tur hade kunnat förebygga den eventualitet att generella antaganden görs utifrån beslutsfattaren magkänsla. Vidare har bristen på motivering gjort att utrymmet för att argumentera kring rättspsykologiska felkällor blivit större. Motivering ansågs enligt den nya instans- och processordningen vara ett steg mot en ökad rättssäkerhet. Motiveringen skulle särskilt vid avvisanden vara tydlig och lättillgänglig, men motiveringens främsta syfte skulle vara att medföra processen en rättssäker kontrollerbarhet. Att domskälen har gett utrymme och luckor för vidare utfyllnad genom konfirmeringsbias är varken att uppfylla kravet vad gäller legaliteten, eller objektiviteten vid efterföljande granskning och eventuellt vägledning för kommande beslut.

Vad gäller den tvådelade prövningen har denna inte gett mer att önska i förhållande till MIV och MID i dessa specifika fall och legaliteten. Däremot kan den ifrågasättas vad gäller objektiviteten, eftersom denna uppdelning tenderar att bli föremål för konfirmeringsbias i och med att beslutsfattare över lag har en negativ inställning till den typ av dokumentation som generellt presenteras av den sökande. En sådan allmän strömning tenderar att både undermedvetet och/eller medvetet påverka beslutsfattare. Vidare blir det ännu vanskeligare om det faktum att den sökande på grund av detta inte kan göra sin identitet sannolik och därmed inte ges chansen att göra sin berättelse sannolik i den andra delen av prövningen. Om detta exempelvis är enda sättet att göra sitt hemland sannolikt på riskerar en konsekvens av detta, vid efterföljande av MiÖD:s praxis, bli att den sökande inte ges en chans att få trovärdigheten av sina skyddsskäl prövade, och det riskerar att bli en mycket allvarlig felkälla för utgången av trovärdighetsbedömningen.

Angående distinktionen mellan trovärdighet och tillförlitlighet har ingen sådan gjorts, utan dessa begrepp behandlades av MIV och MID snarare som om de vore samma sak. Trovärdigheten, som ska vara en bedömning av den sökande och de uppgifter hen lämnat i allmänhet, bör vara distingerad från tillförlitligheten. Tillförlitligheten av uppgifterna tenderar annars i större utsträckning att påverkas av konfirmeringsbias också vad gäller fördomar angående den sökandes uppträdande eller känslomässiga beteende, sådant som annars fått en underminerad betydelse om trovärdigheten prövats separat. På denna punkt brister prövningen vad gäller så väl legaliteten som objektiviteten.

För kraven på den sökandes berättelse som sammanhängande, detaljrik och utan motstridigheter kan sägas att MIV och MID har tillämpat dessa till stor del i enlighet med de

principer som konstaterats av MiÖD och UNHCRS ska väga in vid bedömningen. Detta innebär att besluten i denna del är rättssäkra så här långt åtminstone vad gäller legaliteten, även om de olika principernas innehåll skiljer sig något från de fall där de senare kommit att behandlas i praxis. Det finns således tecken på konfirmeringsbias både vad gäller MIV och MID i förhållande till dessa principer. Dessa har förekommit särskilt vad gäller beslutsfattarnas tolkning av i synnerhet landinformationen, eftersom samma information har tolkats på ett sätt av MIV och i motsatt riktning av MID vilket är ett tecken på att tolkningen sker i enlighet med konfirmeringsbias i den riktning som beslutsfattaren ställt sig in på. Någon motivering till varför så har skett ges inte i vidare utsträckning varför detta legitimerar slutsatsen av att denna tolkning skett på grundval av medvetna eller undermedvetna föreställningar. Bristen på motivering blir återigen problematisk mot bakgrund av motivens försök att göra asylprocessen rättssäkrare.

Trots att MIV och MID har tagit landinformationen i beaktande som en del i att bekräfta tillförlitligheten i vissa av berättelsens delar, vilket i och för sig är i enlighet med UNHCR:s och MiÖD:s principer för trovärdighetsbedömningen, tas inte de försiktighetsåtgärder, som exempelvis UNHCR menar ska omgärda landinformationen, i beaktande vilket gör att landinformationen framstår som ett verktyg för att legitimera diverse ”magkänslor”. Samtidigt har information från M.L. valts att inte beaktas som en indikation på att F.L:s berättelse varit sammanhängande, en indikation som i sin icke-tillämpning åter ger sken för neutralisering och falsifiering av information som talar emot ”magkänslan”. Att den allmänna information som ska stödja berättelsen är så generellt hållen gör också att den kan ifrågasättas i förhållande till utredningsansvaret och i vilken utsträckning sådan information kan vara förenligt med kravet på en individuell prövning.

Att MID har ställt ett beviskrav på landinformationen, kan tillsammans med UNHCR:s vägledning angående tolkningen av landinformationen ge konfirmeringsbiasen begränsat utrymme att inverka vid prövningen av berättelsens sammanhang, men ett sådant förfarande är inte i förenlighet med varken legitimitets- eller objektivitetsprincipen.

Dessutom har MID ställt ytterligare krav på den sökandes berättelse. MID menade att berättelsen måste vara *enhetlig*. Frågan är om det bara är ett synonymt uttryck för sammanhängande, eller om ordet innebär att domstolen har ställt ytterligare krav på berättelsen. MID ansåg även att berättelsen var ”*bristande i logik, att berättelsen i dessa delar varit relativt fåordig och konstruerad*”, vilka också är andra kriterier än de i som återfinns i

rättskällorna. Att MID har ställt egna krav på trovärdighetsbedömningen ger också upphov till en diskussion kring huruvida dessa kan uppstå i förhållande till extern konfirmeringsbias. Om beslutsfattare fritt får avfatta principer på detta vis, kan de bli föremål för en förutfattad mening angående vad beslutsfattaren tror att den sökande genom sin berättelse klarar av att nå upp till eller inte. Ett sådant krav på berättelsen torde också innebära att rättstillämpningen brister avseende legaliteten gentemot rättskällornas krav likväl som de brister avseende objektiviteten.

Olika tolkning har också skett av vissa begrepp och ord och av samma berättelse men av olika beslutsfattare. Sådan tolkning visar särskilt på att *intern konfirmeringsbias* inverkat eller åtminstone kunnat inverka på beslutsfattandet. ”Utomäktenskaplig” och ”fru” är ord som särskilt MIV har hakat upp sig på och låtit ligga till grund för sitt beslut att berättelsen inte är trovärdig. Vidare verkade MIV inte göra någon analys kring huruvida dessa begrepp kan ha en annan innebörd i Afghanistan, utan utgick från sina egna erfarenheter angående begreppens innebörd. MID å andra sidan ansåg inte att sådana begrepp skulle få ligga till grund för avgörande av huruvida den sökande är att anse som trovärdig eller inte. Att inte ta hänsyn till den värld som berättelsen utspelar sig, vilket kan anses befogat enligt både rimlighetsprincipen och kravet på prövningen som individuell, ökar risken för felkällor, medan en sådan hänsyn, likt den MID har gjort, utesluter dessa från att inverka på beslutet.

7.1.2 Suggestibiliteten i förhållande till rättssäkerheten

Vidare har MIV och MID undersökt berättelsens detaljrikedom och omfattning av motstridiga uppgifter och därmed uppfyllt kravet på legaliteten eftersom dessa är principer för bedömningen enligt både MiÖD och UNHCR. De krav MIV har ställt på detaljrikedomen kan anses befogad, med tanke på att det inte rör krav på att minnas sådana detaljer som kan anses vara för svårt, så som datum och namn till exempel. Däremot är den detaljfattigdom som har beskrivits i praxis i mycket större uträkning relaterad till personliga egenskaper än i det här fallet. Däremot har liten hänsyn tagits till ytterligare *intern suggestibilitet* som tenderar att aktualiseras i förhållande till dessa krav. Att minnet, i enlighet med den interna suggestibiliteten, återspeglar både medvetna och undermedvetna erfarenheter, gör att man sällan kan bestämma över vilka delar man minns när och att rekonstruktionerna därför sällan blir identiska och två formuleringar därför kan skilja sig markant åt är en faktor vilken spelar in vid uppgiftslämnande och i vissa delar kan förklara att motstridiga uppgifter lämnas. Att inte ta hänsyn till vilka detaljer den sökande begärs återberätta och huruvida detta är rimligt i förhållande till rättspsykologisk forskning, vad gäller exempelvis enstaka företeelser, och att ställa alltför detaljerade frågor och förutsätta att sådana frågor i sig ska generera detaljer och

inte heller ta hänsyn till hur långt tid som förflutit sedan berättelsen inträffade, är inte en rättssäker prövning objektivt sett i förhållande till suggestibiliteten som felkälla.

Angående motstridiga och oriktiga uppgifter är dessa också legitimerade krav vid prövningen. Däremot säger UNHCR i synnerhet angående motstridiga uppgifter att dessa måste vara hänförliga till berättelsens "ryggrad" utan att uttala sig angående vad denna ryggrad innefattar. Detta ger utrymme för såväl konfirmeringsbias som suggestion att inverka på avgörandet om tillförlitligheten kring dessa uppgifter. Exempelvis har MIV:s prövning visat att de motstridiga uppgifterna ska beaktas i förhållande till tillsynes bagatellartade uppgifter, och att uppgifterna är motstridiga har heller inte beaktats av MIV mot bakgrund av huruvida den sökande exempelvis hyser misstro gentemot myndigheter eller annan suggestibilitet hos den sökande, även om dessa uppgifter senare hade liten eller ingen betydelse hos MID. De motstridiga uppgifter som eventuellt kan uppstå, och vilka MIV och MID ansåg ha uppstått i det här fallet, kan vara en konsekvens av naturliga psykologiska mekanismer, och vid en analys av sådana uppgifter bör kanske vara mer nyanserad, något som beslutsfattare i större utsträckning måste vara medvetna om och ta i beaktande. Ett krav på att alla instanser inom asylprocessen håller egen muntlig förhandling är ett led i att begränsa psykologiska felkällors inverkan på beslutet. Muntlig förhandling skulle enligt den nya instans- och processordningen bidra med ökad rättssäkerhet till asylprocessen. Så långt har således MID:s handlande varit korrekt. Däremot måste då det faktum att den sökande tenderar att ändra sin berättelse i enlighet med den interna suggestibiliteten vara ett hänsynstagande, annars brister den muntliga förhandlingen i objektivitetshänsyn. Att som MIV då istället fastna vid det faktum att den sökande lämnat oriktiga uppgifter angående sitt namn utan att ta hänsyn till suggestibiliteten talar dessutom för konfirmeringsbias där de oriktiga uppgifterna har använts som verktyg för att dementera hela den sökandes berättelse.

När det kommer till andra hänsyn, än de vilka rättskällorna nämner, men å andra sidan forskning visat påverka trovärdighetsbedömningarna, har varken MIV eller MID gjort någon uttrycklig anmärkning angående detta i sina respektive motiveringar. Detta innebär att den *externa suggestibiliteten* i form av sökandes olika förmåga att avge en trovärdig berättelse genererar olika bedömningar. Hur den sökande berättar har ju egentligen ingen anknytning till huruvida hen upplevt en välgrundad fruktan exempelvis Att det inte har tagits hänsyn till den sökandes utbildning, läskunnighet och kanske psykiska diagnoser så som PTSD gör således att kravet vad gäller objektiviteten inte är tillfredsställande uppfyllt, trots att det saknas

rättskällor som påpekar detta hänsynstagande och att rättssäkerheten vad gäller legaliteten trots allt därmed är uppfylld.

I vissa delar har MIV och MID dock tagit hänsyn till andra aspekter än till exempel MiÖD:s bevisvärderingsprinciper. Många av dessa hänsyn är sådana till exempel UNHCR och Evans Cameron nämnt är sådana som gör asylprocessen mer rättvis i förhållande till de sökandes erfarenheter och minnen, och omnämns av UNHCR som berättelsens rimlighet. Om rimlighetsprincipen tillämpas innebär detta att risken för att externa suggestibla felkällors inverkan vid beslutsfattandet blir mindre. Både kravet avseende legaliteten såväl som objektiviteten skulle därmed kunna sägas vara uppfyllda och rättstillämpningen i denna del därmed rättssäker. Att rimlighetsprincipen har tillämpats konsekvent är däremot tveksamt att säga mot bakgrund av undersökningen. I min mening är principen ett uttryck för att hänsyn ska tas till den sökande och vilka egenskaper hen besitter, så som allt från kön till etnicitet och sexuell läggning. Sedermera ska principen ta hänsyn till hur läget ser ut för personer som sitter dessa egenskaper i medborgarskapslandet, men också i det särskilda fallet. En sådan tolkning har vissa likheter med UNHCR:s handboks förklaring av rekvisiten i 4:1 UtIL.

Av undersökningen framgår att denna princip främst har beaktats i förhållande till M.L. och H.L. och den allmänna situation som rådde för kvinnor i Afghanistan mot bakgrund av att M.L. gift sig med en man hennes familj inte godkänt och att H.L. är att anse som utomäktenskaplig härav. För F.L:s del däremot tillämpades inte principen, trots att han, på grund av att han är hazare bland annat, riskerade att dödas på grund av detta i kombination med sitt äktenskap med M.L. Även om den allmänna situationen mellan hazarer och sayider vid tillfället var någorlunda ofarlig, var det i det individuella fallet eventuellt större risk för F.L. att råka ut för våld på grund av detta. Särskilt med tanke på att det var hot om detta våld som gav M.L. och H.L. skyddsskäl. En sådan tolkning ger upphov till en rimlighetsprincip som i de fall den tillämpas ändå blir föremål för konfirmeringsbias och beslutsfattarens fria skön.

Till exempel har också bristen på argumentation kring tillämpningen av principen om tvivelsmålets fördel visat på ytterligare ett bevis på legalitetens otillräcklighet. Om denna princip inte har tillämpats i F.L:s fall angående de uppgifter som inte har gjorts sannolika i förhållande till de som faktiskt har gjorts sannolika, vilka egentligen kunnat anses vara berättelsens ”ryggrad”, kan det anses legitimt att ifrågasätta när denna princip faktiskt ska tillämpas. UNHCR anser att principen om tvivelsmålets fördel kan användas om den berättelse den sökande gett i övrigt kan anses vara sammanhängande, rimlig och

överensstämmer med allmänt kända fakta, medan MiÖD å andra sidan menar att denna kan tillämpas först när den sökande i övrigt gjort sig trovärdig. Vidare anføres av UNHCR att det är viktigt att principen om tvivelsmålets fördel används med hänsyn både till de faktorer som spelar in i hur beslutsfattaren fattar ett beslut och de faktorer som påverkar den sökandes förmåga att framställa en trovärdig berättelse. En kraftigare styrning vad gäller tillämpandet av principen genererar också större hänsyn till andra faktorer hänförliga till den sökande vid bedömningen, och skulle också innebära att exempelvis intern konfirmeringsbias i mindre utsträckning skulle kunna påverka tillämpningen av principen om tvivelsmålets fördel.

Som principen har tillämpats av MIV och MID, alltså inte alls, beror, enligt mig, förmodligen på att principens tillämpning följer MiÖD:s inställning. Eftersom F.L. inte har gjort sig trovärdig i övriga delar så ges han heller inte tvivelsmålets fördel. En sådan tolkning gör inte att principen i någon större utsträckning ger någon fördel vad gäller suggestibiliteten, emedan den felkällan blir större i synnerhet till att avgöra trovärdigheten hos den sökande eftersom den till större del påverkas av exempelvis uttryck och framträdande. UNHCR menar att principen ska innebära att hänsyn tas också till suggestibiliteten och vid ett tillämpande av principen trots att den sökande inte gjort sig trovärdig skulle principen frambringa rättssäkerhet inom asylprocessen eftersom denna skulle uppfylla kravet avseende både legaliteten och objektiviteten, vilket den inte gör när den tillämpas i enlighet med MiÖD.

Slutligen ska vikt läggas vid det faktum att en överprövning har skett i de här fallen. För att antalet instanser inte ska påverka asylprocessen negativt och för att upprätthålla en lika rättssäker process som i de övriga förvaltningsmålen krävs en överprövning hos överinstansen vilken också har ett eget utredningsansvar. Rättssäkerheten ska på så vis gynnas genom att utredningsansvaret aktualiseras på fler ställen än bara hos MIV vilket skulle generera högre sannolikhet av att målet blir så utrett som krävs enligt officialprincipen. MID:s överprövning och muntliga handläggning har således varit ett led i en rättssäker prövning med hänsyn till legaliteten och objektiviteten. Muntlig förhandling tenderar att reducera risken för extern konfirmeringsbias eftersom beslutsfattare har visat sig mer positiva i förhållande till de utsagor de hört ansikte mot ansikte. Dessutom har dessa fall visat att en överprövning uppenbart reducerar konfirmeringsbiasen vad gäller både tolkningen av landinformationen och andra erfarenheter och kunskaper som påverkar beslutsfattare trots att detta inte ska ske då denna typ av information blir föremål för utredning på nytt. Att den nya instans- och processordningen efterlevs är till synes av stor vikt för att reducera de rättspsykologiska

felkällornas inverkan vid beslutsfattandet och det kan antas att flera av felkällorna korrigerats genom denna, exempelvis vad gäller landinformationen och erfarenheterna angående begrepp.

7.2 Sammanfattande kommentar

Undersökningen av MIV:s och MID:s tillvägagångssätt för trovärdighetsbedömningen har visat på att vad gäller legaliteten så efterföljer prövningen i stort de principer som MiÖD och UNHCR presenterat, även om avvikanden finns. Principerna kan sägas utgöra ett ramverk varefter innehållet fyllts av MIV och MID. I synnerhet har principen vad gäller den tvådelade prövningen och de olika krav som ställs på den sökandes berättelse i form av sammanhang, detaljrikedom, förekomst av motstridiga uppgifter och även i viss mån berättelsens rimlighet efterföljts. I dessa delar har dock förekommit objektivitetsbrister eftersom de rättspsykologiska felkällorna i form av konfirmeringsbias och suggestibilitet kan antas ha påverkat bedömningen, eller åtminstone haft möjlighet att påverka bedömningen. Den största bristen med hänsyn till objektiviteten har kunnat iakttagas vid undersökningen av användningen av den information som till stor del ligger till grund för avgörandet av om berättelsen är sammanhängande och trovärdig, nämligen landinformationen. Samma information har tolkats på olika sätt, vilket inte kan innebära en förutsebar rättstillämpning. Först när legaliteten genererar objektiviteten kan rättstillämpningen anses rättssäker. Vilka delar av berättelsen som ska omfattas av bedömningen, ”ryggraden”, är också en del av bedömningen som riskerar att bli föremål för konfirmeringsbias eftersom ingen uttrycklig reglering finns angående detta.

I vissa delar av rättstillämpningen har undersökningen också visat på att legaliteten inte heller uppfylls. Detta har i synnerhet gällt de fall där rättstillämparen ställt nya krav på den sökandes berättelse som inte går att återfinna i varken praxis eller doktrin. En sådan tillämpning fallerar vad gäller rättssäkerhet redan i förhållande till legaliteten, och kan också uttrycka tvivel vad gäller objektiviteten eftersom dessa principer kan ifrågasättas mynna ur beslutsfattarens konfirmeringsbias. Inte heller har någon distinktion mellan tillförlitlighet och trovärdighet gjorts, vilket generellt skulle kunna vara en bidragande faktor till större konfirmeringsbias och suggestibilitet i förhållande till prövningen av den sökandes uppgifter.

Undersökningen har vidare visat att få delar av prövningen levt upp till kraven både vad gäller legaliteten som kravet på objektiviteten. Exempel på delar som har levt upp till detta är tillämpningen av rimlighetsprincipen i särskilt M.L:s fall. Den sökandes personliga egenskaper eller andra omständigheter, i det här fallet har dessa egenskaper utgjorts i synnerhet av den sökandes kön, får större betydelse än exempelvis kravet på att kunna lämna

en detaljrik berättelse och M.L. ansågs ändå ha gjort sina uppgifter tillförlitliga i de här delarna. I F.L:s fall har inte samma hänsyn till sådana egenskaper och omständigheter tagits. Liten hänsyn har vidare tagits till suggestibilitetens och dess externa påverkansfaktorer, som PTSD och utbildningsnivå varför dessa också kan ha genomsyrat hela prövningen.

Slutligen kan sägas att konfirmeringsbiasen korrelerar till objektiviteten eftersom principen uppställer krav på en icke godtycklig och skönsmässig rättstillämpning där inte bara omständigheter som talar emot utan även för den sökande ska beaktas, oavsett beslutsfattarens undermedvetna hypotes. Suggestibilitet korrelerar till objektiviteten framför allt eftersom besluten om asyl ska fattas mot bakgrund av 4:1 UtIL och inte beroende av den sökandes individuella förmåga att berätta och allmänna missuppfattningar angående kapaciteten att minnas och återberätta. Så länge dessa korrelerar till varandra är kravet avseende objektiviteten inte tillgodosett och det finns därmed ingen rättssäkerhet att tala om.

Så även om bevisvärderingen är fri, är det som Diesen påpekat angående rättstillämpningen, att denna måste hämta ledning från bevisrättsdoktrinen och från prejudikat, i synnerhet när det kommer till rättssäkerheten och legaliteten. Rättstillämparen, det vill säga beslutsfattaren, måste hela tiden i sina avgöranden arbeta kontinuerligt för en metodutveckling. Även motiven till utlänningslagen påpekar detta som en brist vad gäller rättssäkerheten och menar på att motivering av beslut ska gynna rättssäkerheten. Avsaknaden av en tydlig metod begränsar förutsebarheten när det kommer till bevisprövningen i asylmålen och ger större spelrum för subjektiva felkällor och skönsmässiga bedömningar. Att beslutsfattarna har tillämpat samma kriterier är viktigt för att trovärdighetsbedömningarna ska kunna anses rättssäkra både vad gäller legaliteten som objektiviteten. För trovärdighetsbedömningarna innebär det således att beslutsfattare hänvisar till rättskällorna vid sin prövning för att på ett tillfredsställande sätt leva upp till legaliteten. Däremot har undersökningen visat att trots att MIV och MID i vissa fall har uppfyllt kravet avseende legaliteten, är inte detta tillräckligt i förhållande till kravet angående objektiviteten. Besluten kan ifrågasättas angående huruvida de påverkats av de rättspsykologiska felkällorna konfirmeringsbias och suggestibilitet till den grad att de inte är objektiva. Doktrin och praxis måste således fortsätta utveckla en metod där också de rättspsykologiska felkällorna vid bevisprövning utesluts i större utsträckning, för att trovärdighetsbedömningarna ska kunna anses vara ett rättssäkert instrument. Ett exempel på en sådan metod skulle exempelvis kunna vara MID:s krav på den argumentation som bekräftas av landinformation och att denna måste vara sannolik om det innebär ett negativt beslut för den enskilde. Tillsammans med UNHCR:s och Europadomstolens inställning skulle

detta innebära att så länge landinformationen inte gör ett påstående sannolikt kan informationen inte tolkas i motsatt riktning och därmed dementera den sökandes berättelse. En sådan metod skulle i teorin minska konfirmeringsbiasens inverkan och hindra landinformationen från att vara ett verktyg för att legitimera beslutsfattarens magkänsla och därmed gynna trovärdighetsbedömningarna och bevisprövningen vad gäller rättssäkerheten.

Det är således klart att uppsatsens undersökning av dessa två fall har visat att rättssäkerheten är bristfällig i förhållande till trovärdighetsbedömningarna, både vad gäller legaliteten som objektiviteten. Att rättssäkerheten kan ifrågasättas i förhållande till de undersökta rättsfallen, vilka låtit teorin om trovärdighetsbedömningarnas brister avseende just rättssäkerheten prövas under gynnsamma förhållanden, innebär att det finns utrymme att generalisera teorin i förhållande till andra fall med andra omständigheter, exempelvis ogynnsamma sådana. Att rättssäkerheten är bristfällig vid trovärdighetsbedömningarna är således ingen generaliserbar, statistisk, sanning i förhållande till alla beslut fattade av MIV och MID, men det är en *teoretisk generalisering* med intern validitet. En sådan validitet är oberoende av risken att undersökningen gjorts på fall som valts icke-objektivt eftersom detta snarare är en utgångspunkt vid undersökningen. En statistisk generalisering däremot är beroende av undersökningens objektivitet och oberoende, varför en sådan i slutändan riskerar att inte generera någon validitet över huvud taget.

En analys som den här, som har grundats på strategiskt valda fallstudier ger istället upphov till en teoribildning, i form av ett antagande eller idé och inte en vetenskaplig filosofi, vilken kan *förväntas* säga något om liknande fall. Detta innebär, att om rättssäkerheten vid trovärdighetsbedömningarna kan anses vara bristfällig vid en kritisk analys av gynnsamma förhållanden, även om den är begränsad till två fallstudier, kan den ändå *förväntas* vara bristfällig också vid liknande, gynnsamma, förhållanden, och dessutom kan denna föreställning och teori genom undersökningen också ligga till grund för en liknande analys av fall med ogynnsamma förhållanden. Detta är således en teoretisk generalisering. Undersökningen och analysens metod har således givit validitet till teorin om trovärdighetsbedömningarnas bristande rättssäkerhet vilket *teoretiskt* gör att analysen också kan appliceras på andra trovärdighetsbedömningar av MIV och MID och först då kan en statistisk generaliserbarhet fastställas. Så länge är det rimligt att tala om en teori vilken ger validitet till en förväntning på att i synnerhet bristen avseende objektiviteten, konfirmeringsbiasen i förhållande till landinformationen och bristen på hänsynstagande till suggestibiliteten exempelvis, är ett fenomen som återkommer i förhållande till legaliteten, de

teoretiska instrumenten som ska reglerar trovärdighetsbedömningarna, och att dessa därmed kan ifrågasättas ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

8 Slutsats - bekräftande eller dementerande av tesen

Uppsatsens syfte var att undersöka om subjektiva värderingar och yttre faktorer, felkällor, fick någon inverkan vid trovärdighetsbedömningarna, mot bakgrund av att regleringen, de theoretiska instrumenten, på området kritiserats för att inte vara tillräckliga. Vidare skulle undersökningen av trovärdighetsbedömningarna analyseras för att besvara uppsatsens övergripande frågeställning, nämligen huruvida detta bevisvärderingsförfarande är tillfredsställande ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Ytterligare vilade undersökningen mot en tes om att bevisvärderingen och trovärdighetsbedömningarna inom asylprocessen, på grund av bristen på processuella och theoretiska instrument, påverkas av yttre faktorer till den grad att de inte kan sägas vara rättssäkert tillfredsställande. Har då den här uppsatsen uppfyllt sitt syfte, har den bekräftat eller dementerat tesen och har den besvarat frågeställningen? Genom valet av den metod med vilken undersökningen bedrivits är det inte meningen att den här slutsatsen ska peka på en generaliserbar, statistisk, sanning. Däremot kan vissa slutsatser, och en theoretisk generalisering, om trovärdighetsbedömningarna som ett rättssäkert instrument, dras i det här skedet, även om dessa slutsatser givet är avhängiga min tolkning av undersökningen. Denna ”sanning” är givetvis föremål för olika tolkning, vilket kognitionspsykologin visat vara ett naturligt fenomen vid tolkning av information, varför teorin givetvis likväl kan dementeras vid det fall den prövas av någon annan. Således bygger teorin på den tolkning jag har gjort av resultatet, en tolkning som än så länge bekräftar tesen och som kan ge en idé om en teori vilken i fortsättning både kan bekräfta såväl som dementera den.

Som en del i att besvara den övergripande frågeställningen har uppsatsen byggt på ett antal delfrågor. För att uppsatsen skulle kunna analysera trovärdighetsbedömningarna ur ett rättssäkerhetsperspektiv var således innebörden av rättssäkerhet tvungen att fastställas. Begreppet rättssäkerhet saknar en universell innebörd och flertalet teoretiker ger olika förklaringar av begreppet. Genom en sammanställning av olika teorier kom rättssäkerhetsbegreppet inom ramarna för undersökningen att omfatta rättstillämpningens efterlevnad av legitimitets- och objektivitetsprinciperna. För trovärdighetsbedömningarnas del kom kravet avseende legaliteten att innebära rättstillämpningens och beslutsfattareshänvisning till, och tydlig vägledning av, de theoretiska instrument som rättskällorna ger, i synnerhet i form av förvaltningsrättsliga principer, praxis och doktrin. Legaliteten, för att ge en tillfredsställande förutsebarhet, måste gå hand i hand med kravet på en objektiv

rättstillämpning. Utan objektiviteten kan legaliteten inte ensamt generera rättssäkerhet, och vice versa. För den här uppsatsen, innebar en objektiv rättstillämpning att de rättspsykologiska felkällorna getts ingen eller liten inverkan på trovärdighetsbedömningarna och därmed beslut och avgöranden.

Legaliteten är således de teoretiska instrument vilka reglerar trovärdighetsbedömningarna och dess efterlevnad i praktiken. Vilka dessa instrument är har fastställts genom rättskällorna, det vill säga lag, förarbeten, praxis och doktrin i förhållande till såväl nationell som internationell asylrätt. Bevisvärderingen är huvudsakligen fri och de teoretiska instrumenten vad gäller trovärdighetsbedömningarna är därför begränsade. Den reglering som finns, förutom allmän förvaltningsprocessuell styrning, har konstaterats vara främst MiÖD:s riktlinjer eller principer, fastställda i portal-fallet MIG 2007:12, respektive UNHCR:s rapport avseende trovärdighetsbedömningarna vilken tillsammans med Skyddsgrundsdirektivet ger uttryck för en trovärdighetsbedömning som tar större hänsyn till den sökandes förmåga att ge en trovärdig berättelse till skillnad från den bedömning MiÖD redogör för. MiÖD:s riktlinjer kan således sammanfattas till en analys av den sökandes utsaga angående huruvida den är *sammanhängande*, strider mot *allmänt kända fakta* och *aktuell landinformation*, om den är *vag och detaljfattig* och om den innehåller *motstridiga* eller *oriktiga uppgifter*. För innebörden av de olika kraven har MiÖD i ett antal senare fall förhållit sig till och utvecklat dessa. Det är genom de här kraven uppgifternas tillförlitlighet fastställs. Därefter ska en helhetsbedömning av den sökandes allmänna trovärdighet göras. Ju tillförlitligare uppgifter, desto trovärdigare blir den sökande. Vid bedömningen av trovärdigheten kan också den sökandes uppträdande och agerande vara del av underlaget. Slutligen har MiÖD konstaterat att den sökande ska ges tvivelsmålets fördel, vid det tillfälle att vissa av uppgifterna inte kan anses tillförlitliga men den sökande i övrigt är att anse som trovärdig.

UNHCR:s krav kan sammanfattas till att i större utsträckning än MiÖD:s ta hänsyn till den sökande. Berättelsen ska genomgå en rimlighetsanalys, vilket innebär att den sökandes förmåga att lämna uppgifter och den omgivning där berättelsen utspelat sig ska tas i beaktande vid bedömningen. Vad gäller avsaknaden av detaljer i en berättelse anser UNHCR att detta krav tenderar att få för stort utrymme vid bedömningen och motstridiga uppgifter måste beaktas med hänsyn till psykologiska fenomen som potentiellt kan ge upphov till sådana, och för att få avgörande betydelse måste dessa uppgifter särskilt ha berört berättelsens ”ryggrad”. Vad gäller allmänt kända fakta, eller landinformation, får denna inte förta principen om att beslutet ska fattas självständigt, objektivt och opartiskt och i det fall

landinformationen stödjer eller åtminstone inte motsäger berättelsen ska berättelsen uppfattas som trovärdig. Om den sökandes berättelse i stort anses vara sammanhängande, rimlig och överensstämmande med allmänt kända fakta, bör den sökande tilldelas tvivelsmålets fördel och principen ska användas med hänsyn både till de faktorer som spelar in i hur beslutsfattaren fattar ett beslut och de faktorer som påverkar den sökandes förmåga att framställa en trovärdig berättelse.

Den nya instans- och processordningen har också inverkat på den reglering vilken styr trovärdighetsbedömningarna som en del i att göra denna process mer rättssäker. Denna inverkan syns tydligast vad gäller de förvaltningsrättsliga principer som också kommit att få betydelse för asylrätten. Trovärdighetsbedömningarna ska uppfylla höga krav vad gäller exempelvis utredningsstandard och motivering och bedömningen ska nästintill alltid föregås av muntlig förhandling för de fall den sökandes trovärdighet har blivit ifrågasatt.

För de fall legaliteten är uppfylld vad gäller rättssäkerheten är kravet avseende objektiviteten vad som måste tillgodoses för att rättstillämpningen till fullo ska kunna anses rättssäker. Uppsatsen har avgränsats till att omfatta en kognitionspsykologisk teori för att kunna begränsa undersökningen av objektiviteten till de rättspsykologiska felkällor som tenderar att uppstå i förhållande till denna teori. Således är kravet angående objektiviteten vid trovärdighetsbedömningar avhängigt inflytandet av dessa felkällor. Teoretiska instrument som ger utrymme för dessa felkällor att inverka på beslut och avgöranden, både i sin tillämpning såväl som icke-tillämpning, resulterar således i en bevisvärdering som inte uppfyller kravet avseende objektiviteten och som därmed inte är rättssäker.

De rättspsykologiska felkällor som riskerar att inverka på trovärdighetsbedömningarna är sådana som allmänt har ansetts inverka vid utredningar och beslutsfattande där muntliga berättelser i stort har utgjort enda bevisningen. Dessa har sedermera bevitnats av juridiskt verksamma påverka också trovärdighetsbedömningarna. De rättspsykologiska felkällor, enligt denna kognitionspsykologiska teori, som aktualiseras i förhållande till trovärdighetsbedömningarna har konstaterats vara konfirmeringsbiasen i förhållande till åhöraren eller beslutsfattaren, och suggestibiliteten i förhållande till den sökande, berättande parten. Konfirmeringsbiasen gör att åhörare undermedvetet tenderar att tolka information för att bekräfta sitt första intryck av den sökande eller berättelsen. Detta kan ske genom intern konfirmeringsbias, vilket sker genom att luckor i berättelsen fylls av beslutsfattarens tidigare kunskaper eller erfarenheter, eller extern konfirmeringsbias, vilket innebär att "objektiv" information, exempelvis landinformation, tolkas, genom att neutraliseras eller falsifieras, i

enlighet med beslutsfattarens första intryck för att legitimera denna magkänsla, information som likväl hade kunnat tolkas i motsatt riktning. Likväl är suggestibiliteten viktig att begränsa i förhållande till trovärdighetsbedömningarna. Den interna suggestibiliteten gör att den sökande kan ha svårt att berätta detaljerat och utan motstridiga uppgifter, krav som tenderar att påverka trovärdighetsbedömningarna i allt för stor utsträckning. Den externa suggestibiliteten innebär att hänsyn också måste tas till den sökandes individuella förutsättningar att ge en berättelse enligt de krav som ställs på den. Exempelvis måste hänsyn tas till psykisk ohälsa och utbildningsnivå. Konfirmeringsbiasen och suggestibiliteten, om de får inverka på trovärdighetsbedömningarna, gör att rättssäkerheten åsidosätts vad gäller objektiviteten, och eftersom åhörare med olika erfarenheter och kunskap och sökande med olika kapaciteten att berätta, riskerar lika fall vad gäller omständigheter som uppfyller rekvisiten i 4:1 UtIL att få olika utfall.

Konfirmeringsbiasen korrelerar således till trovärdighetsbedömningen och dess objektivitet eftersom principen uppställer krav på en icke godtycklig och skönsässig rättstillämpning där inte bara omständigheter som talar emot utan även för den sökande ska beaktas, oavsett beslutsfattarens undermedvetna hypotes. Suggestibilitet korrelerar till objektiviteten framför allt eftersom besluten om asyl ska fattas mot bakgrund av 4:1 UtIL och inte beroende av den sökandes individuella förmåga att berätta och allmänna missuppfattningar angående kapaciteten att minnas och återberätta. Så länge dessa korrelerar till varandra är kravet avseende objektiviteten inte tillgodosett och det finns därmed ingen rättssäkerhet att tala om.

Den beteendevetenskapliga forskningen och kunskapen har alltså vittnat om att psykologin och såväl undermedvetna som medvetna föreställningar och erfarenheter påverkar objektiviteten vid bevisvärderingen. Det är därför viktigt att vara medveten om att detta påverkar bevisvärderingen i större utsträckning desto mindre styrning som förekommer på området. Den forskning som redogjorts för har främst visat på en gemensam inställning till reglering – den ska spegla en medvetenhet om dessa felkällors potentiella inverkan, och gör den inte det är risken stor för att bedömningarna kommer brista med hänsyn till objektiviteten. Den undersökning som gjorts av de två rättsfall som valts ut har därför fokuserat på i vilken utsträckning MIV och MID har följt den reglering som finns och om detta varit tillräckligt för att utesluta en potentiell inverkan av rättspsykologiska felkällor. Detta för att ge svar på hur den praktiska tillämpningen ser ut i förhållande till legaliteten och objektiviteten.

MIV och MID har i stort följt de principer som ges stöd av MIG 2007:12 och även UNHCR:s rapport angående Q.D. och trovärdighetsbedömningarna. En tvådelad prövning har gjorts,

men vad gäller distinktionen mellan trovärdighet och tillförlitlighet har ingen sådan gjorts, utan dessa har behandlats av MIV och MID snarare som om de vore samma sak. Tillförlitligheten av uppgifterna tenderar då i större utsträckning att påverkas av konfirmeringsbias vad gäller exempelvis fördomar angående den sökandes uppträdande eller känslomässiga beteende. Prövningen av den sökandes identitet riskerar också att bli en felkälla i förhållande till prövningen av skyddsskäl eftersom denna visats följa en allmän misstro och därmed tenderar att påverkas av konfirmeringsbias.

Även angående kraven på sammanhang, detaljriktighet och avsaknaden av motstridiga eller oriktiga uppgifter har MIV och MID givit anledning att ifrågasätta om de påverkats av konfirmeringsbiasen, trots att kravet på legaliteten i dessa fall är uppfyllt. De tecken på konfirmeringsbias som har gått att utläsa i beslut och domar kan sägas förekomma särskilt vad gäller beslutsfattarnas tolkning av i synnerhet landinformationen, eftersom samma information har tolkats på ett sätt av MIV och i motsatt riktning av MID. Någon motivering till varför har inte givits i vidare utsträckning varför detta legitimerar slutsatsen av att denna tolkning skett på grundval av medvetna eller undermedvetna föreställningar. Trots att MIV och MID har tagit landinformationen i beaktande som en del i att bekräfta tillförlitligheten i vissa av berättelsens delar, vilket är en del av den metod MiÖD anser ska gälla vid trovärdighetsbedömningarna, har inte de försiktighetsåtgärder, som exempelvis UNHCR menar ska omgärda landinformationen, tagits i beaktande vilket gör att landinformationen framstår som ett verktyg för att legitimera diverse ”magkänslor”.

Olika tolkning har också skett av vissa begrepp och ord och av samma berättelse men av olika beslutsfattare. Sådan tolkning visar särskilt på att intern konfirmeringsbias eftersom begreppen fått sin innebörd genom beslutsfattarens erfarenheter utan hänsyn till vilka omständigheter som råder kring dessa begrepp i den sökandes värld. Vad gäller suggestibiliteten kan sägas att denna inte visas någon uttrycklig hänsyn i förhållande till de olika kraven. De krav som ställs på de detaljer den sökande ska minnas och att det ställts detaljerade frågor är exempelvis sådana suggestibla påverkansfaktorer som kan utgöra felkällor i förhållande till en berättelse, trots att detaljriktighet exempelvis är ett av kraven som MiÖD fastställt ska gälla för att en berättelse ska anses trovärdig.

Den externa suggestibiliteten, i form av personliga erfarenheter hos den sökande, har i viss mån tagits hänsyn till, vilket talar för att UNHCR:s rimlighetsprincip har fått inverka på beslutet. Men även rimligheten tenderar vara ett objekt för konfirmeringsbiasen eftersom det

inte tillämpas systematiskt. Någon hänsyn till utbildningsnivå eller PTSD hos den sökande har uttryckligen inte visats av varken MIV eller MID.

MIV och MID har alltså visat vända sig till MiÖD för vägledning i stor utsträckning, även om tillämpningen i vissa delar brister avseende legaliteten, då exempelvis egna krav på berättelsen uppställs och de krav som efterlevs tillämpas på sätt som inte är helt förenligt med MiÖD:s riktlinjer. Det är därför viktigt att MiÖD utvecklar en metod som i större utsträckning tar hänsyn till rättspsykologiska felkällor i likhet med UNHCR:s rimlighetsprincip, eftersom metoden som den ser ut nu åtminstone ger skäl att misstänka att den ger utrymme för såväl konfirmeringsbias och suggestibilitet att inverka vid trovärdighetsbedömningen. Den reglering som MIV och MID har haft att rätta sig efter är i många delar objekt för tolkning, eftersom krav så som sammanhang, detaljrikedom och avsaknad av motstridiga uppgifter riskerar att generera olika tolkningar i olika fall, och regleringen saknar hänsyn till kognitiva påverkansfaktorer. Det är relativt oklart vilken del av berättelsen som omfattas av kraven, det vill säga som ska utgöra ”ryggraden” och även vilken roll landinformationen ska spela eller hur beslutsfattare ska hålla sig objektiva till sociala och kulturella fenomen som riskerar att påverka bedömningen. Rättstillämpningen som den görs i praktiken kan ifrågasättas vad gäller objektiviteten i varje del av prövningen och en allmängiltig metod för bevisvärderingen saknas är en riskfaktor när det kommer till de rättspsykologiska felkällornas inverkan.

Även om bevisvärderingen är fri anser jag, i enlighet med Diesens påstående, därför att det behövs någon form av metodik eller struktur för att minimera påverkan av psykologiska felkällor. Ju större utrymme som ges åt myndigheter och domstolar att fritt uppställa krav på trovärdighetsbedömningarna desto större utrymme finns det åtminstone i teorin att dessa inte blir objektivt korrekta och därmed också brister ur ett rättssäkerhetsperspektiv både vad gäller legaliteten såväl som objektiviteten.

Slutligen ska uppsatsen övergripande frågeställning, och uppsatsens syfte, behandlas, vilket innebär att utifrån delfrågorna fastställa huruvida trovärdighetsbedömningarna kan misstänkas brista vad gäller rättssäkerheten. Undersökningen visade vidare att få delar av prövningen lever upp till både kravet vad gäller legaliteten och kravet vad gäller objektiviteten. Undersökningen av MIV:s och MID:s tillvägagångssätt för trovärdighetsbedömningen visade på att vad gäller legaliteten så efterföljde prövningen i stort de principer som MiÖD och UNHCR presenterat. I dessa delar förekom dock objektivitetsbrister eftersom de rättspsykologiska felkällorna i form av konfirmeringsbias och suggestibilitet kan antas ha påverkat bedömningen, eller åtminstone haft möjlighet att påverka bedömningen. Först när

legaliteten genererar objektiviteten kan rättstillämpningen anses rättssäker. Legaliteten blir således inget värt i förhållande till rättssäkerhetsteorin om inte kravet på objektiviteten också uppfylls.

Doktrin och praxis måste, som tidigare påtalats, således fortsätta utveckla en metod där de rättspsykologiska felkällorna vid bevisprövningen genom teoretiska instrument utesluts i större utsträckning, för att de ska kunna anses vara ett rättssäkert instrument. Avsaknaden av en tydlig metod begränsar förutsebarheten när det kommer till bevisprövningen i asylmålen och ger större spelrum för subjektiva felkällor och skönsmässiga bedömningar. Att myndigheterna och domstolarna tillämpar samma kriterier är viktigt för att trovärdighetsbedömningarna ska kunna anses rättssäkra både vad gäller legaliteten som objektiviteten. För trovärdighetsbedömningarna innebär det således att beslutsfattare måste kunna hänvisa till rättskällorna vid sin prövning och samtidigt kunna uppfylla kravet angående objektiviteten för att trovärdighetsbedömningarna ska kunna anses rättssäkra.

Att rättssäkerheten kan ifrågasättas i förhållande till de undersökta rättsfallen, vilka låtit teorin om trovärdighetsbedömningarnas brister avseende just rättssäkerheten prövas under gynnsamma förhållanden, innebär att det finns utrymme att generalisera teorin i förhållande till andra fall med andra omständigheter, exempelvis ogynnsamma sådana. Att rättssäkerheten är bristfällig vid trovärdighetsbedömningarna är således ingen generaliserbar, statistisk, sanning i förhållande till alla beslut fattade av MIV och MID, men det är en *teoretisk generalisering* med intern validitet, vilken ger skäl för att bekräfta tesen för prövning av fler fall. Detta innebär, att om rättssäkerheten vid trovärdighetsbedömningar kan anses vara bristfällig i förhållande till dessa fallstudier, kan den *förväntas* vara bristfällig också vid liknande, gynnsamma, förhållanden, och dessutom kan denna föreställning också ligga till grund för en liknande analys av fall med ogynnsamma förhållanden, eftersom tesen inte dementerats i förhållande till de gynnsamma fallen. Tesen kan sägas fortfarande vara vid liv och därmed vara teoretiskt generaliserbar vid fortsatta undersökningar, på så vis att den antas generera ett liknande utfall. Så länge är det rimligt att tala om, för uppsatsen metodologisk, teori vilken ger validitet till en förväntning på att i synnerhet bristerna avseende objektiviteten, konfirmeringsbiasen i förhållande till landinformation och bristen på hänsynstagande till suggestibiliteten exempelvis, är ett fenomen som återkommer i förhållande till legaliteten, de teoretiska instrumenten som ska reglerar trovärdighetsbedömningarna, och att dessa därmed kan ifrågasättas ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Denna teori är således varken en vetenskaplig åsikt eller filosofi i

vidare mening, utan ett uttryck för ett antagande, eller en antydan, vilket, genom undersökningen, kan användas som argument för vidare prövning av andra fall.

Och så, för att knyta ihop denna djupa säck som trovärdighetsbedömningarnas anledning till ifrågasättande utgör: Sverige har skärpt sina asyllagar, men möjligheterna för de sökande att bevisa sitt behov av skydd har inte blivit fler. Tanken med den här uppsatsen var att belysa den problematik som uppstår kring bevisvärderingen och om den lagstiftning som finns på området är tillräcklig eller om verkligheten visar på att andra faktorer spelar in och om prövningen i sådana fall kan anses rättssäker. En åtstramad lagstiftning ställer närmast krav på en rättssäker och transparent prövning för att inte framtå som ouppnåelig och inhuman.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

DS 2013:72, Genomförande av det omarbetade Skyddsgrundsdirektivet

Proposition 1942:5, tredje avdelningen om bevisning

Proposition 1996/97:25, Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv

Proposition 2004/05:170, Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden

Litteratur

Danielsson, J E, *Rättssäkerhet vid asylrättsliga trovärdighetsbedömningar – Vem i hela världen kan man lita på?*, Juridiska institutionen, Uppsala Universitet, 2014

Diesen, C, Lagerqvist Veloz Roca, A, Lindholm Billing, K, Seidlitz, M, Wilton Wahren, A, *Prövning av migrationsärenden - Bevis 8*, Nordtedts Juridik, Stockholm, 2015

Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H, Wängnerud, L, *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2009

Evans Cameron, H, Refugee Status Determinations and the Limits of Memory, *International Journal of Refugee Law*, vol. 22, no. 4, (2010), pp. 469-511, doi: 10.1093/ijrl/eeq041

Frändberg, Å, Om rättssäkerhet, *Juridisk Tidskrift*, nr 2, 2000-01, s. 269-281

Frändberg, Å, *Rättsordningens idé – En Antologi i allmän rättslära*, Iustus Förlag, Uppsala, 2005

Gustafsson, H, *Rättens polyvalens, rättsvetenskaplig studie av sociala rättigheter och rättssäkerhet*, Media-Tryck, Lund, 2002

Granhag, P A, *Vittnespsykologi*, Studentlitteratur, Lund, 2001

Granhag, P A, Å Christiansson, S, (red.). *Handbok i rättspsykologi*, Liber AB, Stockholm 2008

Macklin, A, *Truth and consequences: Credibility Determination in the Refugee Context*, I: The realities of refugee determination on the eve of a new millennium/International Association of Refugee Law Judges, pp. 134-140, Haarlem: International Association of Refugee Law Judges, 1999

Mirlas, M, *Bevisvärdering av muntliga utsagor i asylmål*, Juridiska institutionen, Stockholms Universitet, 2014

Noll, G, NEW ISSUES IN REFUGEE RESEARCH, Working Paper No. 117, *Evidentiary assessment and the EU Qualification Directive*, Juridiska institutionen, Lunds Universitet, 2005

UNHCR, *Beyond Proof - Credibility Assessment in EU Asylum Systems, Full Report*, May 2013

UNHCR, *Handbook and guidelines on procedures and criteria for determining refugee status under the 1951 convention and the 1967 protocol relating to the status of refugees*, Reissued Geneva, december 2011, doi: HCR/1P/4/ENG/Rev3, 2011

UNHCR, *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning - enligt 1951 års konvention och 1967 år protokoll angående flyktingars rättsliga ställning*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2001

Peczenik, A, *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, Fritzes Förlag AB, Stockholm, 1995

Peczenik, A, *Vad är rätt? – Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Fritzes Förlag AB, Göteborg, 1995

Sandgren, C, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2015

Seidlitz, M, *Asylrätt: en praktisk introduktion*, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2014

StAAF, A, *Rättssäkerhet och tvångsvård*, Media-Tryck, Lund, 2005

Stråhlén, S, *Objektivitetsprincipen – en rättspsykologisk omöjlighet*, Juridiska fakulteten, Lunds Univesritet, 2012

Strömholm, S, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1996

Sveriges Advokatförbunds Rättssäkerhetsprogram, Stockholm, 1988

Övrigt

Atterstam, I, Att lära sig läsa förändrar hjärnan, *Svenska Dagbladet*, 2004-01-11,

URL:<http://www.svd.se/att-lara-sig-lasa-forandrar-hjarnan>, hämtad 2016-10-04

Meyersson, A, Swedrup, O, Stendahl, S, Svensson, E-M, Bladini, M, Otter Johanssen, T, Nya ayllagar gröper ur vår demokrati, *Svenska Dagbladet*, 2016-06-12,

URL:<http://www.svd.se/forskare-nya-asyllagar-groper-ur-var-demokrati>, hämtad 2006-09-22

Migrationsverket, *Nya lagar 2016*, Om Migrationsverket, 2016-08-22,

URL:<http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nya-lagar-2016.html> , hämtad 2016-09-21

Migrationsverket, *Nästan 163 000 människor sökte asyl i Sverige 2015*, Om Migrationsverket, 2016-01-01,

URL:<http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2016/2016-01-01-Nastan-163-000-manniskor-sokte-asyl-i-Sverige-2015.html>, hämtad 2016-09-21

Migrationsverket, *Rätligt ställningstagande angående metod för prövning av tillförlitlighet och trovärdighet*, RCI 09/2013, 2013

Ollmark, L, *Flyktingar med trauma*, Psykologiguiden, 2016-06-16,

URL:<http://www.psykologiguiden.se/rad-och-fakta/fa-hjalp/kris-och-trauma/flyktingar-med-trauma> hämtad 2016-10-04

Statens beredning för medicinsk utvärdering, *Allmänt om forskningsansatser med kvalitativ metod*, bilaga 11, reviderad 2014,
URL:http://www.sbu.se/globalassets/ebm/metodbok/sbushandbok_bilaga11.pdf, hämtad
2016-11-09

Rättsfallsförteckning

Avgöranden från Migrationsöverdomstolen

MIG 2006:1
MIG 2007:9
MIG 2007:12
MIG 2007:33
MIG 2008:39
MIG 2009:30
MIG 2010:6
MIG 2011:6
MIG 2011:29
MIG 2013:25
MIG 2015:8

Avgöranden från migrationsdomstolen i Stockholm

UM 213-16, meddelad 2016-04-27
UM 9057-16, meddelad 2016-04-27

Beslut från Migrationsverket i Stockholm

Beslut 2015-11-17, beteckning 50064285
Beslut 2015-11-17, beteckning 50100415

Avgöranden från Europadomstolen

R.C. mot Sverige, nr 41827/07, meddelad den 9 mars 2010
F.N. och andra mot Sverige, nr 28774/09, meddelad den 18 december 2012
Matsiukhina och Matsiukhin mot Sverige, nr 31260/04, meddelad den 21 juni 2005

Jag, Erika Örtengren, registrerades på kursen första gången höstterminen 2016. Jag har inte omregistrerats någon gång och jag har inte heller deltagit i något tidigare examinationstillfälle.